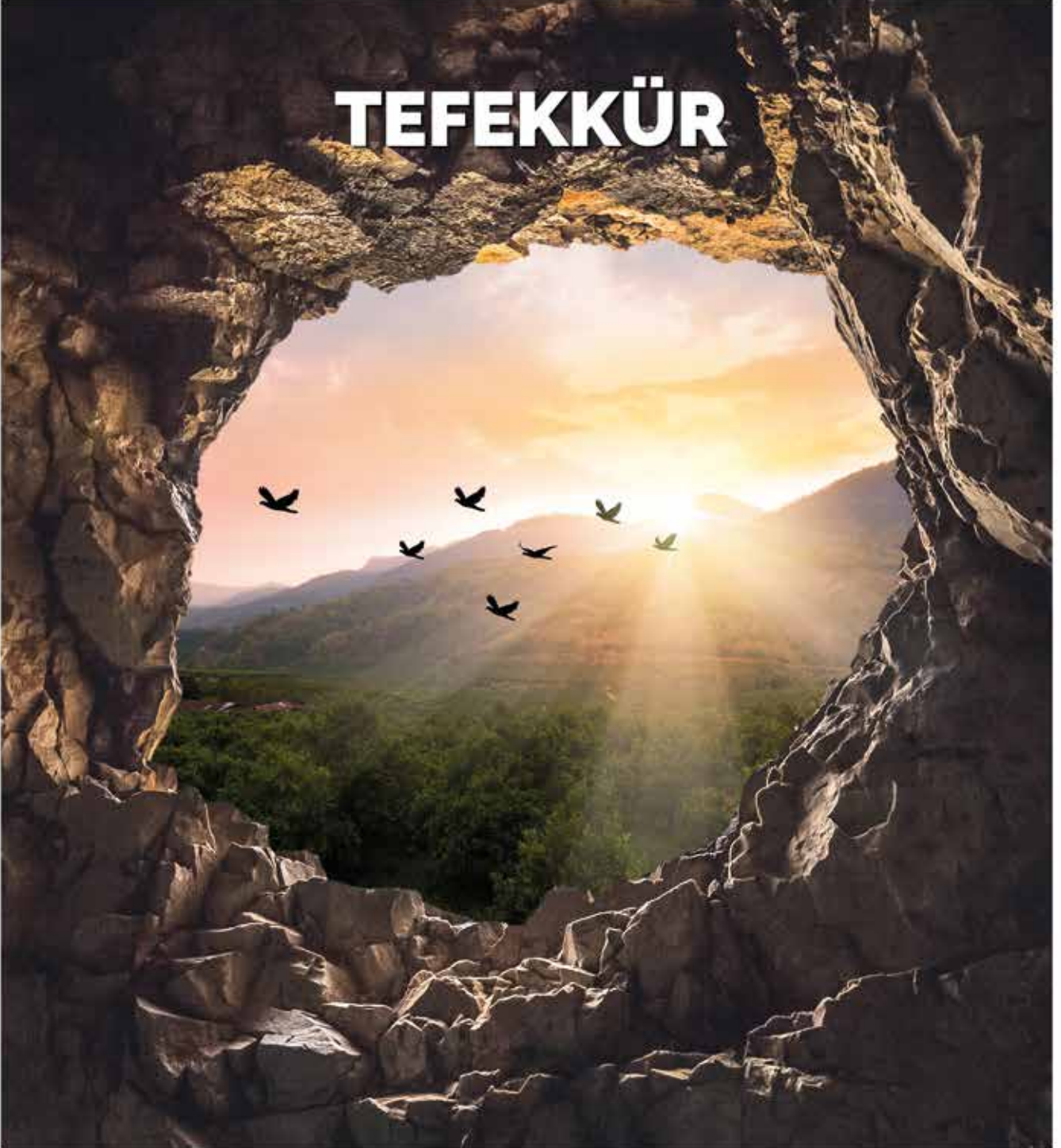

diyanet

Aylık Dergi | Haziran 2020 | Sayı: 354

TEFEKKÜR

■ Allah'ın Ayetleri
Üzerinde Düşünmek

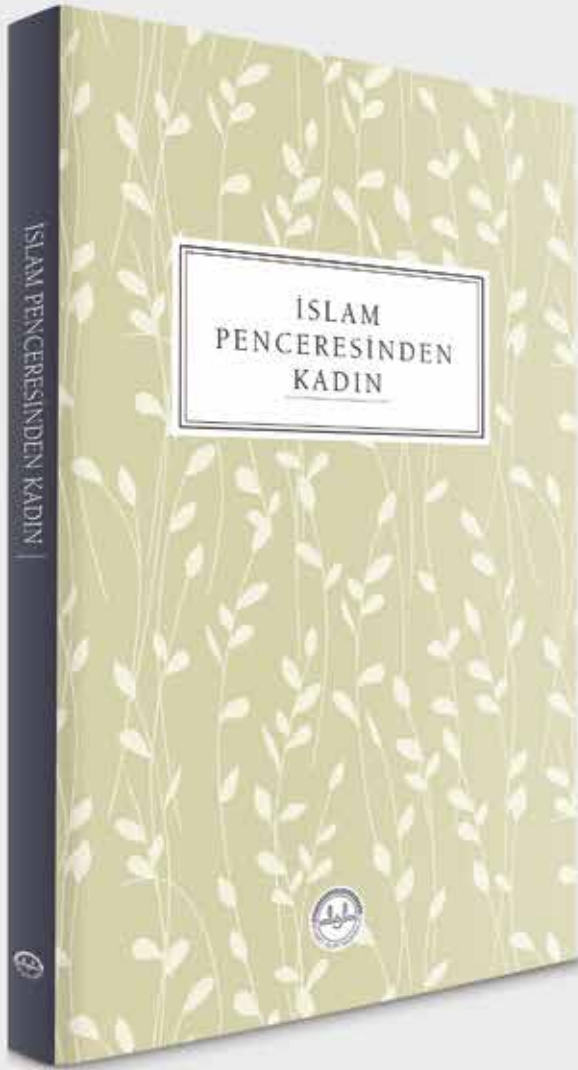
■ Musibetleri Hikmet
Penceresinden
Tefekkür Etmek

■ Prof. Dr. Mahmut Kaya
ile Tefekkür Üzerine
Söyleşi

■ Beklenen
Sensin

■ Allah'ım
Hayretimi Artır

YAYINLARIMIZ

Kitap, İslam'ın çağlar üstü ve insanlığa ufuk çizen temel öğretilerini dikkate alarak, kadının izzet ve haysiyet sahibi bir insan olarak kimliğini, kulluğunu, aile ve toplum hayatında var oluşunu Kur'an ve sünnet perspektifinde ortaya koymayı hedeflemiş, birleştirici ve hikmetli bir üslubu ilke edinmiştir.

www.yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

Cenab-ı Allah tarafından bütün insanlığa kıyamete kadar rehberlik etmesi için gönderilen Kur'an-ı Kerim, insanları inanca, iyiliğe, ibadete davet ederken aynı zamanda kesintisiz bir muhasebeye ve tefekküre davet eder. Yerin, göğün ve bu ikisi arasında yaratılan her şeyin bir ayet olduğunu belirten Rabbimiz, Müslümanların varlık âlemine ibret nazarıyla bakmasını ister.

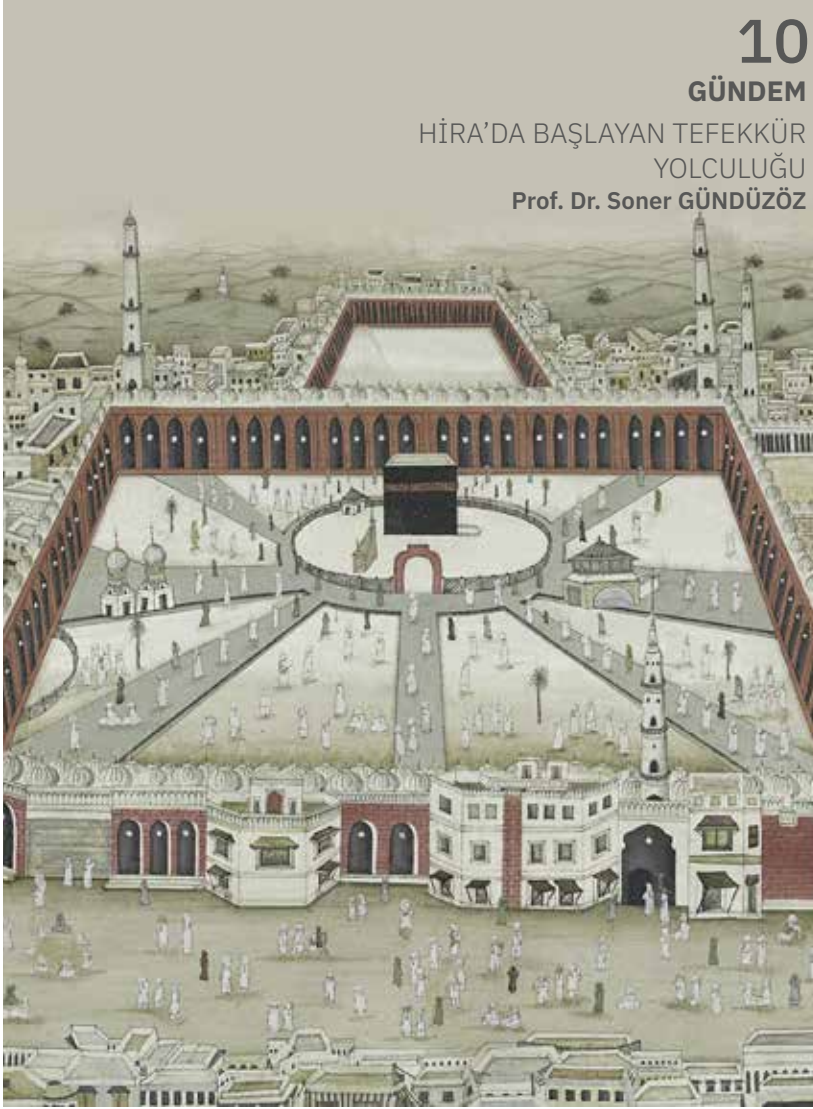
Dağlar, denizler, gezegenler, diller, ırklar hepsi birer ayettir. Bize verilen nimetler, başımıza gelen musibetler, ibret ve hikmet nazarıyla bakmamız durumunda istifade edeceğimiz, kulluğumuzu pekiştireceğimiz dersler ihtiva eder. Müslüman, hayata boş gözlerle bakma lüksüne sahip değildir. Çünkü insan, Kur'an'daki ifadesiyle, boş yere yaratılmamış (Müminun, 23/115.), başıboş bırakılmamıştır. (Kıyamet, 75/36.) Bu dünyaya gelişinin bir sebebi vardır. Bu sebebin künhüne erebilmek de tefekkürle mümkündür. Bu yüzden İslam âlimleri tefekkürü bir ibadet saymıştır.

İslam dini akla daima önem vermiş, akıl nimetinden mahrum kişilerin üzerinden ibadet ve bazı mükellefiyetleri kaldırmıştır. Her şeyden önce akıl Rab-bimizin en önemli nimetlerindendir. Bizler aklımız sayesinde vahye muhatap olur, yeryüzünü imar eder, iyilikleri yaygınlaştırıp kötülöklere mani oluruz. Her nimet, sahibine büyüklüğü ölçüsünde sorumluluk da yükler. Akıl nimeti bizi yeryüzündeki diğer canlılardan ayıran en temel hususiyettir. Bu nimetin kullanılması tefekkürle mümkündür. Muhasebe etmek, ölçmek, tartmak, ibret almak tefekkürün farklı veçheleridir. Tarihte tefekkür kanallarının açık tutulduğu dönemlerde Müslümanlar yükseliş içinde olmuş, tefekküre ehemmiyet verilmediği dönemlerde ise sorunlar baş göstermiştir. İslam medeniyetinin temel sütunlarından biri olan tefekkür, dün olduğu gibi bugün de ihmal etmememiz gereken bir haslettir. Diyanet Aylık Dergi olarak bu ay “tefekkür” konusuyla huzurlarınızdayız. Dosyamıza Prof. Dr. Abdullah Kahraman, “Allah'ın Ayetleri Üzerinde Düşünmek”, Prof. Dr. Soner Gündüzöz, “Hira'da Başlayan Tefekkür Yolculuğu”, A. Murat Özel, “Gün Başlarken ve Biterken Aynaya Bak”, Dr. Bilal Esen, “Musibetleri Hikmet Penceresinden Tefekkür Etmek” başlıklı yazılarıyla katkıda bulundular. Söyleşi konuğumuz emekli olduğu tarihe kadar Türk-İslam Düşünce Tarihi Anabilim Dalı başkanlığı ve İslam Araştırmaları Merkezi müdürlüğünü yürütmüş olan kıymetli hocamız Prof. Dr. Mahmut Kaya.

Bir sonraki sayıda görüşmek üzere. İyi okumalar.

Dr. Fatih KURT

İÇİNDEKİLER

10

GÜNDEM

HİRA'DA BAŞLAYAN TEFEKKÜR
YOLCULUĞU

Prof. Dr. Soner GÜNDÜZÖZ

16

GÜNDEM

MUSİBETLERİ HİKMET
PENCERESİNDEN TEFEKKÜR
ETMEK

Dr. Bilal ESEN

20

SÖYLEŞİ

PROF. DR. MAHMUT KAYA:
“KUR’AN GİBİ KÂİNAT
KİTABINI DA OKUYUP
TEFEKKÜR ETMEK BİZİM İÇİN
VAZGEÇİLMEZ BİR HEDEF
OLMALIDIR.”

Mahir KILINÇ

24

DİN DÜŞÜNCE YORUM

“GÖNÜLDEN” KUCAKLAŞMAYI
ÖĞRENDİĞİMİZ SALGIN
GÜNLERİNDE MANEVİ
DESTEK

Fahri ÇAYIR

26

VAHYİN AYDINLIĞINDA

MUSİBETLE SINANAN
DİNDARLIK

Dr. Abdülkadir ERKUT

28

HADİSLERİN IŞIĞINDA

FARKINDA OLUNMAYAN
YALAN: HER DUYULANI
SÖYLEMEK

Halil KILIÇ

GÜNDEM

6

ALLAH’IN AYETLERİ
ÜZERİNDE DÜŞÜNMEK

Prof. Dr. Abdullah KAHRAMAN

GÜNDEM

14

GÜN BAŞLARKEN VE BİTERKEN
AYNAYA BAK

Dr. Ahmet Murat ÖZEL

diyanet 354

Aylık Dergi | Haziran 2020

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Fatih KURT

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Elif ARSLAN

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet BULUT

Yayın Kurulu
Dr. Fatih KURT
Dr. Elif ARSLAN
Abdülbaki İŞCAN
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Dr. Abdülkadir ERKUT
Hüseyin ARI
Mahmut KAYIŞ

Editör
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Yayın Koordinatörleri
Emin GÜRDAMUR
Mustafa BERK
Meryem BALTACI
Mahir KILINÇ

Görsel Koordinatör
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Ömer GÜÇLÜ
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik - Tasarım

Aren Tanıtım
www.arentanitim.com.tr

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

DİYANET ARŞİVİ

30

AÇILIŞININ 100. YILI
İLK BÜYÜK MİLLET
MECLİSİNİN MESLEKİ DİN
ÖĞRETİMİNİ ISLAH ÇABALARI
Dr. Mehmet BULUT

BÜYÜTEÇ

34

ALLAH'IM NİÇİN BEN?
Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

EN GÜZEL İSİMLER

38

BİR ARAYA GETİREN CÂMÎ'
Fatma BAYRAM

ADANMIŞ ÖMÜRLER

40

ÖNCÜ BİR KUR'AN ÂLİMİ
MEHMET RÜŞTÜ AŞIKKUTLU
Bünyamin ALBAYRAK
Ahmet ÜNAL

LİSAN-I KALP

42

ALLAH'IM HAYRETİMİ ARTIR!
Dr. Lamia LEVENT ABUL

BUNU KONUŞALIM

44

BEKLENEN SENSİN
Mahir KILINÇ

DİN VE HAYAT

46

İKİ CİHAN BEDBAHTI
KİM GÖNÜL YIKAR İSE
Ayşeli POLAT

DİN VE HAYAT

48

SONSUZ İNCELİK
Esra BERTAN

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

50

GÖNÜLLÜ ESARET
Emin GÜRDAMUR

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

54

DÜNYAYI MI YADIRGAMAK,
DÜNYADAKİ YERİNİ Mİ?
Leyla ARSAL

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

56

Bİ' DUR!
Sema ÇAKIR

KAFAMA TAKILANLAR

58

SIKINTILI ZAMANLARDA
İNANÇ
Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ

ÖNCÜ ŞAHSİYETLER

60

CEZAYİR'İN DİRENİŞ
BAYRAĞI: EMİR ABDÜLKADİR
Koray ŞERBETÇİ

GEÇMİŞ ZAMANIN İZİNDE

64

EDİRNE MÜDAFAASI VE GAZİ
MEHMET ŞÜKRÜ PAŞA
Nermin TAYLAN

YARININ DÜNYASI

68

YAPAY ZEKÂ GERÇEK HAYAT
Mustafa ÇUHADAR

ADAB-I MUAŞERET

70

EĞİTİM MUTFAKTA BAŞLAR
Ayşe Nur ÖZKAN

HATIRA DEFTERİ

72

BİR EKSİK KALMAK
Rukiye DEMİRCİ KÖKLÜ

DİYANETE SORALIM

74

TEBDİL-İ MEKÂN

76

SULARI DURULMAYAN
ŞEHİR: BEYRUT
F. Hilâl FERŞATOĞLU

KİTAPLIK

80

NİÇİN İNANIYORUM?
Güllü AKSA

Abone İşleri

Tel: 0312 295 71 96-97
Faks : 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

Online Abonelik:

yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurt İçi yıllık: 72.00
Yurt Dışı yıllık: ABD: 30 ABD Doları
AB Ülkeleri: 30 Euro
Avustralya: 50 Avustralya Doları
İsveç ve Danimarka: 250 Kron
İsviçre: 45 Frank

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası, Ankara Kurumsal Şube IBAN: TR94 00010017 4505 9943 0850 41 nolu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğüne gönderilmesi gerekmektedir.

Temsilcilikler; Yurt İçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri - Yurt Dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü:

Aylık, Yerel, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Baskı

Çağlayan A.Ş.
Sarıncı yolu No:7 Gazimir/İZMİR
Tel: 0232 274 22 15

Basım Tarihi: 29.05.2020

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

TEFEKKÜR

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Diyanet İşleri Başkanı

Cenab-ı Hak tarafından birçok üstün özellikle donatılan insanoğlunun varlık âlemindeki temel özelliği, vahye muhatap ve bilgiye sahip olmasıdır. Nitekim anlam dünyamızı aydınlatan Kur'an-ı Kerim, ilk insan ve peygamber Hz. Âdem'i (a.s.) bizlere tanıtırken ona isimlerin ve eşyanın hakikatinin öğretildiğine vurgu yapmaktadır. (Bakara, 2/31.) Bu da açıkça göstermektedir ki insanın ayırıcı özelliği, sorumluluğun esası ve muhakemenin cevheri olan kâmil bir akla ve yetkin bir idrake sahip oluşudur. Söz konusu potansiyelin zorunlu neticesi de insanın enfüsi boyutta kendisini, afaki yönüyle dış dünyayı ve son raddede yüce Allah'ı derinlemesine anlama ve anlamlandırma gayreti olan tefekkürdür.

Tefekkür tecrübesi öncelikle, bireyin kendi iç dünyasında tezahür etmektedir. Nefs muhasebesi olarak karşılık bulan bu durum, insanın, eylemlerini iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin cihetiyle murakabe ederek ideal doğrultuda davranış sergilemesiyle alakalıdır. Tefekkürün ikinci boyutu, kişinin dış dünya hakkında vesilelerden gayeye uzanan anlamlı bir düşünme yolculuğunu ve bu süreçte karşılaştıklarından ibret

almasını konu etmektedir. Nitekim çeşitli vesilelerle insanın düşünen yönüne sürekli vurgu yapıp bize bu yönde çağrıda bulunan yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim; "...İşte misaller! Biz onları insanlara düşünsünler diye veriyoruz." (Haşr, 59/21.) ayetiyle bu durumu beyan etmektedir. Tefekkürün üçüncü boyutu ise Yüce Allah'ın zat, sıfat ve tecellileri üzerinde hikmetle teemmül edip O'nun rızasına uygun davranışı aramaktır. "...Onlar göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler. 'Rabbimiz! Bunu boş yere yaratmadın, seni eksikliklerden uzak tutarız. Bizi ateş azabından koru.' derler." (Âl-i İmran, 3/191.) ayeti de bu anlamda tefekkürün, hakikat yolcusu olan selim akıl sahiplerinin önemli bir vasfı olduğuna işaret etmektedir. Tüm bunlar, tefekkür değerinin insan için pasif bir tecrübeden ziyade fikir ve aksiyonla örülmüş yaşanabilir karşılığı olan aktif yönünü ortaya koymaktadır.

İnsanın varoluşunu anlamlandıran tefekkürün ilk basamağını, yüce dinimiz İslam'ın her daim yücelttiği ve gerçeği arama çabası olarak ifade edebileceğimiz bilgi oluşturmaktadır. Bunun için de öncelikle, kişinin kâinatla arasındaki bağlantı-

yı kurmasını sağlayan sağlam duyu organlarına ihtiyaç vardır. Tefekkürü anlamlı ve değerli kılan ikinci aşama, hakikat yolunun kılavuzu olan hikmettir. Bu aşama, dış dünyadan elde edilen bilgilerin işlenerek tasavvura dönüştüğü ve böylece zihnin aydınlandığı boyuttur. Böylelikle, kendisi, varlık âlemi ve yüce Allah hakkında doğru bilgi edinen insanda etkin bir farkındalık ve derin bir anlamlandırma çabası söz konusu olmaktadır. Nitekim “Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde selim akıl sahipleri için elbette ibretler vardır.” (Âl-i İmran, 3/190.) ayeti de bu hususu teyit etmektedir. Tefekkürün ortaya çıkardığı nihai cevher ise hakikatin bizzat kendisini işaret eden marifettir. Söz konusu tecrübe, insanın kalbinde karargâh kurup ruhunu tezkiye eden, yeryüzünde fazilet ve erdem olarak makes bulan asıl neticedir. Bu açıdan tefekkür, esasen insanın; insan, eşya, tabiat ve kâinatla ilişkisinde salim fıtratının gereğini yerine getirebilmesinin biricik vesilesidir. Bilginin salih amel olarak eyleme dönüşmesi diyebileceğimiz bu durumun asıl menzili ise Kur’an ve sünnet ilkeleri ile yaşanan bir hayatın neticesinde asil bir duruşun tezahürü olarak ortaya çıkan istikamettir.

Eşyanın ardındaki hakikati kavramanın mukaddimesi olan tefekkür, mazinin tecrübesi olan tezekkürü ve istikbalin ufkunu elde etmeyi temin eden tedebbürü işlevsel kılan mühim bir zihin aksiyonudur. Bu anlamda Allah Resulü (s.a.s.) Mekke’deki

Hira Dağı’nda, insanlığın nereden gelip nereye gittiğine dair varoluşsal anlam krizlerini ancak tefekkürle zihninde makulleştirip çözüme kavuşturabilmiştir. Haddizatında bu yoğun anlam arayışı vahiyle taçlanmış ve insanlığın geleceği bu rahmet ve hidayet rehberiyle kıyamete kadar güvence altına alınmıştır. Bu meyanda sözü edilen asil çaba; Asr-ı Saadet’ten itibaren, ulaştığı toprakları akıl, hikmet, fıkıh, kelam, felsefe ve tasavvuf ile yoğuran, dünyanın dört bir köşesine adalet, merhamet, barış, güven gibi ilke ve değerleri taşıyan İslam medeniyetinin de nirengi noktasıdır. Dolayısıyla tefekkür, büyük bir gayretin ürünü olarak harikula-delik arz eden bu zengin müktesebatın fitilini ateşleyen ana unsurdur. Bahse konu eşsiz hazineyi kuşanıp muhkem disiplin ve kurucu metinler inşa ederek dünyanın gidişatına yön veren İslam mütefekkirlerinin varlığı da bu sarsılmaz hakikatin şahitleridir. Tüm bu gayretler, yüce kitabımız Kur’an’ın ayetlerini yeryüzü ayetleri ile birlikte tefekkür ederek tanımanın, anlama ve anlamlandırmanın ürünüdür.

Bütün değerlerini vahiy ve sahih sünnet üzerine inşa ederek büyük bir medeniyet inşa ederek yeryüzünün imarına katkı sunan Müslümanların, maalesef, modern zamanlarda tefekkür değeriyle gereği gibi irtibat kuramadıkları ortadadır. Bilgi, hikmet, marifet ve estetiğin ihmal edilmesine bağlı olarak tefekkürün kaybedildiği bu nezu-hûr durum, zihinsel bir dağınıklıkta da beraberinde getir-

mektedir. Nitekim çeşitli teklif ve telkinlerle eşya ve olayların sebebinden ziyade neticesine odaklanan modern zaman Müslümanları; bilgiyi üretmeye, güncellemeye, değere dönüştürmeye ve hayata aktarmaya yönelik ideal perspektiften oldukça uzaklaşmışlardır. Bu itibarla bugün Müslümanların en önemli ihtiyaçlarından birisi de modern zaman yitiği olan tefekkür cevherini tekrar kazanmalarıdır.

Bu noktadan hareketle ifade edelim ki insanoğluna ait yüksek bir kabiliyet ve haslet olan tefekkür değerinin nihai gayesi hakikate ulaşmak olduğuna göre, bu ilişkiyi gölgeleyecek her türlü engelden uzak durmak biz Müslümanların mühim önceliği olmalıdır. Bu sebeple, her şeyden önce varlık, gaye, insan ve değer anlamını örseleyen her türlü yaklaşımdan uzak kalarak; gaflet, atalet ve rehavete düşmeden bu konuda bilinçli bir tavır ortaya koymak hayati öneme sahiptir. Bununla birlikte insanın hazır bilgi kalıplarıyla yetinmeyip hakikati arama mücadelesinde her daim aktif rol alması da ideal boyutta bir tefekkür için vazgeçilemez bir zorunluluktur. Dolayısıyla kişinin, eşya ve hadisenin arkasındaki gerçekliği görüp cehalet hastalığının karşısında dik ve sağlam bir duruş sergilemesi gerekir. Tüm bunlar açıkça ortaya koymaktadır ki insana ve dış dünyaya ideal bir nizam takdim eden İslam medeniyet mefkûresini behemehâl ihya etme noktasında azami gayret sarf etmek, Müslümanlar için ihmal edilemeyecek bir şuur ve sorumluluktur. ■

ALLAH'IN AYETLERİ ÜZERİNDE DÜŞÜNMEK

Prof. Dr. Abdullah KAHRAMAN
DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

(Âl-i İmran, 3/190.)

Bir bütün olarak evren ve içindekiler; insan ve sahip olduğu her şey Yüce Allah'ın birer ayetidir. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de, ayetlerini indirdiğini, bu ayetlerin açık seçik olduğunu, bunlara inanmamız ve üzerlerinde düşünmemiz gerektiğini ifade etmektedir. (Bakara, 2/61, 73, 99, 118, 129, 151, 164, 219, 221, 242, 266; Âl-i İmran, 3/11, 19, 70, 97, 98, 103, 118; Enam, 6/65, 97, 105, 118, 126; Araf, 7/26, 32, 58, 174, 176; Tevbe, 9/11.) Bu ayetlerin bir kısmı hüküm bildiren ilahi buyruklardır. Elbette anlamak ve uygulamak için bunlar üzerinde de tefekkür etmemiz gereklidir. Diğer bir grup ayet ise Yüce Allah'ın özellikle üzerinde düşünüp ibret almamızı istediği ayetlerdir. İşte bizim burada ele almak istediğimiz ayetler bunlardır. Bu anlamda Yüce Allah'ın Kur'an'da "ayet" olarak adlandırdığı ve aynı zamanda varlığının da delili sayıp üzerinde düşünmemizi, ibret almamızı ve ders çıkarmamızı istediği pek çok ayet/alamet vardır. Örnek olarak şu ayetlere bakılabilir: Bakara, 2/164; Âl-i İmran, 3/190; Enam, 6/99; Yunus, 10/67; Rad, 13/3-4; Hicr, 15/74; Nahl, 16/79; Taha, 20/54; Şura, 42/33; Casiye, 45/4. Bu ayetlerde anlatılan ve üzerinde düşünmemiz istenilen bazı hususlar şunlardır:

1. Göklerin ve yerin yaratılması ve bunların Allah'ın emir ve iradesiyle ayakta durması,
2. Korku ve ümit aşılayan şimşegi gösterip ölü toprağa can veren yağmuru göndermesi,
3. Devasa gemilerin engin denizlerde akıp gitmesi,

4. İnsanın topraktan yaratılmış olması, renklerinin ve dillerinin farklı olması,
5. Kendi cinsimizden bizim için eşler yaratması,
6. Gece ve gündüz vakti uykuya dalmamız,
7. Allah'ın lütuf ve nimetlerini araştırıp bulmamız,
8. Rızkı dilediğine bolca, dilediğine ise ölçülü ve idareli bir şekilde vermesi.

Bu ayetleri dikkatle okuduğumuz zaman her bir ayetin sonunda "aklını kullanan topluluk için", "akıl sahipleri için", "inan bir topluluk için", "duyu organını kullanan topluluk için", "tefekkür eden bir topluluk için", "işaretlerden anlam çıkarmasını bilenler için", "inan bir topluluk için", "sağduyu sahipleri için", "çok sabırlı ve

çok şükredenler için", "bütün kalpleriyle inananlar için" gibi farklı düşünme ve ibret alma ifadelerinin kullanıldığını görmekteyiz.

Yüce Allah'ın "ayet, alamet, düşünme ve ibret alma" vesilesi olarak adlandırdığı bu ayetlerde tefekkür etmemizi istediği hususların her biri gerçekten çok önemlidir. İnsanların ve özellikle de akıllarını kullanabilecek olanların davet edildiği tefekkürün esas hedefi Yüce Allah'ın varlığını, birliğini, gücünü, kudret ve kuvvetini ispat etmektir. Zira bunlar insanların bütün güçlerini ve teknolojilerini kullansalar da yapamayacağı şeylerdir. Zaman zaman da farklı üsluplarla desteklenen bu gibi konularda Yüce Allah tek yetkinin, güç ve otoritesinin zatına ait olduğunu ifade etmektedir. Mesela, içtiğimiz suyun yaratılıp varlıklara ikram edilmesinin ve insanlar arasında kaynaşmayı sağlayan sevgi ve muhabbetin tamamen Allah'ın güç ve kudreti dâhilinde olduğu şu şekilde ifade edilmektedir:

"De ki: 'Söyleyin bakalım: Suyunuz çekilirse, size kim temiz bir akar su getirir?'" (Mülk, 67/30.), "Eğer seni aldatmak isterlerse bilmiş ol ki sana yetecek Allah'tır. O, seni bizzat kendi yardımıyla ve müminlerle destekleyen ve onların kalplerini uzlaştırandır. Şayet yeryüzündeki şeyleri tümüyle harcasaydın, sen onların kalplerini uzlaştıramazdın. Fakat Allah onların arasını uzlaştırdı. Şüphesiz O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." (Enfal, 8/62-63.)

İnsanların ve özellikle de akıllarını kullanabilecek olanların davet edildiği tefekkürün esas hedefi Yüce Allah'ın varlığını, birliğini, gücünü, kudret ve kuvvetini ispat etmektir.

Allah'ın "ayet" olarak nitelendirildiği bazı hususları neden bu şekilde adlandırdığı, bunlara neden dikkatimizi çektiği ve bunlar üzerinde neden bizi tefekkür etmeye davet ettiğine baktığımız zaman şunları söyleyebiliriz: Yüce Allah varlığının bir alameti olarak öncelikle evreni yaratmış, onu, Allah'ın halifesi olacak insan için âdeta tefriş etmiş ve çeşitli nimetlerle donatmıştır. Gerek insanın kendi bünyesinde (enfüs) gerekse dış dünyada (âfak) (Fussilet, 41/53.) yer alan nimet ve alametleri yaratmak ancak Allah'a mahsustur: Atmosferi, bitki örtüsünü, havayı, toprağı, suyu... Bu kadar hassas dengelerde yoktan var edebilecek bir tek varlık ve sonsuz güç ve kudret sahibi vardır, o da ancak Yüce Allah'tır. Allah ne kadar büyük ve sonsuz güç sahibi (ğaniyy) ise insan da o kadar aciz ve (fakirdir) muhtaçtır. Bazı inançsızlar "Şüphesiz, Allah fakirdir, biz zenginiz." (Âl-i İmran, 3/181.) diyerek hadsizlik yapsa da aslında ve gerçekte fakir olan insan, zengin olan ise Yüce Allah'tır. Nitekim şu ayette bunu net bir

şekilde ifade etmiştir: "Ey insanlar! Siz Allah'a muhtaçsınız. Allah ise her bakımdan sınırsız zengin olandır, övülmeye hakkıyla layık olandır." (Fatır, 35/15.) Ayrıca Allah'ın sıfatlarından biri de "el-Ğaniyy"dir. İnsanoğlu Allah'ın bahşetmiş olduğu birtakım nimetler ve özellikle de zaman zaman elde ettiği birtakım güç ve yetkileri sayesinde kendisini evrenin hâkimi ve en güçlüsü hissetse de aslında son derece güçsüz ve aciz bir varlıktır. Gözle dahi görülemeyen bir virüs sayesinde bütün gücünün ve teknolojik birikiminin aciz kaldığını düşünebilen insan bunu anlayabilecektir.

İnsanın sorumluluğunu bilecek huzur içerisinde yaşaması için gönderildiği bu evrende var olan her şey aslında insan içindir. Göklerin ve yerin bir denge içerisinde yaratılıp özellikle gökyüzünün yıkılmayan bir çatı gibi üzerimizde durması, gündüzün bize sonsuz ışık ve ısı kaynağı olan, ürünlerimizin yetişmesine katkı sağlayan güneş, geceleyin yolumuzu aydınlatan ve semamızı süsleyen yıldızlar, engin denizlerde ve okyanus-

larda seyreden koca gemiler hep insan için ve Allah'ın kudretini ifade etmeye yönelik değil mi? Korku ve ümit aşılayan şimşeği gösterip ölü toprağa can vermesi ve hayat kaynağımız olan yağmuru göndermesi de böyle değil mi? Zira şimşek kendi lisanıhâli ile Allah'ı tespih ederken (Rad, 13/13.) bizi korkutsa da, aslında o da toprağa verdiği enerji ile yine bizim için hareket etmektedir. Peşinden gelen yağmur ise yokluğuna dayanamadığımız, onsuz edemediğimiz ve dünyamızı teşrifi geciktiğinde özel dualarla ve niyazlarla davet ettiğimiz bir aziz misafir ve eşsiz bir nimettir. İnsanlar bol bol yağıp sık sık bizi ziyaret ettiğinde kıymetini bilip yaratılış hikmetini düşünmekte aciz ve ihmalkâr davransa da aylarca gelmeyen bir yolculuğa çıktığında fena hâlde yağmurun özlemine duymaktadırlar.

Topraktan yaratılan insanın toprağın efendisi kılınması ama her zaman toprağa bağlı ve mahkûm ve bir anlamda toprağın kölesi olmasında düşünenler için gerçekten büyük ibretler yok mu? Hele insanların genelinin bir dili bile öğrenmek için nice çabalar sarfedip yine de tam yeterli olmadığı düşünülürse sayısını bilmediğimiz kadar dili yaratan, ana renklerin yanında insanları bir rengin farklı tonlarıyla donatan Yüce Allah ne kadar hikmet sahibidir? Düşünmeye değmez mi?

Yüce Rabbimizin eşsiz kudretinin alametlerinden biri olarak zikredip dikkatimizi çektiği hususlardan biri de kendi cinsi-

Sayısını bilmediğimiz kadar dili yaratan, ana renklerin yanında insanları bir rengin farklı tonlarıyla donatan Yüce Allah ne kadar hikmet sahibidir?

mizden eşler yaratmasıdır. Şu ayet bu hususu beyan etmektedir: “Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O’nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.” (Rum, 30/21.) Bu ayetle eşsiz ayetlerinden birine işaret eden Yüce Allah’ın eşler arasında oluşacak sevgi ve merhameti özellikle kendinin yarattığını ifade edip vurgulaması üzerinde durup düşünülmesi gereken bir husustur.

İnsanlar için gündüz maişet temini amacıyla çalışmak gece ise istirahat maksadıyla yaratılmıştır. (Nebe, 78/10-11.) Prensiptir, ancak gerektiğinde insanlar gece uyanık kalıp çalışabilir ve gündüz de gece gibi uyuyabilir. Şayet gündüz uyumak ve gece uyanık kalmak mümkün olmasaydı mesaiye kalıp maişet temin etmek mümkün olmazdı. Yüce Allah’ın onlarca nimet ve alamet/ayet arasında bu hususa da özellikle dikkatimizi çekmesi son derece manidardır.

İnsanın sahip olduğu her şey aslında Allah’a aittir. İnsan kendi bedeni dâhil her şeyin emanetçisidir. İnsanın gerek kendi bedeni ve gerekse evrene karşı emanete hıyanet eder tarzda sorumsuzca hareket etmesi onun için yasaktır. Bu yüzden insanın Allah’ın lütuf ve nimetlerini araştırıp bulması O’nun varlık delillerindendir. Buna karşılık insanın eriştiği her ni-

● İnsanın ifadesi Allah’ın lütuf ve nimetlerini araştırıp bulması O’nun varlık delillerindendir. Buna karşılık insanın eriştiği her nimetin Allah’tan olduğunu bilmesi sonunda da Allah’a hamd ve şükretmesi gerekir.

metin Allah’tan olduğunu bilmesi sonunda da Allah’a hamd ve şükretmesi gerekir. Çünkü nimet vermek aynı zamanda bir imtihan vesilesidir. İnsan bu nimetlere karşı ya şükreder ya da nankörlük eder. Şükür nimeti artırırken nankörlük azaltır ve elden çıkmasına sebep olur. Hz. Süleyman’ın kendisine verilen saltanat/mülk karşısında gösterdiği şu tavır bu bakımdan ne kadar anlamlıdır: “Kitaptan bilgisi olan biri ‘Ben onu, gözünü kapayıp açmadan önce sana getiririm.’ dedi. Süleyman, tahtı yanında yerleşmiş hâlde görünce şöyle dedi: “‘Bu, şükür mü, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni denemek için, Rabbin bana bir lütfudur. Kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse (bilsin ki) Rabbin her bakımdan sınırsız zengindir, cömerttir.” (Neml, 27/40.)

İnsanoğlu hırslarıyla hareket ettiğinde her şeye sahip olmak, başkasında bulunan bütün nimetlerin kendisinde de olmasını ister. Fakat bunun kendisi için hayır mı yoksa şer mi geti-

receğini bilemez. Hâlbuki Yüce Allah varlığının bir delili, merhametinin bir eseri ve evrene koyduğu dengenin bir gereği olarak rızkı, nimet ve imkânları dilediğine bolca, dilediğine ise ölçülü ve idareli bir şekilde vermiştir. Bol nimet içerisinde olanların her zaman huzurlu, sınırlı imkânlarla sahip olanların ise her zaman mutsuz olmadığını, hatta aksine pek çok durumun olduğunu görünce bu dağıtımın mana ve hikmeti anlaşılabilir. Mal ve evlatların bir imtihan vesilesi (fitne) olduğu (Enfal, 8/28.) gerçeği göz önünde bulundurulursa en doğru tavrın Allah’tan hakkımızda hayırlı olanı istemek olduğunu anlar ve geleneğimizde yerleşmiş olan şu duayı yaparız: “Allah’ım az verip gezdirmeyen, çok verip azdırmayan!” Ya da Yunus Emre’nin dediği gibi “Ne varlığa sevinirim, ne yokluğa yerinirim.” tavrını benimseriz. Böylece hem Allah’ın ayetlerini düşünmüş hem de O’nun yüce varlığı karşısındaki sorumluluğumuzu ve haddimizi bilerek huzura ermiş oluruz. ■

HİRA'DA BAŞLAYAN TEFEKKÜR YOLCULUĞU

Hira'dan Refîk-i Âlâ ' ya Nebevî Seyrüseferin Hatırlattıkları

Prof. Dr. Soner GÜNDÜZÖZ

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Mekke, Kur'an-ı Kerim'de adı geçen şehir! Vaktiyle tarımın yapılmadığı, ekini ve suyu olmayan yer... Ardından "Rabbimiz! Ben çocuklarımdan bazısını, senin kutsal evinin (Kâbe'nin) yanında ekin bitmez bir vadiye yerleştirdim." (İbrahim, 14/37.) diyen Hz. İbrahim'in soyunun, ibadetini Allah'a özgü kıldığı ve maddi ve manevî çekim merkezi olacak belde... Nihayet son peygamber Hz. Muhammed'in (s.a.s.) vahyine tanık, nebevi hatıra ile dolu şehir...

Mekke, ilahi azametinin olduğu kadar, beşerî tefekkürün ve düşünme eyleminin de tanığıdır. Çünkü göklerdeki Beytül-Ma'mûr'un yeryüzündeki temsili ve Allah'ın vahdaniyet hakikatinin mührü Kâbe, oradadır. Kâbe, düşünmenin farklı boyutlarını ifade eden tefekkürü, tezekkürü ve tedebbürü insanlığa beraberce hatırlatır. O, Hz. İbrahim'in (a.s.), güneşi, yıldızı ve ayı görünce "İşte Rabbim!" deyip bunlar kaybolunca da "Ben öyle batanları sevmem." (Enam, 6/76.)" diyerek, göklerin ve yerin muhteşem mülkünü elinde bulunduran Allah'ı arayışının ve kâinatı tefekkür edişinin serencamına yerleştirilmiş bir şehadet abidesidir. Bu anlamda Kâbe, uluhiyet ve rububiyetin temsili olduğu kadar, insanın idrakinin ulaştığı son noktanın temsildir de. Bu temsilin ifade ettiği husus şudur: İnsan, kâinat üzerinde düşünmelidir. Bu, bazen dış dünyaya yönelik bir gözlem ve düşünme eylemi iken bazen insanın, -adına tezekkür dediğimiz- iç dünyasına yaptığı deruni bir yolculuk şeklinde olmalıdır.

Allah Resulü, henüz vahiy gelmemişken, Hira'daki taabbudî itikâfında ve tefekkür uzletinde, Rabbinin varlığına, kendi iç dünyasının ona fısıldadığı hakikatin ve kâinatın mükemmel işleyişine ilişkin çevresinde bulunan varlıkların şahadetinin çağrısına uymuştur. Aslında ondan önce atası İbrahim Peygamber'in ve onun nezdinde insanın, kendi özgür iradesi ve tefekkürü sayesinde ve bilahare vahyin aydınlığında vardığı gerçekliğin bir ifadesi olan "batanları sevmem" hükmü, şirkin gölgesinin, üzerine düştüğü kültürel kayıtlara ve nefsin aldatıcı düşsel dünyasına

**Allah Resulü,
henüz vahiy
gelmemişken,
Hira 'daki taabbudî
itikâfında ve
tefekkür uzletinde,
Rabbinin varlığına,
kendi iç dünyasının
ona fısıldadığı
hakikatin
ve kâinatın
mükemmel
işleyişine ilişkin
çevresinde
bulunan varlıkların
şahadetinin
çağrısına uymuştur.**

bir meydan okumadır. İbrahim Peygamber'in, kendi düşünme eyleminin, Allah'ın hidayeti ile buluşmasıdır bu... Kâinatın yaratıcısı olan Allah'ın emri doğrultusunda, İbrahim Peygamber'in, oğlu İsmail Peygamber ile beraber inşa ettikleri Beytullah'a bakan Hira'daki Muhammedî itikâf da tıpkı İbrahim Peygamberinki gibi insanlığın kendi ideolojik çıkarları ve nefsanî arzuları ile kutsallık atfettiği sahte tanrılara bir reddiyedir. Hz. Muhammed'in, (s.a.s.) kendi düşünme eyleminin, Allah'ın hidayeti ile buluşmasıdır bu...

Hz. Muhammed'in (s.a.s.) tefekkür uzletinde, Nur Dağı'ndaki Hira'yı seçmiş olması, elbette boşuna değildir. Cebrail'in, ilk vahyi, kendisine getirdiği bu mağara, Kâbe'yi tüm haşmetiyle görmektedir zira. Bu ise insanın, idrak ve tefekkür yolculuğunun varacağı en sahil hakikatin ve en doğru gerçekliğin, Allah'ın varlığı ve birliği olduğunu, insanlığa ilan etmektedir usulca...

Allah'ın rahmetinde nice Tûr Dağı vardır! Nice Nur Dağı vardır! Nice Sevr Dağı vardır! Hatırlamalıdır, Sevr yerine Sebir Dağına yerleşenleri ve Hanif olarak Hira'ya tırmanıp inenleri... (İbn Hişâm, es-Sîre, I, 171.) Allah Resulü, kendi düşünme eyleminde, henüz nübüvvet gelmeden önce, Rabbinin dua ederken, miladi takvimin, 6 Ağustos'u gösterdiği bir pazartesi günü, hicri aylardan Ramazan'ın 27'sinde, -kendisini seyretmesi bile bir ibadet olan- Kâbe'ye bakan Hira'da, Cebrail'in (a.s.) ona getirdiği vahiy ile müjdelenmiştir:

“Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı “alak”tan yarattı. Oku! Senin Rabbin en cömert olandır. O, kalemle yazmayı öğretendir, insana bilmediğini öğretendir.” (Alak, 96/1-5.) Bu ayetler, ilk vahyin deruni anlamını, insanlığın aklına ve vicdanına sunmaktadır. Daha ilk ayetlerde, vahyin dili, tefekkür ve düşünceyi, kaleme, okuma-ya ve ilme bağlamıştır bile. Zira insanın hafızasına yerleştirilmiş olan ve ruhların, Allah’a verdikleri sözün manasına ancak derin bir tefekkürün yanında vahyin ve kâinatın idrakine varmayı talep eden bir ilimle ulaşmak mümkün olabilir.

Bu yaklaşım, bir taraftan geleceğe dönük olarak insanın ilim talep etmesini zorunlu sayarken, diğer taraftan onun hafızasındaki hatırayı da tazelemesini öngörür. Aynı zamanda zihinlerin, tabula rasa denilen boş bir levha gibi olmadığını, aksine insanın bâtını varlığının, Allah’ın hafızalara yerleştirdiği Elest Bezmi’nin ilahi hatırası ile dolu olduğunu ifade eder. Ne var ki dünya hayatında bu hakikatin üstü örtülebilmektedir. Allah Resulü, anne ve babası, Hristiyan, Yahudi, Mecusi olanın, Yahudi veya Hristiyan olacağını ifade buyururken yaratılış mayasındaki hakikatin perdelenmesine ve Hak din İslam’a ulaşılmasında insanın çevresinden edinimlerinin, birer bariyer olduğuna dikkat çekmektedir. (Buhari, Cenâiz, 92.) Ne var ki bunlar yine de aşılamayacak engeller değildir. Aslında Kur’an, kendisini bir “öğüt” ve bir “hatırlatma” eylemi olarak tanımlarken (Hakka, 69/48; Kalem, 68/52.), yine kendi hakikatini, kâinatın idra-

● Tefekkürü sayesinde insan, tedbir-i ilahinin her yönden kâinatı çepeçevre kuşatmış olduğunu fark eder. Tefekkür sonucunda elde ettiği yakini bilgi sayesinde insanın, metafizik ve gaybi varlığı genişler.

kine ve tefekküre yaptığı çağrı ile beraber, Elest Bezmi’ndeki söz konusu beşerî tezekküre bağlar. Kur’an-ı Kerim, insanın ruhunun derinliğine, ilahi bir şahadet mührü gibi yerleştirilmiş ve kâinatın şahadeti ile aynîleşmiş olan bu hakikate, vahyin de ortak olduğunun bir ifadesidir. Tüm insanlık, “İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı zanneder?” (Kıyamet, 75/36.) sorusuna cevap vermeye davet edilirken, insanların hiç de başıboş olmadığının cevabı, Kur’an, kâinat ve insanın kendi öz benliğinden yükselen hakikat duygusundan beraberce gelir. Tefekkürü sayesinde insan, tedbir-i ilahinin her yönden kâinatı çepeçevre kuşatmış olduğunu fark eder. Tefekkür sonucunda elde ettiği yakini bilgi sayesinde insanın, metafizik ve gaybi varlığı genişler... Din ancak metafizik değerlerin, bu dünyaya aktarılmasının gerçekleştiği bir yoldur. Müslümanların tefekkür bilinçleri, bu şahadete bağlıdır. (Taha Abdurrahman, Ruhü’d-Dîn, Beyrut, 2013, s.490.)

Tarihten canlı bir belge niteliğindedir, Velîd bin Mugîre’nin söyledikleri... Kuşkusuz, en başından Velîd bin Mugîre, insanın ruhunun derinliklerine, Allah tarafından yerleştirilmiş hakikati hatırlamaya, yani tezek-

küre kendini kapatmıştır. Geriye, onun kâinatı idrak etmesi ve vahyin harikulade anlam örgüsüne kulak kabartması, yani tefekkür yolu ve hiç değilse inkâr eyleminin sonuçlarını öngörmesi, yani tedebbür yolu kalmaktadır. İnanmayan insan, bunu başarabilse ve onu çevreleyen şirk karabasanını dağıtarak, nefsinin boyunduruğundan çıkabilse, maveraya ve ruhunun gerçekte ait olduğu ötelere kâinat çırpabilir ve bambaşka bir insan olabilir. Ama hani! Velîd bin Mugîre, hakikati itiraf etmek için bir adım daha atmamıştır. Oysaki söylediği sözler, onun, hakikatin çevresinde gezindiğine bir işarettir. Velîd bin Mugîre daha bugün gibi taptaze, Mahzûn oğullarının karşısına dikilmiş anlatmaktadır: “Az önce Muhammed’den öyle sözler işittim ki ne insan sözü, ne cin sözü... Tatlı olduğu kadar göz alıcı... Köklerinden bereket ve hayat fışkıran, salkım salkım meyveleriyle dalları göklere uzanan muhteşem bir ağaç kadar görkemli... Hayır, hayır, bu bir insan sözü olamaz...” (Hâkim, Müstedrek, II, s. 550.)

Bunları söyleyen Velîd bin Mugîre’dir. Bu kişi, üzerine kara bir cehaletin çöreklenmediği bir idraksizliğe mahkûm olmuş bir adam mıdır? Gerçekten bu,

olabilir mi? Ama öyle... Kur'an, Velîd bin Mugîre'yi şu sözlerle anlatır: "(...) Yine kahrolası, nasıl ölçtü biçti! Sonra (Kur'an hakkında) derin derin düşündü. Sonra yüzünü ekşitti, kaşlarını çattı. Sonra arkasını döndü ve büyüklük taslayıp şöyle dedi: 'Bu ancak nakledilegelen bir sihiridir. Bu, ancak insan sözüdür.'" (Müddessir, 74/20-25.) Kendisini zorla inkâra sürükleyen bir insanın hâlidir bu... Ne acı! Son bir adım atsa, ilahi hakikati kabul edecek yerde, yüz çevirmek ne kadar hazin! Kuşkusuz burada servetini ve elde ettiği haksız kazanç düzenini koruma arzusu da etkilidir. Aslında müşrikler, vahyi inkâr ederken, buz gibi bir mantık yanlışı yapmaktadırlar. Onlar, Velîd bin Mugîre'nin yaptığı gibi Hz. Muhammed'i, (s.a.s.) aynı anda bir taraftan, -bir ölçüde- akli bir meleke gerektiren sihir yapmakla suçlamaktadırlar. (Müddessir, 74/24-25.), diğer taraftan onu, akli bir melekeden bulmasının söz konusu olmadığı delilik ile tanımlamaktadırlar. (Kalem, 68/2.) Bu durum, onların çelişkiler yumağı içinde, sağlıklı bir düşünme metodunu büsbütün yitirmiş olduklarını göstermektedir.

Onlar, Kur'an'ı sihir olarak tanımlasalar da gerçekte Kur'an, metafizik âlemlerle bu dünya arasında güçlü bir bağıdır. Bu gerçek, ilahi kelimada, Kur'an'ın "kopmak bilmeyen sapasağlam bir kulp" (Bakara, 2/256.) olduğu şeklinde, muhteşem bir anlatımla ifadesini bulmaktadır. Bu doğrultuda Kur'an-ı Kerim, insanda tefekkür ve düşüncenin kapısını aralamak ister. Allah, fizik ve metafizik arasında, ruhu, ilahi esintinin yörüngesi-

ne katacak birçok bağlantı yolu yerleştirmiştir. Vahyin soluğu "Kur'an-ı Kerim", harikulade matematik ve müzikal denge ve ritimden ibaret "kâinat", hafızalarda yerleştirilmiş "ilahi hatıra ve hakikat duygusu" bunların başında gelir. "Bedenlere ilahi bir esinti olarak ruhun üflenmesi (nefh)", "ruhun manevi riyazet, derin hikmet ve ilme dayalı tefekkürle aydınlanması (işrâk)", "ilahi tecellinin aynası olan kalplerin ilahi nurlara gark olması (tenvîr)", "ilahi hakikatlerin Allah'ın bir lütfu ve ikramı olarak, varlık dünyasında taşıp durması (feyz)" ve "fıtrata, yani kalbe, ruha ve dimağa beraberce nakşedilmiş hatırlama (tezekkür) gücü" ve daha nice...

Nihayetinde insan, görünen şehadet âlemi ile kuşatıldığı kadar, görünmeyen gayb âlemi ile de kuşatılmıştır. Hatta insanın gayb âlemi ile kuşatılması, şehadet âlemi ile kuşatılmasının çok ötesindedir. Yeter ki insan, bu gerçeğe doğru bir adım atabilsin. Bunun için insan, kendi ruhunu örten, dimağını ve vicdanını örseleyen olgulardan kurtulmak üzere biraz gayret etmelidir. İnsanın bunu yapabilmesinin tek yolu, mikro ve makro âlemde ya da daha geleneksel ifadesiyle enfüste ve afakta, Allah'ın, kâinatı idare ettiğine dair Kur'ani ve kevnî ayetler üzerinde tefekkür etmesi ve nefsinin arındırmasıdır.

Ruh, Allah'ın hakikatine ulaşmak için ilimle beslenmelidir. Bunun yanında bilgi, tezekkür olgusunu, tefekkür ve tedebbür ile; varlığın derin yönünü düşünmeyi ifade eden tefekkür olgusunu ise varlığın mekanik yönünü düşünmekten ibaret olan

tefkîr ve istidlal ile birleştirir. Allah Resulü bilgiyi elde etmek isteyenlerin, meleklerin kanatları ile himaye edildiğini ifade eden hadisi ile bu gerçeği dile getirir: "Her kim ilim talep ettiği bir yola girse Allah, onun için cennete giden yolu kolaylaştırır. Melekler, ilim öğrenenlere, bu gayretlerinden memnun olmaları nedeniyle kanatlarını gererler..." (Ebu Davud, İlim, 1.)

İlahi emanetin insana yüklenmesi, varlık hiyerarşisinde insanın mertebesini olabildiğince yükseltmiştir. Bu ölçüde insan, vahyin ve nebevi sünnetin, ondan talep ettiği doğru ve geçerli akıl yürütme, mantıklı düşünme, ruh ve madde bütünlüğü içerisinde fiziki ve metafizik boyutu ile varlığa bir bütün olarak yaklaşma mesuliyetinde ve şuurunda olmalıdır. İnsan, sonsuz kurtuluşu istiyorsa, kendisini çevreleyen fasit çemberi kırarak, hakikatin bilgisine talip olmalıdır. Ölümsüzlük denilen şey, başlangıcı olan, sonsuz bir hayattır. İnsan, bunun idraki içinde kendi acizliğini itiraf ederek, düşünme ve idrak yolculuğunda, ruhu ve akli ile birlikte hareket etmek zorundadır. İnsan, Allah'ın, her an onun ruhunda kendisiyle beraber bir bulunuş hâlinde olduğunu fark ettiğinde insanın duyuları ve eylemleri, ilahi bir nefha ve himayeye muhatap olmaktadır. (Buhari, Rikâk, 38.) ve bu sayede insan, kâinatı bu dünyayı aşan bir ufukla kavramaktadır. Bu ise bilimin ve vahyin aynı kaynaktan olduğunu fısıldamaktadır akıl sahiplerine ve varlığa çok yönlü bir idrak ve tefekkürle yaklaşmanın gereğini vurgulamaktadır kulak verenlere... ■

GÜN BAŞLARKEN VE BİTERKEN AYNAYA BAK

Dr. Ahmet Murat ÖZEL

İbn Haldun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Sufilerin eserlerinde, müminin gündelik hayatını yoluna sokmasında yararlı ve pratik bulunabilecek iki öneri geçer. Bunlardan ilki, günün başında yapılmasını tavsiye ettikleri muşârata, diğeri ise günün sonuna özgü muhasebe. Bu amellerin her ikisi de konunun nefis olduğu amellerdir. Günün karşılanması ve uğurlanmasını gerektirdikleri için uyanıklık, nefse karşı açık ve samimi olmayı

gerektirdikleri için dürüstlük, sürekliliğini eyleme dökmeye borçlu oldukları için asker disiplinine ihtiyaç duyarlar.

Karşılıklı anlaşma demek olan muşârata, müminin sabahleyin âdeta nefsinin karşısına alarak, onunla o henüz başlamakta olan gün için bir anlaşma yapmasını içerir. Güneş doğmuş, taze, el değmemiş, dünyanın aynı olmayan bir gün başlamıştır. Acaba bugün nasıl geçecektir?

Muşârata, bugün nasıl geçecek sorusunu maddi kabuğundan soyup çıkarmaya yarar. Dikkatini manen gelişmeye ve dün işlenen hataları tekrar etmemeye yöneltir birisi için muşârata, ele geçen bir fırsata duyulan minneti içerir. O kişi öldükten sonra dirilmiştir ve kendisine verilen bu yeni gün fırsatını doğru kullanmak istemektedir. Onun şuurlunda, her gün dünya sil baştan yaratılmakta ve her günün sonunda bir kez daha viran olmak-

tadır. Yaratılış ve yıkım arasında salınan bu dünyayı karşılamamızın ve uğurlamanın bir yoludur muşârata ve muhasebe.

Yirminci yüzyılda yaşamış önemli bir alim ve arif olan Ahmed el-Alavî'nin şöyle bir nasihatı vardır: "Nefsine arkadaşlık

et ve ona onda olan güzellikleri göster." Nefse arkadaşlık etmek, nefsi muhtemel tehlikelerden korumak ve onu aslında sahip olduğu potansiyelden haberdar etmek anlamına gelir. Nefis terbiyesi denilen her neyse, aslında bu söz onun farklı bir ifadesidir. İşte muşârata bu dostluğun da bir tür sergilenişidir. Kişinin nefsiyle yapacağı samimi bir hasbihâl de sayılabilir: "Nefsim, bu yeni bir gün. Dün işlediğimiz hataları işleme-

yelim. Bugün bizim aleyhimize değil, lehimize olsun. Günün sonunda bugünün kıyameti kopacak ve toprağa girer gibi yatağa gireceğiz. Acaba günü nasıl kapatacağız? Gel, mutmain, mesut, kul olarak kapatalım."

Her davranışının, elinin ve kalbinin her kıvılcığının şuurunda olan biri için hiçbir gün, hatta hiçbir an diğerinin aynısı değildir. Her zaman dilimi onun için dirilişi ve kıyameti içinde barındırır. Ama insanın böylesi bir yüksek şuuru sürdürmesi kolay değildir. Her zaman diliminin içindeki diriliş ve kıyamet, tabiatın değişimiyle desteklenmediği için, bunun güçlü bir biçimde farkında olmamız her zaman mümkün olmaz. Ama bir günün dirilişi ve kıyameti öyle değildir. Sabah, güneşini gönderir ve gündüzün saltanatı başlar. Kuşlar, böcekler bu anı karşılar. Beden dinlenmiş ve yatışmış olarak, dirilmeye hazırdır. Gece, dün yaşananların dün de kaldığını ima edencesine, olan biteni gölgelemiş, fenalığımızı unutmaya hazır bir dostun belleği gibi davranmıştır. Şimdi sabahın vaktidir. Yaşayıp gitmekte olduğumuz şeye bir daha bakmak için, bir daha gelmiştir.

Hesap görmek demek olan muhasebe, belli belirsiz bir hüznü barındırır. Defteri kapatmak üzereyizdir. Yaşananları hatırlamak, hatıranın yutağına onları göndermek, defnetmenin bir yansımasıdır. Akşam, bir kıyamet gibi, bir ölüm gibi geldiğinde, hatta akşam ezanının yokuş aşağı ritmine uyarak apansız geliverdiğinde, bazı şeyler için geç kaldığımızı, birçok şeyi de kaçırdığımızı anlarız. Acaba anlar mıyız?

Anlayabilmek için muhasebeye başvurmamız gerekir. Sabah, eğer vermişsek, o sözlere ne olmuştur? Sabah yakaladığımız fırsatı hovardaca çarçur mu etmişizdir? Düne göre daha iyi bir yerde miyiz? Karlı mı, zararlı mı çıkmışız? Ölmeye hazır mıyız?

Muhasebenin hemen birinci katkısı, bizim bakışımızı kendimize yöneltmemizi sağlamak olacaktır. Bakışımızı kendimize yöneltmenin hemen ilk sonucu, kendimizi murakabe etmeyi öğrenmemizdir. Sufilerin bıraktığı eserler bize şunu söylemektedir: Muhasebe murakabeyi doğurur. Murakabe ise müşahedeyi. Yani kendimizi hesaba çektiğimiz, hataları gözlemleme imkânı buluruz. Hataları gözlemleme imkânı buldukça, aynı hataları yapmaktan kaçınmayı öğreniriz. Hataların daha gerçekleştirmeden önünü aldıkça, Allah'ı görüyormuş gibi yaşamayı öğrenebiliriz.

Sufiler tefekkür ile bir ibadet kastederler. Onlara göre tıpkı ilim gibi tefekkür de, haşyet doğuruyorsa, yani birer bilgi ve fikir kalıbı olmaktan çıkarak, can ve kan kazanarak, müminin kimyasında marifetullahaya yönelik bir değişiklik yapıyorsa değerlidir. Muhasebe de bu sebeple değerli bir tefekkür biçimidir. Muhasebe mümini, kendisine manevi hamle yaptıracak bir eşiğe getirebilir, onun nefsi-ni yakından tanımasına yardımcı olur. Nefsi tanımaksa, Allah'ı tanımanın yoludur.

Yani, gün başlarken ve biterken aynaya bakalım. Dürüstçe, teemmülle, ince fikirle. ■

MUSİBETLERİ HİKMET PENCERESİNDEN TEFEKKÜR ETMEK

Dr. Bilal ESEN

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

Insan, her meselede olduğu gibi musibeti değerlendirirken de Kitap ve hikmetten ilham almak durumundadır. Rabbiyle ilişkisinin tek boyutlu olmadığını hatırlamalıdır. Yaratıcı ve ruhundan üfleyen O olduğu gibi rızık veren, şifa veren, hidayet veren, kâinatı idare eden, öldüren ve yeniden diriltecek olan da Allah'tır. İnsanın varlığı da şeklinden, rızık şifasından, bedeni ruhundan, bilimi dininden bağımsız değildir. Rehber olarak indirilen Kur'an da yalnızca maneviyat rehberi değil dünya ve ahiret saadetine kılavuzdur.

Musibetleri hikmet penceresinden tefekkür etmek, öncelikle bütüncül bakmayı gerektirir. Musibet maddi midir manevi mi, çevresel midir zihinsel mi, biyolojik midir psikolojik mi? Musibetten etkilenen, fiziki bir varlık mıdır manevi bir varlık mıdır? Musibetle mücadeleyi yürütecekler de mühendisler midir tıpçılar mı, güvenlikçiler midir eğitimciler mi, bilim adamları mıdır din adamları mı? Sağlıklı bir yaklaşım, hem musibetin mahiyetine hem musibetten etkilenen insanın tabiatına hem de başvurulacak

çarelerin neler olacağına bütüncül bakmakla gerçekleşir. Musibetten etkilenen insansa, türü ne olursa olsun, maddi etkileri kadar manevi etkileri de olacaktır. Ve musibetle mücadele, maddi olduğu kadar manevi de olacaktır. Hangi maddi hasarın insanın maneviyatını etkilemediği, psikolojisini bozmadığı söylenebilir? Veya hangi musibetle mücadele ederken sırf manevi önlemin yeterli olduğu söylenebilir?

Bütüncül bakmak istenirse en kuşatıcı rehberin din olduğu görülecektir. Zira din: a) Sağlam bir düşünce, muhkem bir inanç kurar, b) Davranışlarımızın kaynağı olan irademizi eğitir, c) Musibet meselesi dâhil her meselede hem maddi hem manevi çareler sunar, çare üretmeye teşvik eder.

Sağlam bir düşünce, muhkem bir inanç

Hikmetle bakan, en başta musibetin hayat yolculuğundaki yerine bakar. Sıkıntıyı anlamlandırmaya, bunun bir son mu, geçici bir sorun mu olduğunu kavrayıp gerisinde bir iyilik olup olmadığını sezmeye çalışır. Tam bu noktada beşer aklının yardı-

mına ilahi mesajlar yetişir. O ilahi mesajlar ki hayatın bu dünyadan ibaret olmadığını, başka bir hayatın ön hazırlığı olup burada insanın hem iyiliklerle hem de kötülüklerle/şerlerle sınanacağını öğretmektedir. (Bakara, 2/214; Araf, 7/168; Enbiya, 21/35; Ankebut, 29/1-7.) Olmuş ve olacak her şey Yüce Allah tarafından bilinmekte, yaratılmaktadır. Kainat karanlık bir meçhule doğru gitmemekte, O'nun hazırladığı plana göre ve O'nun belirlediği geleceğe doğru yürümektedir. (Enam, 6/59-67; Mülk, 67/23-24; Teğabün, 64/7-11; Kamer, 54/46-55.) Mutlak ve külli irade Allah Teâlâ'ya

Musibet zamanında, nereden gelip nereye gittiklerini tefekkür edebilenler, yeryüzünde Allah’a ibadet için bulunduklarını ve yine O’na döneceklerini hatırlayabilenler, sınavı kazanacak olanlardır.

aittir. Fakat O, insana cüzi bir tercih imkanı (irade) da vermiştir. Tercihleri, insanın sınavıdır. İradesi dışında gerçekleşenlerdense sorumlu tutulmamıştır.

İmtihan sebebi olarak başa gelen sıkıntılar Kur’an’da, “musibet”, “belâ”, “fitne”, “be’s/be’sâ”, “durrun/darrâ”, “zulumât”, “seyyiât”, ve “şer” gibi ifadelerle anılır. Örneğin çocuklar ve malların “fitne” olduğu ve Bedir Savaşı’nda müminlerin “belâ-i hasen”le karşılaştıkları bildirildiğinde, mutlak bir olumsuzluk veya cezadan bahsedilmemekte insanın sınanma

araçları anlatılmaktadır. (Enam, 6/44, 63-64; Araf, 7/141; Enfal, 8/17, 28; Tevbe, 9/126; Enbiya, 21/35; Müminun, 23/75-77; Saffat, 37/106; Furkan, 25/20; Duhan, 44/33; Hadid, 57/22.)

Musibet zamanında, nereden gelip nereye gittiklerini tefekkür edebilenler, yeryüzünde Allah’a ibadet için bulunduklarını ve yine O’na döneceklerini hatırlayabilenler, sınavı kazanacak olanlardır. (Bakara, 2/155-157.)

Esasında insan Allah’ı hatırlatacak şeylerle hep karşılaşmaktadır. Kimisi iyi günlerinde, kâinatın düzenindeki ahengi görerek

kimisi ise ancak işleri bozulduğunda O’nu hatırlamaktadır.

Peki, musibetler birer ilahi ikaz mıdır? Bu soruya evet demek, öncelikle, ikaz edici işaretlerin/kanıtların sınırlı olduğunu sanmak demektir. Yoksa çevremizdeki her şey ve hatta kendi vicdanımız, bizi ikaz etmiyor mu? (Tevbe, 9/126; Fussilet, 41/49-54.) Musibet, hatırlatıcılardan bir hatırlatıcı olarak, Yaradan’ı ve kulluk sınavımızı temel olarak hatırlattığında artık bunun detayı her fertte farklı şekilde tezahür edecektir. Maddi sebeplere sarılmadaki eksiklik,

çevredeki mahlûkata saygıdaki eksiklik, tefekküre zaman ayırmadaki eksiklik ve secde eksikliği gibi birçok husus akıllara gelebilecektir. Belki her birimiz bunlardan birini hatırlayıp kendiyile hesaplaşacaktır. Fakat bu durum, musibetin bu eksikliklerden biri veya hepsi yüzünden gelmiş ilahi bir ceza olduğunu söyleme hakkını verir mi? Böyle bir iddiada bulunamayız. Ama musibet sayesinde tüm bu kusurlarımızı hatırladığımızdan eminiz.

Musibetin hayır mı şer olduğu sonunda belli olacaktır. Resul-i Ekrem'in (s.a.s.) bildirdiğine göre Allah musibeti müminlere rahmet kılar. Mesela, tauna/salgına yakalanan müminin şu şartlara riayet ettiğinde şehit sevabı alacağı bildirilmektedir: a) Bulunduğu yerde kalıp karantinaya uymak, b) Sabretmek, c) Mükafatını Allah'tan beklemek, d) Başına Allah'ın takdiri dışında bir şey gelmeyeceğine inanmak. (Buhari, Tıb, 31.)

Sabır ve irade eğitimi

Musibetin bir sınav olduğu idrak edildikten sonra, buna karşı takınılacak erdemlerin başında sabır gelir. Zira her durumu dengeleyen farklı bir erdem vardır. Nimetle şükür, musibetle sabır birlikte anılır. Böylece itidal sağlanmış ve musibet olgunlukla karşılanmış olur. Sabır, mümini iman çizgisinde tutar. İtidal kaybedildiğindeyse hataların önü açılır. Sabır, musibeti daha başka musibetlere çevirmemek için uygulanacak bir disiplindir. İçteki üzüntüyü veya öfkeyi tamamen önleye-

mezse de bunların dışı yansımasına ve uygunsuz davranışlara engel olur.

Nimetin ve sıkıntının itidalle karşılanması, irade eğitiminin gereğine işaret etmektedir ki bunun bir süreç gerektirdiğinde ve iş başa düşmeden çok önce hazırlanmak gerektiğinde şüphe yoktur. İrade eğitiminin küçüklükten itibaren hayat boyu sürmesi icap eder. Müslümanın görevleri arasında bulunan namaz ve oruç başta olmak üzere bütün ilahi emirler, irade eğitiminde birer süreçtir. Bunlar her şartta faal kalmayı sağlayacak bir dinamizm verir.

Musibet karşısında sabır, birtakım işlerden uzak durma yönüyle pasif, birtakım eylemlere girişme yönüyle aktif bir fonksiyona sahiptir. Sabır, Allah hakkında yakışıksız sözler sarf etmeye, ümitsizliğe düşüp

Musibetin bir sınav olduğu idrak edildikten sonra, buna karşı takınılacak erdemlerin başında sabır gelir. Zira her durumu dengeleyen farklı bir erdem vardır. Nimetle şükür, musibetle sabır birlikte anılır.

isyankâr olmaya, aşırıya kaçıp ağıtlar yakmaya, ibadetlerde gevşekliğe düşmeye engel olur. Mümin, sıkıntının etkisiyle haksızlığa meyletmez, çevreye ve başkalarına zarar vermez. Ölümlü temenni veya intihara teşebbüs gibi kendine zarar verici yanlışlara da düşmez.

Sabır, musibetin Allah (c.c.) dışında bir gücün kontrolünde gerçekleştiğini söylemeye de manidir. Bazıları musibetlerin bütünüyle maddi sebepler etrafında cereyan ettiği teziyle Yaradan'ın varlığını inkâra kalkar, dualar kabul olmuyor diyerek alaycı tavırlar sergilerler. Hâlbuki hiçbir hastalığın, Allah'ın izni olmaksızın bulaştığı ve O'nun izni olmadan zarar verdiği söylenemez. Musibetin her ferde etkisinin farklı olduğuna bakılsa, salgın bir hastalığın herkese bulaşmadığına, bulaşsa bile bundan kurtulmaların ve iyileşenlerin olduğuna, her hastanın hastalıktan etkilene biçimlerinin farklı farklı olduğuna bakılsa, salgının, hassas bir hikmet çizgisinde yürüdüğünü anlamak zor değildir. Peygamberimiz (s.a.s), bir taraftan salgının varlığını kabul edip buna karşı tedbir olacak temizliğe, yiyeceklerde helal ve haram duyarlılığına, hasta olan kişinin sağlıklı kişilerin yanına gitmemesine ve karantinaya dikkat çekmektedir. (Buhari, Tıp, 30, 53; Müslim, Selâm, 32/92-96.) Bir taraftan da hastalık gibi sıkıntıların Allah'tan başka tabiatüstü bir güç tarafından yönetildiğine ilişkin batıl inançları reddetmektedir. (Müslim, Selâm, 101, 106; Hadislerle İslam, VII, 442.) Olaylara hikmet gözüyle bakan mümin, Allah'ın izni olmadan hiçbir mu-

sibetin gelmeyeceğine, hayrı ve şerri yaratanın sadece Allah olduğuna inanır. (Teğabün, 64/11; Tevbe, 9/51; Nisa, 4/78; Hadid, 57/22-24.)

Musibetlerin tarihte de gerçekleştiğine bakarak, bunları tamamen doğal olaylardan ibaret görüp kulluğunun sınıdığını unutmak büyük bir gaflettir. Kur'an'da, bu gaflete düşenlerle ilgili şöyle buyrulmaktadır: “Hiç olmazsa onlara azabımız geldiği zaman yakarıp tövbe etselerdi ya... Fakat (onu yapmadılar) kalpleri katılaştı. Şeytan da yapmakta olduklarını zaten onlara süslü göstermişti.” (Enam, 6/43; ayrıca Araf, 7/94-95.)

Tarihteki birçok kavmin umumi günahlar yüzünden helak edildiği, (Enam, 6/6; Nahl, 16/113; Ankebut, 29/40; Araf, 7/164-165.) ve yahut da ders alıp günahlarından dönmeleri için musibetlerle sınıdığını bilinmektedir. (Araf, 7/130.) Ancak her musibetin bir ceza olduğu veya muayyen kişilerin günahından kaynaklandığı iddia edilemez. Bu ancak vahiyle bilinebilir. İnsana düşen, hadsiz iddialarda bulunmak değil musibet zamanında maddi ve manevi olarak ne yapması gerektiğine odaklanmak, kendini sorgulamak ve varsa maddi yahut manevi kusurlarını telafi etmeye çalışmaktır. Bu konudaki hatalardan biri, ötekileştirilen kimselerin başına gelene sevinmek ve bunu nihai ceza gibi düşünmektir. Hâlbuki asıl ceza ahirettedir. Kişinin belayla bu dünyada karşılaşması, bir nevi hayrınadır. Çünkü ders alması ve sabrederek gidişatı lehine çevirmesi muhtemeldir. Peygamberimiz'in (s.a.s.) bildirdiğine göre, bela daha fazla

sevap kazanmaya vesile olur. Hatta en ağır belalar peygamberlere gelir. Allah, iyiliğini istediği kulunun cezasını dünyada verir. Mükafatın büyüklüğü, belanın büyüklüğüne göredir. Mümin Allah'a kavuşuncaya kadar başından bela eksik olmaz. Çok bela insanı günahsız olarak Allah'a kavuşturur. (Tirmizi, Zühd, 57; İbn Mâce, Fiten, 23, 59.)

Sabır, musibete karşı üretilen çareleri insanın kendisinden bilmesine de engel olmalıdır. Ayette şöyle buyrulur: “İnsana bir zarar dokunduğunda bize yalvarır. Sonra ona katımızdan bir nimet verdiğimizde, ‘Bu bana ancak bir bilgim sayesinde verilmiştir.’ der. Aksine o nimet bir imtihandır ama çokları bunu bilmez.” (Zümer, 39/49.)

Musibetlere karşı maddi ve manevi mücadele

Hikmet gözüyle değerlendirme, sırf zihinsel boyutta kaldığında eksik olur. Hikmetli bakış, hayatın içinden çözümlere işaret ettiğinde, belli bir davranış biçimini önerip ona yönlendirdiğinde anlamlı hâle gelir.

Sabır, musibet dönemlerinde insanın diğer insanlara karşı hak arama mücadelesine mani olmadığı gibi sıkıntılara karşı çareler üretmesine de mani değildir. Bu nokta sabrın aktif yönüdür. Canını, malını ve dinini korumaya çalışmak Allah'ın emridir. O, tüm olayları belli sebeplere bağlamıştır. Dünyadaki her şey O'nun koyduğu sebep sonuç ilişkilerine göre şekillenir. “İnsan için ancak çalıştığı vardır.” (Necm, 53/39.) ayetinde insanın gayretiyle alacağı sonuç arasındaki ilişkiye dikkat

çekilmektedir. Bir şeyin olmasını isteyen, onun sebeplerine sarılır. Sıkıntının giderilmesine yönelik elinden gelen gayreti göstermek ve bilimsel çalışmalarda bulunmak fiili dua kapsamındadır. Musibetin yol açtığı sosyal ve psikolojik zararları en aza indirmek gayesiyle kardeşlik ahlakını hayata geçirmek, dayanışma ve yardımlaşmaya ağırlık vermek ve en nihayetinde aile büyükleriyle, akrabalarla ve dostlarla iletişim hâlinde olarak sıkıntıların atlatılmasında karşılıklı manevi destek sağlamak, musibet karşısında hikmetle davranmanın bir başka göstergesidir.

Öte yandan musibet sürecinde ve sonrasında “Dua, başa gelen ve henüz gelmeyen belaya karşı fayda sağlar. Ey Allah'ın kulları, duaya sarılın!” (Tirmizi, Deavât, 101.) hadisi mucibince Rabbimize yalvarmak da ilahi rahmetin inmesine vesile olur. Kul, istiğfar ettiği müddetçe Allah ona azap etmez. (Enfal, 8/33.) Günahlardan istiğfar etme ve kulluk noktasında eksiklik bulunduğuydaysa endişelenmek gerekir. Musibete hikmet gözüyle bakmanın bir yönü de budur. Nitekim Hz. Musa (a.s.) Tur dağında depreme yakalandığında endişelenmiş ve şöyle dua etmiştir. “Ey Rabbim! Dileseydin onları da beni de bundan önce helak ederdin. Şimdi içimizden birtakım beyinsizlerin işledikleri günah sebebiyle bizi helak mı edeceksin? Bu sırf senin bir imtihanıdır. Onunla dilediğin kimseyi saptırırsın, dilediğini de doğruya iletirsin. Sen bizim velimizsin. Artık bizi bağışla ve bize acı. Sen bağışlayanların en hayırlısıdır.” (Araf, 7/155.) ■

Prof. Dr. Mahmut KAYA:

“Kur’an gibi kâinat kitabını da okuyup tefekkür etmek bizim için vazgeçilmez bir hedef olmalıdır.”

Söyleşi
Mahir KILINÇ

İnsanı diğer varlıklardan ayıran en önemli özelliği düşünebilen, akledebilen bir varlık olmasıdır. Yüce Allah, “Ey basiret sahipleri ibret alın.” (Haşr, 59/2.); “Düşünesiniz diye...” (Bakara, 2/242.) gibi hitaplarla düşünen, akleden insanı muhatap almaktadır. Yüce Yaratıcı’nın insanı düşünen bir varlık olarak yaratmasının hikmetleri nelerdir?

Mahiyetini bilmediğimiz, tarifini yapamadığımız akıl, manevi bir güç olarak Allah’ın insana bahşettiği, onu diğer canlılardan üstün kılan en büyük değerdir. Aklın en temel işlevi; soyutlama yapmak, yani dış dünyadaki renk ve şekilleri soyutlayarak onları kavram ve bilgiye dönüştürmek, sonra da bu kavram örgüsünden hareketle mantıki tanımlara ulaşmaktır. Bilindi-

ği üzere sistemli düşüncenin ürünü olan bilim, tanımla başlar. Dolayısıyla tanımlayamadığımız, tarifini yapamadığımız bir şeyi tam olarak bildiğimizi söyleyemeyiz. Öyleyse aklın en büyük başarısı bilimdir. Dahası büyük-küçük, önemli-önemsiz, insan eliyle yapılan ve bir emek mahsulü olan her şey aklın eseridir; âdeta somutlaşmış akıldır. Ancak akıl bütün bu başarılarını

gerçekleştirirken burada insanın sahip olduğu duygu, sezgi ve ilham gibi manevi melekelerinin de önemli ve yönlendirici katkısının bulunduğu göz ardı edilmemelidir.

İşte insanı bu gibi üstün güç ve melekelerle donatan Yüce Yaratıcı, aynı zamanda onun fiziki, fizyolojik ve fizyonomik yapısını da diğer canlılarla kıyaslanamayacak derecede mükemmel yaratmıştır. Nitekim yüce Allah “Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık.” (Tin, 95/4.) buyurarak kendi eseriyle övünmektedir. Öyleyse öz kudretiyle dünyayı bayındır hâle getirecek, daha güzelleştirecek ve ona egemen olup yönetecek insan, Allah’a halife olmaya en layık olan üstün bir varlıktır. Bir başka ayette “Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık.” (İsra, 17/70.) buyurarak insanı diğer canlılardan üstün kıldığı gibi akıl, irade ve bütün manevi donanımıyla melekelerden bile üstün kılmıştır. Zira onun yaratılışını hoş karşılamayan melekeler, kendilerinin bilmediğini Âdem’in bildiğini görünce ona secde etmiş yani huzurunda saygı duruşunda bulunmuşlardır. Bir anlamda bu saygı, bilgiye gösterilen bir saygıdır.

Ayrıca Yüce Allah, varlık türleri içinde yalnız insanı kendisine muhatap almış ve hilafet görevini layıkıyla yapması için gönderdiği peygamberlerle ve mesajlarla onu desteklerken en büyük şeref payesini yine insana vermiştir.

Konumuza dönecek olursak, yüce Allah kâinatta ne varsa

hepsini insanın emrine ve hizmetine verdiğini Kur’an-ı Kerim’de on altı ayet ile beyan etmektedir. İlahi kudretin birer nişanesi olmak üzere bunlardan güneş, ay, gece, gündüz ve deniz zikredilmekte ve bunların genelini ifade ile şöyle buyrulmaktadır: “Göklerdeki ve yerdeki her şeyi kendi katından (bir nimet olarak) sizin hizmetinize verendir. Elbette bunda düşünen bir toplum için deliller vardır.” (Casiye, 45/13.) Başka birçok ayette Yüce Allah, kâinat kitabından örnekler sergileyerek bunları okumamızı yani bu varlıklar üzerinde düşünüp kafa yormamızı, bunları yaratan yüce kudret karşısında insan olarak aczimizi ve farkımızı idrak ederek O’na minnet ve şükran duygularıyla bağlanmamızı istiyor. Baktığımızda atomlardan ve moleküllerden galaksilere kadar her varlık Allah’ın birer ayetidir. Bunları okuyup anlama ve anlamlandırmanın yolu ve yöntemi ilimdir. Binaenaleyh düşünce, bilgi üzerinde gelişir ve bereketli ürünlerini verir. Öyleyse bilgi olmadan düşünce olmaz. Yeteri kadar eğitim almayan, sıradan bir mümin de kâinattaki canlı-cansız ayetler üzerinde düşünür, haşyet içinde ürperir ve hayran hayran bakarak imanı coştukça coşar. Ancak onun düşüncesi buraya kadardır. Dolayısıyla varlığı bütün boyutlarıyla okuyup anlamlandırıp onlardan istifade etme yol ve yöntemlerinden onun haberi yoktur. Öyleyse Kur’an gibi kâinat kitabını okuyup tefekkür etmek ve anlayacak düzeye gelmek Müslüman için vazgeçilmez bir hedef olmalıdır.

Düşünmeyi ifade eden tefekkür, tezekkür, tedebbür, teakkul, nazar gibi kavramların İslam düşünce geleneğindeki anlamları ve irtibatları hakkında neler söylersiniz?

Kur’an ıstılahında düşünmeyi ifade eden kelimelerin sayısı, türevleri de hesaba katılacak olursa hayli fazladır. Mesela fikir-tefekkür, zikir-tezekkür, tedbir-tedebbür, akıl-taakkul, emel-teemmül, ubûr-itibâr, nazar ve rey gibi kelimeler İslam düşünce terminolojisinin yapı taşlarıdır. Bunlardan çokça kullanılan tefekkür, bir şeyin, bir olgu ve olayın mahiyetini bütün yönleriyle ele alıp düşünmektir. Daha derinine dalmak, duygu ve sezgiyi de işin içine dalıp gitme ise teemmül terimiyle ifade edilir. Tedebbür ise bir iş ve olayın sonucunu hesaba katarak düşünmek anlamındadır. Tezekkür terimi daha çok geçmişe yönelik düşünme ve hatırlamadır ki zikir kökünden gelmektedir. Zikir ise deruni bir duygu ile kalpten geçirme, anma ve hatırlama demektir. Dilin kalbe iştirak etmesine cehrî zikir; her an ve her yerde Allah şuuruyla yaşama hâline ise zikr-i müdâm denir. Taakkul ise teorik ve pratik meseleler üzerinde düşünme, akletme anlamına gelmektedir. İtibar ve türevleri, olgu ve olaylardan ibret almak, ders çıkarmak anlamındadır ki bu, bilinmeyen bir şeyi bilinenle kıyaslayarak yeni bilgilere ulaşmaktır. Dolayısıyla itibar, fıkhıdaki kıyas ilkesi ve mantığın omurgasını oluşturan kıyas yöntemiyle aynı anlama gelmektedir. Nitekim İbn Rüşd’e

göre “Ey basiret sahipleri ibret alın.” (Haşır, 59/2.) ayeti hem akli kıyas hem de dinî/fıkhi kıyas kullanmanın zorunlu olduğuna dair bir nasırdır.

Kur’an-ı Kerim’de çok kullanılan bir başka terim de nazar ve onun çeşitli kiplerdeki türevleridir. Sözlükte bakmak anlamına gelen nazar, kalp gözüyle ve deruni duyguyla bakmak, bir şeyin, bir olgu veya olayın iç yüzünü anlamak üzere bakıp düşünmek demektir. Şu hâlde nazar kelimesi sadece bakıp görmek değil, bakıp gördüğü şey üzerinde kafa yorarak onun varlıktaki yeri ve işlevinin ne olduğu konusunda düşündürmektir. Mesela “Onlar göklerdeki ve yerdeki sınırsız hükümlanlık ve nizama, Allah’ın yarattığı her şeye, ecellerinin yaklaşmış olabileceğine hiç bakmadılar mı?” (Araf, 7/185.) ayeti ve aynı mana ve muhtevadaki birçok ayet, kâinatta mevcut her varlık üzerinde durup düşünmeyi teşvik etmektedir. Söz gelimi “Öyleyse insan neden yaratıldığına bir baksın.” (Tarık, 86/5.) ayeti ile döllenmenin nasıl gerçekleştiğini ve aşama aşama ceninin ana rahminde nasıl teşekkül ettiğini beyan eden ayetler karşısında bizlerin düşünüp gerekli araştırmaları yapması gerekir.

“Onlara hem dış dünyada (afak) hem de kendi varlıklarında (enfüs) bulunan ayetlerimizi göstereceğiz ki Kur’an’ın hak olduğu kendilerince sabit olsun.” (Fussilet, 41/53.) ayetiyle Cenab-ı Hak, insanı kâinatın ve kendisinin yaratılışı üzerinde düşünmeye çağırıyor. İnsan afak ve enfüsteki ayetleri nasıl okumalıdır ki kendisini hakikate götürebilsin?

Sözü edilen ayette yüce Allah, son olarak insanlığa gönderdiği vahyin hak olduğunu göstermek ve kanıtlamak üzere zamanın akışı içinde kâinatın uçsuz bucaksız ufuklarında ve insanın öz benliğinde kendi yüce varlığına tanıklık eden ayetlerini/olağanüstü hikmetlerini sergileyeceğini haber vermektedir. Gerçek şu ki insanoğlunun tarih boyunca yaptığı ilmî keşifler ve buluşların bugüne kadar Kur’an-ı Kerim’in ortaya koyduğu, işaret ettiği veya açıkça gösterdiği hakikatlere ters düşmediğini görmekteyiz. Bu keşif ve buluşlar -ister pozitif bilimler isterse beşerî ve manevi bilimler alanında olsun- daima ilahi vahyin öngördüğü gerçekleri tasdik eder mahiyettedir. Bu yüzden “Kur’an’ın en iyi müfessiri zamandır.” sözü, yukarıdaki ayetin ilhamıyla söy-

lenmiş çok doğru bir sözdür. Dolayısıyla ilim tasdike, cehalet inkârı götürür. Ancak Batı’daki aydınlanma döneminden itibaren süregelen materyalizm ve ateizm çılgınlığı, kilise karşıtlarının kışkırtması ve bilimin ideolojik yaklaşımlarla istismarından başka bir şey değildir. Bugün insanlığın karşı karşıya bulunduğu küresel krizin sorumlusu din veya dinler değil, bilim istismarcıları ile vahşi kapitalizmin iş birliğidir. İnsanoğlunun en büyük dinamizm ve güven kaynağı olan manevi ve ahlaki değerleri tahrip edip insanı nesneleştiren, sıradan bir canlı hâline getiren bu zihniyetin artık insanlığa söyleyeceği sözü de kalmamıştır.

Biz, söz konusu ayetin ilhamıyla baktığımızda bilgi kaynağı olarak bir dış dünya (afak), bir de insanın iç dünyasının (enfüs) bulunduğunu görürüz. Dış dünyayı iç dünyamızla (akıl, irade, duygu, sezgi ve vicdan) anlamaya ve değerlendirmeye çalışırız. Şu var ki dış dünya atomdan, atom altı fizikinden galaksilere varıncaya kadar geniş bir varlık alanını ifade etmekte olup bu alanda araştırma yapmak kolay olmamakla birlikte yine de yapılan araştırmalarla belli sonuçlar elde edilebilmektedir. Ancak Kur’an’ın enfüs dediği insanın iç dünyası yani ruhu, kalbi, akli, iradesi, duygu ve sezgileri; kısaca onun psikolojik yapısı gayr-i maddi bir alan olduğu için o alanı keşfetmek ve o konuda kesin bir şey söylemek gerçekten zordur. Şunu da biliyoruz ki insanı insan yapan onun iç dünyasındaki bu değerleridir. İnsanın mutlu ve başarılı olması ile bu manevi değerlerin doğru orantılı oldu-

Kur’an, yüzeysel bilgiye kendini açmaz; o, bizden din ve dünyanın inceliklerine ve hikmetlerine vâkıf olmayı sağlayacak derin ve tutarlı bilgi ve düşünce istemektedir.

ğu görülmektedir. Dolayısıyla iç dünyası zengin olan insan, mutlu ve başarılı insandır. İç dünyayı zenginleştirmenin birçok yolu ve yöntemi vardır. Mesela sanat, edebiyat, musiki ve metafiziğe açık felsefe çalışmaları... Bunların hepsinin yeri önemli olmakla birlikte bu konuda maneviyat ve ahlak olmazsa olmaz bir konuma sahiptir. Demek oluyor ki bu iç zenginliği sadece ilimle elde etmek mümkün değildir.

Hiz. Peygamber (s.a.s.) “Bir saat tefekkür bazen bir sene ibadetten daha hayırlıdır.” (Suyutî, Camiu’s-Sağır, II/127.) buyuruyor. Böylesi faziletli bir ameli yapmak için neler üzerinde ve nasıl tefekkür etmeliyiz?

İnsanı insan yapan en yüksek değer akıl olduğuna göre aklın işlevi araştırmak, sormak, her şeyin ve her olayın aslını, mahiyetini temelden kavrayıp öğrenmek, sonra da bu öğrendiklerini tasnife tabi tutarak eleştirel bir yaklaşımla bunlar üzerinde düşünüp yeni bilgiler elde etmektir. Zor ve zahmetli olan bu yolu izleyen ve bu yöntemi kullanan bir mümin ancak Kur’an’ın inceliklerine ve kâinatın esrarına vâkıf olabilir. Bunu sadece kendisini ilme ve düşünce hayatına adanmışlar başarabilmektedir. İşte bu zahmete katlanan ilmin ve fikrin çilesini çekenlerin her ânı ve her saati ibadettir. Kur’an, yüzeysel bilgiye kendini açmaz; o, bizden din ve dünyanın inceliklerine ve hikmetlerine vâkıf olmayı sağlayacak derin ve tutarlı bilgi ve düşünce istemektedir. Kur’an-ı Kerim’de tefekkürü emir ve tavsiye eden on altı ayet dikkate alındığında bu gerçek daha iyi

anlaşılır. O, bizden ısrarla kevnî ayetler üzerinde düşünmemizi istediğine göre iyi bir anatomi, astronomi, jeoloji, meteoroloji, zooloji ve botanik bilgisine sahip olan bir mümin, elbette Kur’an’ın esrarına daha iyi vâkıf olacaktır.

İbadetlerimizi eda ederken tefekkür boyutunu ihmal edebiliyoruz. İbadet tefekkür ilişkisi konusunda neler söylersiniz?

Bilindiği gibi insanın Yüce Yaratıcı ile ilişkisini sağlayan ibadetler, dua, zikir, tövbe ve istiğfardır. Biz o yüce kudrete kul olduğumuzu bu tür ibadetlerle ortaya koyarız. İbadeti âdetten ve alışkanlıktan ayıran ise niyettir. O hâlde niyet, Allah’ın emrini ve bize olan tavsiyelerini kemaliyle yerine getirmek, verdiği sayısız nimetlere şükretmek, O’nun rızasına ermek için kalbimizle-kalıbımızla ve bütün duygu ve düşüncemizle O’na yönelip azameti karşısında ürpererek huzura durmaktır. Elbette ki böyle bir niyet huşuyu da beraberinde taşır. İşte şanı yüce Allah huşu hâlinde ibadet edenlerin ebedî kurtuluşa ereceklerini müjdelemek üzere şöyle buyuruyor: “Müminler gerçekten kurtuluşa ermişlerdir. Onlar ki namazlarında derin saygı içindedirler.” (Müminun, 23/1-2.) Huşu, derin saygı, itaat ve mahviyet hâlidir ki tekbirle, kıyam, rükû ve secdesiyle namaz bu hâlin bilfiil icrasıdır. Aslolan namaz esnasında insanın bütün benliğiyle kendini Allah’a vermesi ve başka düşünceleri hatıra getirmemesidir. Ancak bunu başarmak pek kolay değildir. Resulullah Efendimiz

(s.a.s.) bile duasında “Biz sana hakkıyla ibadet edemedik ey Mabûd!” diye niyazda bulunmuştur. Öyleyse önemli olan Allah ile samimi irtibatı aralıksız devam ettirmektir.

İnsanı kendisi ve kâinat hakkında tefekküre davet ediyor Rabbimiz. Bu anlamdaki tefekkür ile kişinin ruh dünyasını terbiye etmesi arasındaki ilişkiden bahsedebilir misiniz?

İnsan olarak biz kelimelerle düşünürüz; ilimimizi, sanat ve medeniyetimizi kelimelerle kurarız. Kelime dağarcığımız ne kadar zenginse düşünce dünyamız da o nispette zengin olacaktır. Bu da ancak çok okumakla, ciddi araştırmalar yapmakla ve ömür boyu yılmadan bıkmadan bu işi bir sevda hâline getirmekle mümkündür. İlim kıskançtır, siz ona bütün hayatınızı vermezseniz o sizin yüzünüze gülmez. Bunu başaranların ruh dünyası elbette çok zengin ve hayata bakışları bambaşkadır; onlar, sıradan insanların göremediğini, görüp de anlayamadığını bir bakışta görür ve anında değerlendirir. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.s.) “Müminin zekâsından/ferasetinden korkun, zira o Allah’ın nuruyla bakar.” buyurmuştur. Hadis-i şerifteki “Korkun!” ifadesi, onun görüşünü ciddiye alın ve saygı gösterin anlamına gelmektedir. Çünkü deruni bir bakışla bakan irfan sahibi mümin, yüce Allah’ın ona lütfettiği zekâ, ilham ve sezgiyle baktığında hedefi tam isabet tutturur. Böylesine derin ve engin düşüncenin ruha yansması, ahlak ve davranışları olgunlaştırmak olacaktır. ■

“GÖNÜLDEN” KUCAKLAŞMAYI ÖĞRENDİĞİMİZ SALGIN GÜNLERİNDE MANEVİ DESTEK

Fahri ÇAYIR

Ankara Müftülüğü Din Hizmetleri Uzmanı

Pandemi ilan edildiğinde sağlık hizmetleriyle tanışalı henüz üç yıl olmuştu. Geçici görevim olan manevi destek hizmeti esnasında hasta, hasta yakını ve sağlık çalışanlarımızla birlikte insanların hayat hikâyelerine ve tecrübelerine dair yeni şeyler öğrenmeye devam ediyordum. Onlardan biri de sağlık çalışanlarımızın yapmış olduğu işin önemi ve fedakârlıklarıydı. Nice evlatlar, eşler kendince nedenlerle yakınlarının yanında olamazken onlar küçük yavrularından gece gündüz demeden ayrı kalarak insanların sağlıkları için emek veriyorlardı. Bu düşüncemi onlarla ve diğer sevdiklerimle her ortamda şu cümlelerle paylaşmaya başladım: “Biz millet olarak asker ve polisimize her duamızda yer veriz. O dualarımıza sağlık çalışanlarımızı da eklemeyi unutmamalıyız.” Salgın hastalık döneminde bunu bütün millet fark etti. Adları, minarelerden okunan kutsal ezanla ve salalarla birlikte anılır oldu.

Bu süreçte, daha çok salgın sürecinde onların neler yaşadığını bilelim, hissedelim ve fedakârlıklarını unutulmayalım diye not alıyordum. Özellikle salgının ilan edildiği ilk bir buçuk aylık

süreç yoğun duyguların yaşandığı zamanlardı. En zoru “Ne yapmak lazım, nasıl davranmak lazım?” sorularına cevap bulma telaşıydı. Diğer taraftan sosyal medyada yayılan bilgi kirliliği endişe ve kaygıları kontrol dışına itiyor, çeşitli fısıltı gazetesi haberleri kulaktan kulağa yayılıyordu: “Hastanede Covid-19 taşıyan hastalar varmış, hastalığa yakalanan sağlık çalışanları varmış, ölenler varmış.” O günlerde henüz iyileşen hasta olmadığı için Sağlık Bakanımız günlük olarak sadece hasta vaka ve ölüm sayılarını veriyordu. Bu da sanki her hasta olan mutlaka ölüyormuş gibi bir algı oluşturabiliyordu. Hâliyle birçok insan ölüm ve hayat gerçeğiyle yeniden yüzleşmenin zorluklarını yaşıyordu.

Hastalara gelince onlar zaten hassaslardı. Bir de salgından kendini koruma telaşı tamamen odalarına kapanmalarına sebep olmuştu. Eskisi gibi sıklıkla ziyaretçilerinin gelememesi, özlemlerini ve yalnızlık hislerini artırıyordu. İmkân dâhilinde ziyaretlerle yanlarında olduğumuzu ifade etmeye çalışıyorduk. Hasta yakınları ise sürekli hastayla muhatap olmanın ve ister istemez hastane ortamında daha çok kalmanın zorluğu-

nu birlikte yaşıyordu. Onlarla birbirimize emanet olduğumuz, emanetlere sahip çıkmanın huzurunu yaşayacağımıza ve süreci birlikte atlatacağımıza dair sohbetler ediyorduk.

Zor günlerde manevi yönümüzün güçlü olmasının ne kadar önemli olduğunu bir kez daha görebiliyorduk. Yaptığımız kısa sohbetlerde kimi çalışanlarımızın “Maneviyatımız olmasa bu durumun içinden çıkmak daha da zor oluyor.” gibi cümleler kurduklarına şahitlik ediyordum. Cümlelerin devamında üç sorumluluğu birlikte omuzlayabilmek için manevi desteğe ihtiyaç duyduklarını anlıyordum. Birincisi, bütün dünyanın can derdine düştüğü günlerde sağlıklarını koruyarak işlerine devam edebilmektir. İkincisi, akşam eve giderken ailelerine hastalık taşıma ve okulların tatil edilmesine bağlı olarak, çalışırken evde çocuklarına kimin bakaacağı kaygısıydı. Üçüncüsü ise canları gibi baktıkları hastalarını salgından nasıl koruyacakları ve bu konuda gerekli tedbirleri alabilmek endişesiydi. Bu hislere karşılık manevi destek olarak onlarla manevi değerlerimizden üçünü tedbir, takdir ve tevekkül inancımızı paylaşma ihtiyacı duyuyordum.

Tedbir

İnancımız bize tedbirli davranmayı öğretmiş (Yusuf, 12/67.) ve tedbir almayı görev olarak (Nisa, 4/71.) vermiştir. Bu kapsamda birbirimize şöyle diyorduk: “Salgınla mücadele olarak yapılacak işleri en iyi siz sağlık çalışanları biliyor ve gereğini yapıyorsunuz. Bildiklerinizi uygulamanız sizi güçlü kılacak ve sıkıntılı günleri hep birlikte atlatacağız. Ekip arkadaşlarımıza güvenmeliyiz. Hasta olsak bile iyileşeceğimize dair ümidimizi korumalıyız.” Enbiya suresinde geçen Hz. Eyyüb’un şifa buluşunu hatırlayalım: “...kendisinde dert namına ne varsa gidermiştik...” (Enbiya, 21/84.) Daha önce hastalara “İyi olacaksınız.” diye moral veriyorduk. Şimdi yine biz birbirimize “İyi olacağız.” diye moral vermek durumundayız.

Takdir

Özellikle ilk haftalarda dünyadan ve ülkemizden ölüm haberlerinin gelmesiyle birlikte (“Nerede olursanız olun ölüm sizi yakalar.” Nisa, 4/78.) çaresizlik hissi ortaya çıkıyordu. Ölüm oranlarına odaklanan insanlar, dünyada iyileşen hastaların sayısını gözden kaçırıyordu. İyileşen hasta hikâyelerinden bahsederek olumlu düşünmeye ihtiyaç duyuyor ve gerekeni yaptıktan sonra gücümüzün yetmeyeceği şeylerin Allah’ın takdiri olduğunu bilmemiz gerektiğini paylaşıyorduk. İnancımızın bize öğrettiği Allah’ın insana verdiği cüz-î irade sayesinde seçimlerimizi yaptığımızı ve sorumluluklarımızı yerine getirmede gayretli olmamız gerektiğini hatırlıyorduk. Külli irade karşısında gücümüzün yetmeyeceği olaylarla karşılaşınca kendimizi sorumlu tutmamamız gerektiği sohbet konusu oluyordu. Hep beraber, büyüklerimizin bize öğrettiği “Tedbir bizden takdir Allah’tan.” sözünü tekrarlıyorduk.

● Herkesin moral ve motivasyona ihtiyaç duyduğu günlerde beni çalışanlarımızın “İyi ki geldiniz, sıkıntıları paylaşmak iyi geldi.” cümleleri motive ediyordu. Sık sık inanç değerlerimizin öğrettiği insanın insana ümit, sığınak ve yurt olması gerektiği düşüncesini hatırlıyordum.

Tevekkül

Üzerimize düşeni yaptıktan sonra sonucun güzel ve hayırlı olması için neticeyi Allah’tan beklemek, O’na güvenmek gerektiğini biliyorduk. Hastaya ilaç veriyor ve şifa olmasını umuyoruz. Biliyoruz ki hastalık aynı olsa bile her ilaç her insanda aynı sonucu vermiyor. Tedavi için ilacı alıp şifa olmasını ümit etmek, tedbir olarak salgından korunmak tevekkül inancımızı gösteriyor. Çalışanlarımız, akşam eve dönerken hastalık taşıma endişesini dile getirdiklerinde veya tedbir olarak çocuklarını uzaktaki akrabalarının yanına gönderiyorken tevekküle sarılıyorduk. Birbirimize tavsiyemiz “Tedbirlerimizi alalım, Allah’a sığınalım ve tevekkül edelim. Çünkü, Allah kendine güvenenleri sever.” (Âl-i İmran, 2/159.) oluyordu.

Sohbetlerimizin diğer konuları ise “hayatı anlamlandırma”, ölüm ve hayatı birlikte düşünerek gerçeklerle yüzleşme çabası, sahip olduğumuz nimetlerin farkına varıp “şükretme bilinci,” “sabrı yaşayarak tecrübe etmenin” gelecek günlere bizi daha sağlam adımlarla iletecek olması, birbirimize “dua” ederek karşılıklı moral verme, “vefalı” davranma ve beraber geçirdiğimiz anıları paylaşmanın gücümüzü ve birliğimizi artıracığı, telefonla bile olsa “aile, akraba ve arkadaşlık bağlarını” güçlü tutmanın önemi, hasta ve ya-

kınlarının yaşadıklarını “anlayış ve hoşgörüyle empati” kurarak anlama fırsatı, yalnız olmadığımızı ve sıkıntıları milletin dualarıyla “birlikte” göğüsleyeceğimiz gibi unsurlardı.

Salgın sürecinde duygu durumlarında yaşanan değişimin normalleşmesi, çalışanların ifadelerine göre genelde iki ay kadar sürüyordu. İkinci ayın sonunda Sağlık Bakanlığının verdiği olumlu gelişmeler, işlerin normalleşmesi gibi etkililerle yaşanan kaygı ve endişeler yerini daha sakin paylaşımlara bırakmıştı. Bu günler sakin kalıp aklını kullanabilen insanların sıkıntılı günlerden bir şeyler öğrenerek daha güçlü çıkabileceğine dair güzel örnekler gösteriyordu.

Yaşadığımız bu zor günlerde, yalnız olmadığımızı bilip birbirimize destek oldukça nice zorlukları birlikte aşacağımıza dair inancımız bir kez daha perçinleşiyordu. Anlıyordum ki Rabbimizin İnşirah suresinde buyurduğu gibi “Şüphesiz güçlülükle beraber bir kolaylık vardır. Gerçekten, güçlülükle beraber bir kolaylık vardır.” (İnşirah, 94/5-6.) Birlikte yaşanacak, öğrenecek ve yapacak çok şey vardı.

Her zamanki son cümle dualarımız; “Şifa dağıtan elleriniz dert görmesin, güler yüzünüz hiç solmasın, Allah’a emanet olun, hep beraber nice sağlıklı ve mutlu günlere...” ■

MUSİBETLE SINANAN DİNDARLIK

Dr. Abdülkadir ERKUT

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ

“İnsanlardan kimi Allah’a yalnız bir yönden kulluk eder...”

(Hac, 22/11.)

Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde göçebe hayatı yaşayan bazı insanlar Müslüman olup Medine’ye yerleşir; Medine’de sağlıklı hayat sürer ve bundan son derece memnun olur ve “Bu iyi bir dindir.” derlerdi. Aksine Medine’de çeşitli sıkıntılarla karşılaşır, beklediklerini bulamazlarsa “Bu kötü bir din.” derlerdi. Göçebelerden Müslüman olduktan sonra vatanlarına dönmeyi tercih edenler de vardı ki; onlar da döndüklerinde yağmurlu ve bereketli bir yıl geçirir ve arzu ettikleri nimetlere ulaşırlarsa dine olan bağlılıkları artardı. Şayet umduklarına nail olamazlarsa bunu dine bağlar; din hakkında olumsuz değerlendirmelerde bulunurlardı. (İbn Kesir, Tefsir, V, 352.) Dinî tercihlerine çıkarları doğrultusunda yön veren insanın karakter özelliği Kur’an’da şöyle tasvir edilmiştir:

“İnsanlardan kimi Allah’a yalnız bir yönden kulluk eder. Şöyle ki: Kendisine bir iyilik dokunursa buna pek memnun olur, bir de musibete uğrarsa çehresi değişir (dinden yüz çevirir). O, dünyasını da ahiretini de kaybet-

miştir. İşte bu, apaçık ziyanın ta kendisidir.” (Hac, 22/11.)

Ayet-i kerimede çeşitli sebeplerle İslam’a girmiş zayıf karakterli insanların, şartların

“**Ayet-i kerimede çeşitli sebeplerle İslam’a girmiş zayıf karakterli insanların, şartların değişmesiyle tavırlarının farklılaşması, “İnsanlardan kimi Allah’a yalnız bir yönden (ala harfin) kulluk eder.” cümlesi ile ifade edilmiştir.**

değişmesiyle tavırlarının farklılaşması, “İnsanlardan kimi Allah’a yalnız bir yönden (ala harfin) kulluk eder.” cümlesi ile ifade edilmiştir.

Ayette geçen “harf” kelimesi, bütünün bir parçasını ifade eder. İmanın esası kalbin tasdik etmesidir, sadece dil ile ifade etmek yeterli değildir. Onlarsa dilleri ile iman ettiklerini söyleseler de kalplerine iman yerleşmemiştir. Oysa ancak dil ile kalp uyumlu olduğu takdirde iman tamam olmuş olur. Cenab-ı Hak, sadece dil ile ikardan ibaret olan iman iddiasının bir kıymetinin olmadığını şöyle ifade etmektedir: “Bedeviler ‘İman ettik.’ dediler. De ki: ‘İman etmediniz. (Öyle ise ‘İman ettik.’ demeyin.) ‘Fakat boyun eğdik deyin. Henüz iman kalplerinize girmedir...’” (Hucurat, 49/14.)

“Harf” kelimesi ayrıca ordunun bir kanadı için kullanılmaktadır. Ordunun kanadında bulunan kişi, zaferi hissettiğinde ganimet almak için bulunduğu yerde sebat eder, yenilgiyi hissettiğinde ise bunun sonuçları kendisine isabet etmesin

diye savaş meydanından kaçır. Ayette sözü edilen kişinin de din ile ilgili tutumu böyledir; tek yönlü bir kulluğu söz konusudur. Sevinçli zamanlarında kulluk ederken, üzüntülü zamanlarda tavır değiştirir. Bu hâletiruhiye sahipleri başka bir ayette şöyle tasvir edilmiştir: “Onlar sizi gözetleyip duran kimselerdir. Eğer Allah tarafından size bir fetih (zafer) nasip olursa, ‘Biz sizinle beraber değil miydik?’ derler. Şayet kâfirlerin (zaferden) bir payı olursa, ‘Size üstünlük sağlayıp sizi müminlerden korumadık mı?’ derler...” (Nisa, 4/141.)

“Harf” kelimesi, ister dağ ve vadi gibi yüksek, ister yol gibi düz olsun bir şeyin kenarı için kullanılır. Din konusunda şüphe ve tereddüt içinde olan kişi, dinin kenarındadır. Bir şeyin kenarında duran, orada durmaya muktedir olamaz. O, dağın, vadinin veya yolun kenarında yürüyen kimsenin durumuna benzemektedir; ayağının kayıp aşağıya düşmesi ya da yoldan çıkması an meselesidir. Din konusunda gelgitler yaşayan da büyük ve emniyetli caddeden sapıp tali yollarda kaybolmak, sarp uçurumlarla sınanmakla karşı karşıyadır. “Onlar küfür ile iman arasında bocalayıp dururlar. Ne bunlara (müminlere) ne de şunlara (kâfirlere) bağlanırlar...” (Nisa, 4/143.) Dolayısıyla dine çıkar duygusu ile bağlanmış bu kişinin, sağlık, afiyet, nimet, rızık, mal, mülk, evlat gibi arzu ettiği dünyalıklara nail olursa imanı artar, İslam’da karar kılar, sebat eder. Ancak hastalık, kıtlık, geçim darlığı gibi hoşuna gitmeyen şeyler başına gelse, mal, mülk ve

**Allah Teâlâ
kulundan,
yaşadığı
olumsuzlukların
onun imanını
sarsmamasını,
her hâlükârda
kendisine
kullukta sebat
etmesini
istemektedir.**

evladını kaybetse tam aksi bir tavır takınır; abid iken asi olur. Ancak o dünyadan da umduğunu elde edemez, bütün çabası boşa gider. İslam’ın bahsettiği izzet ve kerametten, Müslüman topluma mensubiyetin verdiği güvenden mahrum kalır. Azim olan Allah’ı inkâr ederse, son derece bedbaht ve zelil duruma düşer. Amelleri boşa gider, genişliği gökler ve yer kadar olan cennetten mahrum kalır; iki dünyayı da kaybetmiş olur. İki dünyayı da kaybetmek, kimseye gizli olmayan apaçık bir ziyandır. “Ziyan” kelimesi, telafi edilebilen bir şeyi ifade eder. “Apaçık ziyân” ise telafisi söz konusu olmayan bir ziyandır. Sadece dünya ile sınırlı değildir ki sabretsin yahut bedelini ödesin ve kurtulsun. O, kişiyi her yönden kuşatan, ahirete dek uzanan bir ziyandır. Bedelini

ödeyerek veya şiddetine sabrederek kurtulmak mümkün değildir. (Şaravi, Tefsir, XVI, 9728.)

Ayet-i kerimede musibetlerle sınanan bir dindarlıktan söz edilmektedir. Allah Teâlâ ise kulundan, yaşadığı olumsuzlukların onun imanını sarsmamasını, her hâlükârda kendisine kullukta sebat etmesini istemektedir. Din, insanın görünüşte kötü olarak değerlendirdiği olaylarda bir anlamın bulunduğunu telkin etmekte; onu, bu anlamı keşfetmeye çağırmaktadır. Ayet-i kerimede yer alan aşağıdaki ifadede “hayr” kelimesi ile birlikte, zıddı olan “şer” yerine, “fitne” kelimesi kullanılmıştır: “Kendisine bir iyilik (hayr) dokunursa buna pek memnun olur, bir de musibete (fitne) uğrarsa çehresi değişir (dinden yüz çevirir).” “Şer” kelimesi yerine “fitne” kelimesinin tercih edilmesinin hikmeti şudur: Kişinin başına gelen kötü addettiği şey gerçekte kötü değildir. O bir imtihandır (fitne). Bu imtihanda başarılı olduğu takdirde başına gelmiş olan şey onun için kötü/şer olmaz. (Şaravi, a.g.e., XVI, 9728.) Zira fitne kelimesi musibet anlamına geldiği gibi onun asıl anlamı “imtihan”dır. Dolayısıyla mümin, âlim ve hakîm sıfatlarına sahip olan Allah’a iman etmiştir. Başına gelen olayları bu sıfatlar ışığında değerlendirmeli, ne kadar büyük zorluklarla da karşılaşsa bunların hikmetten hali olmadığını bilmelidir. Karşılaştığı musibetin ağırlığından beli bükülen, ayağı tökezleyip yere yıkılan, umutsuzluk ateşi yüreğini dağlayan insana yaraşan, her şeyin sahibi Allah’a teslimiyettir. O vakit “Allah kuluna yetmez mi?” (Zümer, 39/36.) ■

FARKINDA OLUNMAYAN YALAN: HER DUYULANI SÖYLEMEK

Halil KILIÇ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

« كَفَى بِالْمَرْءِ كَذِبًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ »

“Her duyduğunu söylemesi kişiye yalan olarak yeter!”

(Müslim, Mukaddime, 5.)

Abdullah b. Âmir şöyle anlatıyor: “Hz. Peygamber (s.a.s.) bir gün bizim evdeyken annem, ‘Gel bak sana ne vereceğim.’ diyerek beni çağırdı. Hz. Peygamber ‘Çocuğa ne vereceksin?’ diye sordu. Annem ‘Ona bir hurma vereceğim.’ deyince, Allah Resulü (s.a.s.): ‘Dikkat et! Eğer ona bir şey vermeyecek olursan, üzerine bir yalan yazılacaktır.’ buyurdu.” (Ebu Davud, Edeb 88.)

Hayatı boyunca bir kez dahi yalan söylememiş ve düşmanları tarafından bile “Muhammedü'l-Emin” olarak nitelenmiş olan Hz. Peygamber (s.a.s.), belki de çoğu kişinin sıradan görüp sıkça yaptığı bir davranışı, bu örnekte de görüldüğü üzere “yalan” olarak nitelemiştir. Yalan söylenilmemesi noktasında çok hassas olan Hz. Peygamber, bu konuda ümmetini sürekli uyarmış, “yalandan kim ölmüş” anlayışını reddetmiş ve yalanın cehenneme götürebileceğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Doğruluktan ayrılmayınız. Muhakkak ki doğruluk iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Kişi devam-

lı doğru söyler ve doğru olanı ararsa Allah katında ‘sıddîk’ (özü sözü bir olan kişi) olarak yazılır. Yalandan sakının! Çünkü yalan kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür. Kişi yalan söyleyip yalana başvurursa Allah katında yalancı olarak yazılır.” (Müslim, Birr ve Sıla, 105.)

“**Nasıl ki bile bile yalan söylemek kişiye adım adım cehenneme sürükleyen bir günahsa her duyduğunu anlatmak suretiyle farkında olmadan yalanı aktarmak ve yalana aracılık yapmak da aynı şekilde günahtır.**”

Nasıl ki bile bile yalan söylemek kişiye adım adım cehenneme sürükleyen bir günahsa her duyduğunu anlatmak suretiyle farkında olmadan yalanı aktarmak ve yalana aracılık yapmak da aynı şekilde günahtır. İşte bu gerçeğe dikkat çekmek için Hz. Peygamber (s.a.s.) “Her duyduğunu söylemesi kişiye yalan (bir başka rivayette günah) olarak yeter!” buyurmuştur. (Müslim, Mukaddime, 5; Ebu Davud, Edeb, 80.)

Bu hadis, Müslüman birinin kendisine ulaşan bir bilginin doğruluğunu teyit etmeden başkasına aktarmasının günah olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Yine bu hadis, Müslümanın yalan bir haberi aktarmak suretiyle “yalancı” konumuna düşmemesi için haberin kaynağını araştırıp soran tahkik ehli bir kimse olmasını da emretmektedir. Bu emri şu ayette daha açık bir şekilde görmek mümkündür:

“Ey iman edenler! Size bir fasık bir haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın.” (Hucurat, 49/6.)

Ayetin, güvenilir kimselerin getirdikleri haberleri, doğruluğunu araştırmadan kabul etmenin uygun olmadığı yönündeki manası ve hükmü geneldir, her zaman ve mekânda geçerlidir. Bu talimat, sosyal ve hukuki hayatın düzenli yürümesi, haksızlık ve huzursuzlukların önüne geçilmesi bakımından çok önemlidir. (Kur'an Yolu Tefsiri V, 89-90.)

Ayrıca ayette ifade edilen zarar vermeme hususu İslam'ın genel bir prensibidir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "İslam'da zarar vermek de zarara zararlar karşılık vermek de yoktur." (Muvatta, Akdiye, 31; İbn Mace, Ahkâm, 17.) Yalan ise başkasının onur ve haysiyetine en çok zarar veren davranışlardandır. Kişi doğruluğunu teyit etmeden her duyduğunu başkalarına aktaracak olsa yalana alet olması kaçınılmaz olup bu yalan dolaşısıyla hem kendisine hem de başkasına zarar verebilecektir.

"Her duyduğunu söylememe" prensibinin özellikle de sanal/dijital hayatta ihlal edildiğini görmekteyiz. Teknolojik gelişmeleri takip etmekte bile zorlandığımız bu hız çağında dünyamız âdeta küçük bir köy hâline gelmiş; herhangi bir yerde meydana gelen bir olay saniyeler içerisinde dünyanın diğer yerlerine ulaşabilir olmuştur. Bunun olumlu yanları olmakla birlikte bazen kasıtlı bir şekilde bazen de bilgisizce yalan haberler/bilgiler sanal dolaşıma sokulup pek çok kişinin yanlış bilgilenebilmesine sebep olmaktadır. Ya Hz. Peygamberin hadisi olmayan bir bilgi onun hadisi diye nakledilmekte ya bir şahsı rencide eden, alaya alan, gurur ve onuruyla oynayan paylaşımlar yapılmakta ya da belli kurumları itibarsızlaştırma faaliyetleri yürütülmektedir. Özellikle de

“

Müslüman gerçek hayatta yapılması günah olan her şeyin sanal hayatta da günah olduğunu bilir. Dinine, devletine herhangi bir şahsa veya kuruma zarar veririm endişesiyle doğruluğundan emin olmadığı hiçbir bilgiyi paylaşmaz.

”

kişinin dini yaklaşımını ve dünya görüşünü destekleyen veya karşıt görüşleri eleştiren/çürüten bilgilerin kaynağı konusunda gereken titizlik gösterilmemekte; dolayısıyla insanlık ciddi bir bilgi kirliliğine ve dezenformasyona maruz kalmaktadır. Nice hastalığın ve salgınının üstesinden gelmeyi başarmış insanoğlu bu yanlış bilgi salgını karşısında çoğu kez çaresiz kalmıştır. Çare belli aslında... Çare, Yüce Allah'ın şu buyruklarında:

"Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi ondan sorumludur." (İsra, 17/36.)

"Sağında ve solunda, onunla beraber oturan iki alıcı melek, yanında hazır birer gözcü olarak ağzından çıkan her sözü kayda geçirirler." (Kaf, 50/17-18.)

Bu ayetleri kendisine rehber edinen bir Müslüman, yaptığı her davranıştan ve söylediği her kelimedenden hesaba çekileceğini hatırlar tutar ve sahte hesapların arkasına saklanarak "Nasıl olsa beni gören ve bilen yok." diye düşünmez. Gerçek hayatta yapılması günah olan her şeyin sanal hayatta da günah olduğunu bilir. Dinine, devletine herhangi bir şahsa veya kuruma zarar verebilir endişesiyle doğruluğundan emin olmadığı hiçbir bilgiyi paylaşmaz. "Ben böyle duydum.", "Bana da başkası gönderdi." gibi mazeretlerin kendisini mazur kılmayacağını farkında olur. Ayrıca insanları geren, paniğe kapılmalarına sebep olan, toplumda infiale neden olacak paylaşımlarından dolayı da sorumlu olacağını bilincindedir.

Sonuç olarak; Müslüman, eli ve dili temiz olmalıdır; ne bilerek yalan söyler ne de yalana alet olur. Başkalarına zarar verecek hiçbir faaliyette bulunmaz. Her bilgiyi ihtiyatla karşılar. Özellikle de yalan haber ve bilgilerin sıkça görüldüğü bir platform olması nedeniyle "fasık" nitelemesini hak eden sosyal medyaya karşı "güvenmemek daha iyidir" prensibini şiar edinir.

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Yalan, uzak durulması gereken bir günahtır.

2. Bilinçli bir Müslümanın kendisine gelen bir bilgiyi araştırarak veya konunun uzmanlarına danışarak nakletmesi gerekmektedir. Aksi takdirde yalan bataklığına saplanması kaçınılmazdır.

3. Özellikle sosyal medyada yer alan bazı bilgilere kuşkuyla yaklaşmak, doğruluğu teyit edilinceye kadar güvenmemek daha uygun bir tavidir. ■

AÇILIŞININ 100. YILI

İLK BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN MESLEKİ DİN ÖĞRETİMİNİ ISLAH ÇABALARI

Dr. Mehmet BULUT

DİB Başkanlık Müşaviri

Millî Mücadele yıllarında Türkiye Büyük Meclisi Hükûmetleri'nin Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti maharetiyle sunduğu en önemli hizmetlerden biri din hizmetleriyse diğer ikisi de din öğretimi ve dinî yayın faaliyetleridir. Vekâletin din hizmeti alanındaki çabalarının çoğu geleceğe yönelik, uzun vadeli projelerdi ve bir önceki yazımda belirttiğim gibi kapatılmasıyla bu çabalar akim kalmıştı. Vekâletin dört yıllık kısa ömrü içinde mesleki din öğretimi ve dinî yayın faaliyetleri ise müşahhas örneklerle fiiliyata dökmüş faaliyetlerdir. Bu yazıda bu süreçte mesleki din öğretimi alanında verilen çabalar ve sunulan hizmetler üzerinde durmak istiyorum.

Hemen belirtelim ki Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edildiği 3 Mart 1924'e kadar Anadolu'da mesleki din öğretimi veren kurumların genel adı "Medrese"dir. 1920-1924 yılları arasında idareleri Şer'iyye Vekâleti'nde olan medreseler, "Dârü'l-Hilafeti'l-Âliyye" ve

"Medaris-i İlmiye (İlmiye Medreseleri)" olmak üzere iki ayrı ad altında faaliyet gösteriyordu. Farklı bir algıya fırsat vermek için ifade edeyim ki sözü edilen medreseler, okul sisteminde faaliyet gösteren eğitim kurumlarıydı, hocaları da genel bütçeden maaş alıyorlardı.

1920'de Büyük Millet Meclisi'nin açılışıyla kurulmasına rağmen Şer'iyye Vekâleti'nin teşkilatını ancak Ağustos 1922'de oluşturabildiğini, hâliyle esas hizmetlerini de bu tarihten itibaren vermeye başladığını önceki yazımda belirtmiştim; bu keyfiyet Vekâletin din öğretimi faaliyetleri için de geçerlidir. Şu farkla ki ilk Büyük Millet Meclisi, bu tarihten önce, açılışından daha bir yıl sonra mesleki din öğretimi alanında önemli bir adım attı. Önce gelen noktaya bir göz atalım.

Birinci Dünya Savaşı sırasında mektep ve medreseler büyük ölçüde tahrip olmuş, savaş nedeniyle talebe ve hoca sayısı son derece azalmıştı. Talebe ve hocalarının büyük bir kısmının askere alınmasıyla mektepler

gibi medreselerin de çoğu kapanmıştı. Mütarekeden sonra memleketlerine dönebilenler bu defa Millî Mücadele'de tekrar askere celbedilmiş, bu süreçte açık olan medreselerde ise düzenli bir eğitim-öğretim mümkün olmamıştı. Hâliyle medreseler inkıza yüz tutmuş, bunun bir sonucu olarak, yenileri yetişmeyince din hizmetlisine olan ihtiyaç da artmıştı. Nüfusun önemli bir kısmının yaşadığı köylerdeyse imam ve hatibe olan ihtiyaç daha da fazlaydı. İlk Büyük Millet Meclisi'ni oluşturan üyeler, bu yakıcı durumun farkındaydılar. İşte, İstiklal Mücadelesi'nin bütün şiddetiyle sürdüğü bir sırada ve bütün elverişsiz şartlara rağmen Büyük Millet Meclisi, Dârü'l-Hilafe medreselerinin yeterli sayıya ulaşınca kadar din hizmetlisi ihtiyacını karşılamak üzere İlmiye Medreselerine canlılık kazandırmak, kapalı olanları yeniden açmak için teşebbüse geçti. Bu medreselere yeni bir veçhe kazandırmak üzere "Medaris-i İlmiye Nizamnamesi" adıyla hazırlanan bir tüzük 8 Mayıs 1921'de Mec-

Süleymaniye Dârülhadisi

lis'te kabul edildi. 25 maddeyi ihtiva eden bu nizamname dönemi itibarıyla mükemmel bir düzenlemeydi. Tüzükte Medrese teşkilatı, idare tarzı, müderrislerin görevleri, talebenin kayıt-kabul ve devam durumu, disiplin kuralları, okutulacak dersler, müfredat programları ayrıntılı olarak yer almıştı. Müfredatta, meslek dersleri yanında matematik, edebiyat, tarih, coğrafya gibi dersler de bulunuyordu. Sözü edilen tüzüğün kabulünü müteakip İlmîye Medreselerinde ıslah ve kapalı olanların açılması için yoğun bir çaba içine girildi. Şer'iyye Vekâleti, prensip olarak her kazada bir İlmîye Medresesi açmayı planlıyordu. Nitekim dönemin Şer'iyye Vekili Mustafa Fehmi Efendi, 12 Ocak 1922'de yaptığı açıklamada, sözü edilen

nizamnamenin kabulünden o tarihe kadar 125 yerde medrese açıldığını ifade etmişti. 1924 yılına gelindiğinde, yani medreselerin kapatılmalarından hemen önce İlmîye Medresesinin sayısı 479 civarındaydı.

Büyük Millet Meclisi hükûmetlerinin mesleki din öğretimi alanındaki hizmetleri sadece İlmîye Medreseleriyle sınırlı kalmadı; bunun yanında sayıca az, ancak daha ileri bir müfredata sahip olan Dârü'l-Hilafe medreselerinin yaygınlaştırılması, sayılarının çoğaltılması için de çaba içine girdi.

Dârü'l-Hilafe, Osmanlı Devletinin son dönemlerinde medreselerin ıslahı, yeniden teşkilatlanması çerçevesinde teşekkül ettirilmiş orta ve yüksek düzeyli bir eğitim müessesesiydi. İs-

tanbul'daki medreselerin bu adla birleştirilmesi hedeflenmişti. İleri düzeydeki müfredatıyla çağın ilim ve fenleriyle mücehhez, İslam'ın ruhuna vakıf eleman yetiştirilmesi amaçlanmıştı. Ülkenin dinî ve ilmî ihtiyaçlarına cevap verecek âlimleri yetiştirmek öncelikli hedefti. İstanbul yanında Anadolu'nun bazı şehirlerinde de bu medrese açılmıştı. Ancak araya Birinci Dünya Savaşı girince Dârü'l-Hilafe medreselerinin arzu edilen teşkilatı tamamlanamadı, ülke çapında yaygınlaştırılamadı. Açılmış olanlarda da diğer öğretim kurumlarında olduğu gibi düzenli bir eğitim ve öğretim yapılamadı. Dört yıl süren savaş boyunca, 16 yaşındaki öğrencilerin bile cepheye gönderilmesi ve birçok maddi imkânsızlıklar sebebiyle eğitim-öğretim faa-

Küçük Ayasofya Külliyesi

liyetleri büyük ölçüde aksadı. Dolayısıyla bu medreselerden de diğerleri gibi beklenen sonuç alınamadı. İşte, Büyük Millet Meclisi, bu medreseleri de yeniden canlandırmak ve sayılarını çoğaltmak için çaba gösterdi.

Hilafet merkezi İstanbul'da açıldığı için bu medreseye "Dârü'l-Hilafe" adı verilmişti. Dikkat çekicidir ki bir teşebbüs olmuşsa da Büyük Millet Meclisi bu adı değiştirmede. Açılışlarındaki asıl amacın bu yeni dönemde de aynen muhafaza edildiği dönemin mebuslarının ifadelerinden açıkça anlaşılmaktadır. Gerçekten de Birinci Meclisin mebusları bu medre-

selere büyük ümit bağlamışlar, sayılarını çoğaltarak ülke geneline yaygınlaştırmak için büyük gayret sarf etmişlerdi. "Feyiz ve irfan kaynağı" olarak tarif ettikleri, "Fazıl ulema buradan yetişecektir." dedikleri bu medreselerin din-i mübin-i İslam'a, memleketin maarifine, vatanın terakki ve tealisine her yerde hizmet edeceğine olan samimi inançlarından dolayı, bu müesseselerin sayılarının çoğaltılmasını dinî bir vecibe olarak görmüşlerdi.

"İmamı okutmalıyız!"

Bu cümleden olarak Ağustos 1922'de Meclis Kürsüsünde bir konuşma yapan Hakkâri Mebusu Mazhar Müfid Bey şöyle di-

yordu: "Millele ulûm ve fûnûn-ı haziranın bahşettiği nuru ve sadeti anlatmak istiyoruz... Mekteplerimiz fazla miktarda açılmadı. Binaenaleyh elimizde vasıta olarak bir köy imamları, müderris ve vaizler kalıyor. Köy imamları ile müderris ve vaizlerimizi asrın ilim ve fenlerinin de tedris edilmekte olduğu Dârü'l-Hilafe medreselerinde (...), asrın ilimlerini şer'î ahkâm ile birlikte öğretir, bu suretle bunları yetiştirir ve bundan sonra köylere gönderirsek çok müessir olur (...). Onun için imamı okutmaya mecburuz."

Medreselerin ıslahı çerçevesinde yapılan düzenlemeler vesilesiyle, kendileri de medrese çıkışlı olan ilk Büyük Millet Meclisi azasından bir kısmının yaptığı konuşmalara baktığımızda, bu zevatın medreselerin tarihî arka planına yetkin bir şekilde atıflar yaptıklarını, medreseler ve din eğitimi bağlamında önemli bir gelecek tasavvuruna sahip olduklarını görüyoruz. Bu zevat, medreseler aleyhine öteden beri yapılan birtakım ithamlara karşı çıkarak bu müessesenin "hiçbir zaman bir mefsedet ocağı olmadığına" vurgu yapmışlardı. Mesela, medreselerin hiçbir zaman bir fitne, bir bozgunculuk yuvası olmadığını, tarihî geçmişinin buna şahit olduğunu Meclis kürsüsünde dile getiren Konya Mebusu Vehbi Efendi, "Medrese, esasat-ı İslamiye üzere müessesedir; esasat-ı İslamiye'de fesat yoktur ki medreselerde fesat olsun!" diyordu. Özetle şunlar da söyleniyordu: Bu memlekette medreselerin yaptığı hizmetler, tarihimizin

en şanlı sahifelerini işgal eder. Bütün imkânsızlıklara rağmen XX. yüzyılın ilk çeyreğinde ülke genelinde mevcut müftü, ordu müftüsü, vaiz, imam, tabur imamı, kadı gibi hizmetlerde bulunanlar medrese kökenlidir. Keza köylerde ahali ile hükûmet arasında muhabereyi sağlayanlar, az çok okuyup yazanlar yine medrese eğitimi görmüş kişilerdir. Öteden beri hükûmetler dara düştüklerinde medreselere koşmuşlardır. Büyük Millet Meclisinin açılışında da medreseler önemli roller üstlenmiştir. Hocalar her mühim icraatta öncülük etmişlerdir. Hatta mektep tarzı yeni okul teşkilatları oluşturulurken de bunların öğrenci kaynağı yine medreseler olmuştur. Bunlar inkâr edilemez. Dolayısıyla Millî Meclis hükûmeti bütün bu gerçekleri göz önünde tutarak bu kaynağın kurutulmaması için gerekli tedbirleri almalıdır.

Verilen öneme binaen bir kısım mebus, kendi memleketlerinde de Dârü'l-Hilâfe açılması için Meclis Başkanlığına teklifte bulunmuşlardı. Kütahya, Erzincan, Rize, Antalya, Malatya, Adana, Şavşat, 1920-1922 yılları arasında bu medresenin açılması için teklif edilen yerlerden bazılarıydı. Şer'iyeye Vekâleti'nin 1922 yılı bütçesinde Dârü'l-Hilâfe medreseleri için yer verilen kadrolara nazaran bu yıl itibarıyla Anadolu'da 21 Dârü'l-Hilâfe medresesi bulunuyordu.

Özetle belirtmek gerekirse, Birinci Meclis çatısı altında toplanan mebuslar, din eğitimi de dâhil, ülkenin maddi ve manevi problemlerine hâl çaresi bulmak için samimi gayret göster-

mişler, bir arayış içine girmişler, çözümünü doğrultusunda tedbirler teklif etmişlerdir. Meseleyi sadece düşünce planında da bırakmamışlar, çözüm için müşahhas adımlar da atmışlardır.

Bizim bu yazıyla amacımız mesleki din öğretiminin tarihî serüvenini anlatmak değil, zor şartlarda ve kıt imkânlarla rağmen ilk Büyük Millet Meclisi'nin takdirle yâd edilmesi gereken çabalarına işaret etmektir; sanırım bir nebze olsun bunu yerine getirmiş olduk. Bir husus daha var ki işaret etmezsek kadirbilmezlik olur. Özellikle 1922-1924 yılları arasında medreseler ve din eğitimi noktasında göster-

rilen samimi çabaların arka planında merhum Ahmed Hamdi Akseki'nin fevkalade yoğun çabası vardır. O sıralar Şer'iyeye Vekâleti Tedrisat Umum Müdürü olan Akseki, gecesini gündüzüne katarak medreselerin islahı ve yaygınlaştırılması için canhıraş çaba göstermişti. O, yıllar sonra, Diyanet İşleri Başkanı olarak görev yaptığı 1950'de hazırladığı ve benim yazılarımda zaman zaman değindiğim ünlü "Rapor"unda da bu çabalara değinmiş, bilhassa Dârü'l-Hilâfe medreselerinde kat edilen gelişmeye işaret etmiş, bu arada medreselerin düçar olduğu akıbete biraz da hayıflanarak şöyle demişti: "Sonradan ne oldu, niçin oldu? Onu tarih araştırarak ve hükmünü verecektir."

Yazımı bitirirken, değerli okuyucuya altını çizerek bir kez daha hatırlatmak isterim: Yukarıdan beri değinmeye çalıştığım din eğitimi bağlamında verilen çabalar, "hayat memmat günleri" diye tarif ettiğimiz Kurtuluş Mücadelesi'nin verildiği yıllarda oldu; verilen çabaların önemini katbekat artıran da işte bu realite. Bir tarafta cepheelerde savaşlar sürerken beride, minarelerimizin ezansız, mihraplarımızın imamsız, minberlerimizin hatipsiz, kürsülerimizin vaizsiz kalmamasını, emir bi'l-ma'ruf nehiy ani'l-münkerde bulanacak toplum rehberlerinin yetiştirmelerini sağlayacak eğitim yuvalarını yeşertme çabası bu.

Yüz yıl sonra bugün sözünü ettiğim çabaların mimarlarının ervahına seslenerek diyorum ki yaktığınız ışık yolumuzu aydınlattı, emekleriniz zayi olmadı. ■

● **Büyük Millet Meclisinin açılışında medreseler önemli roller üstlenmiştir. Hocalar her mühim icraatta öncülük etmişlerdir. Hatta mektep tarzı yeni okul teşkilatları oluşturulurken de bunların öğrenci kaynağı yine medreseler olmuştur.**

ALLAH'IM NİÇİN BEN?

| Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

Bu soruyu tahammülü güç bir acıyla yüz yüze kalan bir kimsenin yüreğinin derinlerinden kopan bir çığlık olarak görebilirsiniz. Veya uğradığı bir felaketin şiddetiyle yıkılmış, yüzüne acının çizgileri, ruhuna umutsuzluğun gölgesi çökmüş birinin yürek parçalayan feryadı olarak alabilirsiniz. Veya düçar oldu-

ğu bir bela yüzünden çaresizliğin uçurumuna yuvarlanmış bir kimsenin samimi yakarışı olarak kabul edebilirsiniz. Ya da bunaltıcı acıların gelgitinde dağılmış birinin hafif isyan kokan sitemi olarak da düşünebilirsiniz. Kulak tırmalayan tiz bir çığlık, yürek dağlayan bir feryat, derinlerden kopan bir ah sesi, bir inleme, kalpten gelen bir

yakarış, kimi zaman buram buram isyan kimi zaman hafif bir ürkeklik kokan bir sitem çoğunlukla bir acının, belanın, musibetin ve felaketin işaretidir.

“Allah’ım niçin ben?” sorusuna biraz dikkatli kulak kesilirseniz “Dünyadaki en mutsuz insan benim!” şeklinde bir yargının yattığını görebilirsiniz. Sorunun

**Bilinmelidir ki
ömür denen
kısacık zaman
dilimi güzel ve
çirkin, iyi ve kötü,
sağlık ve hastalık,
açlık ve tokluk,
varlık ve yoksulluk,
mutluluk ve
mutsuzluk, ümit
ve ümitsizlik,
iyimserlik ve
karamsarlık
arasında tıpkı bir
duvar saatinin
sarkacı gibi salınır.**

sahibi, yeryüzündeki tüm acıların sadece ama sadece kendi omuzlarına çöktüğünden şikâyet eder gibidir. Sanki acıların alacakaranlığında yapayalnızdır ve kendi “tek kişilik” helakine son sürat ilerlemektedir. Gerçek şu ki aynı anda milyonlarca insan acıyla yoğrulmaktadır, belayla yüz yüzedir, tehlikenin kucagındadır ve belki ölümlü pençeleşmektedir. Adına ne dersek diyelim, tek başına acı ya da kötülük yalnızca bu sorunun sahibine tapulanmış değildir. Aynı anda acı çeken daha başkaları da vardır ama biz kendi acımıza yoğunlaşmışızdır. Hâlbuki insan ne acıyı ve hüznü ve ne de tatlıyı ve mutluluğu tatmada hiçbir zaman yalnız olmamıştır. Belki en üstte oturan komşunuz annesini daha dün toprağa vermiştir, şu an yastadır fakat sizin ruhunuz duymamıştır. Belki aynı iş yerindeki meslektaşınız kötü bir hastalıkla boğuşmaktadır ve fakat kimseye belli etmemektedir. Üst üste yığılı beton bloklardan oluşan şehir hayatı bizi kendi içimize kapatmış ve bütün dikkat ve ihtimamı kendimize yoğunlaştırmıştır. Bunu sürekli kendini dinleyen hastalık hastası birinin durumuna benzetebiliriz. Başkaları söz konusu olduğunda nedense acının kıyısından dolandığımız aklımıza gelmez; daha bir soğukkanlı, daha bir makul ve daha bir tarafsızdır.

“El elin eşeğini ısıklık çalarak arar” sözünde bir hikmet var elbet...

Soru hangi niyetle ve amaçla sorulursa sorulsun koyu bir bencilliği, bir ben sevgisini de ima ediyor: Niçin ben? Hep ben,

ben, ben! Zengin biri “Niçin ben zenginim?” diye nedense sormaz. Mükellef bir sofraya oturan biri “Niçin fakir biri değil de ben buradayım?” diye sormaz. Birileri aç, hasta, fakir iken, sağlıklı, varlıklı ve tok olan birinin “Neden ben?” sorusu aklına gelmez ne hikmetse. Refahın göbeğinde doğan birisi “Ben niçin Afrika’nın bir çöl kabile-sinde doğmadım?” diye hayıflanmaz. Paris’te, Londra’da, İstanbul’da hayata gözlerini açan birisi “Keşke Gazze’de veya Kabil’de doğsaydım, neden orada doğmadım, neden ben orada değilim?” diye saçını başını yolmaz. Bilinmelidir ki ömür denen kısacık zaman dilimi güzel ve çirkin, iyi ve kötü, sağlık ve hastalık, açlık ve tokluk, varlık ve yoksulluk, mutluluk ve mutsuzluk, ümit ve ümitsizlik, iyimserlik ve karamsarlık arasında tıpkı bir duvar saatinin sarkacı gibi salınır.

Yeri gelmişken söyleyelim, iman ve küfür arasında gezinmek de böyledir. Tüm bu durumlarda Allah insanı ömrü boyunca iki hâlden birini seçmekte serbest bırakmıştır: ya şükreden ya da nankörlük eden olmak! (İnsan, 75/3.) Dünyayı ve hayatı yalnızca kendi gözlerinden değil başkalarının gözlerinden de görebilen hassas gözlere, dünyayı ve hayatı yalnızca kendi ruhuyla değil başkalarının ruhlarıyla da hissedebilen duyarlı ruhlara ihtiyacımız var. Hiçbir şey tekdüze ve monoton değil, görüldüğü gibi hiç değil.

Varoluşçuluğun babası olarak bilinen Danimarkalı filozof Søren Kierkegaard (ö.1855), “Doktorların dediği gibi nasıl

tam sağlıklı bir insan yoksa,” der, “içinde bir tedirginliğin, bir bozukluğun, bir uyumsuzluğun, nereden kaynaklandığı bilinmeyen veya hatta bilmeye cesaret edilemeyen bir kaygının (...), umutsuzluktan muaf olan tek bir insanın olmadığı da söylenebilir.” (S. Kierkegaard, *Ölümçül Hastalık Umutsuzluk*, Çev. M. M. Mukadder Yakupoğlu, , Doğu Batı Yay., Ankara 2017, s. 31.) Bu doğruysa, gerisini biz tamamlayalım: Hayatının belli bir anında kaygı, umutsuzluk, çaresizlik, çöküntü, bunalım, sıkıntı, bela, tehlike yaşamamış bir insan yoktur. “Allah’ım niçin ben? Benim günahım neydi de başıma bu geldi?” demenin izahı kolay değildir. Hayat bir bilmeceyse, sürprizlerinin bir kısmının bu anlarda saklı olması gerekmez mi?

İnsanın huyudur, gördüğü küçük bir şeyle bütünü yargılamak: Bütün ya iyidir ya kötüdür! Düşünün ki öd suyu zehirdir, ama hayatidir. Öd suyu dediğimiz şey, karaciğerin ürettiği safra sıvısıdır. Safra kesesinde birikir, sindirim esnasında kasılan safra kesesi bir miktar öd sıvısı salar ve bu, yediğimiz gıdaların yağlarının bağırsaklarda emilimini sağlar, ilaç artıklarının vücuttan atılmasına yardımcı

olur. O, sindirim öz suyudur. Öd sıvısı tehlikeli diye onu üreten karaciğer, depolayan safra kesesi ve yükünü taşıyan beden kötü değildir. Kaldı ki öd sıvısı olmadan insanın yaşaması da mümkün değildir. Ancak safra kesesi patlar ve acil tedbir alınmazsa zehirlenme ile birlikte ölüm mukadderdir. Çilelerin kucağında yavaş yavaş eriyen bir hayatın “Niçin Ben?” sorusunu sorma şansı vardır ama safra kesesi patlayan ve hemen ameliyata alınmazsa zehirlenme yüzünden dakikalar içinde hayata veda edecek birinin acıyla kıvrılırken “Niçin Ben?” sorusunu sorma şansı muhtemelen olmayacaktır. Birileri bu iki vakadan birinciye “zor ölüm”, ikinciye “kolay ölüm” diyerek geçiştirebilir. Ama kazın ayağı görüldüğü gibi değildir. Ölüm mukadderse ki öyledir, o hâlde savaşta ölmekle yatakta ölmek arasında fark yoktur.

Fransız düşünür Voltaire, “Yalnızca iyilik olsaydı da kötülük olmasaydı ne olurdu?” diye sorar ve “O zaman bu dünya, başka bir dünya olurdu.” cevabını verir. Buna kıyasla kötü insanların da az sayıdaki iyi, hak bilir insanı sınamaya yaradıklarını söyler. Dünya hayatının

bize sunacakları tıpkı uçuculuğu gibi sınırlıdır. Dünya hayatı güzel ve çirkinin, iyi ve kötünün uyumlu bir karışımıdır. Bu karışımı anlamlı kılan, kötülüklerin yanında iyiliklerin de olmasıdır. Kötü sandığımız bir şeyde bir iyilik, iyi sandığımız bir şeyde bir fenalık (Bakara, 2/216.) neden gizlenmiş olmasın? Bu konuda Kur’an’da anlatılan Hz. Musa ile Hızır (a.s.) arasındaki kıssa bizim için aydınlatıcı olabilir. (Kehf, 18/60-82.) Sabretmede zorluk çektiğimiz şeylerin iç yüzünde bizim için saklı, güzel sürprizler pekâlâ olabilir. Kesin olan şu ki acıların yanından sürekli teğet geçen bir hayat yoktur. Acıyla bir şekilde hiç tanışmamış, tuzu hepten kuru olan biri yoktur. Sizi bilmem ama en azından ben rastlamadım.

Uzaklardaki ölüm bizi pek heyecanlandırmaz. Ölen kimseyle aramızda bir kan bağı, ırk, din ve dil ortaklığı yoksa pek de hislendirmez ve duygulandırmaz. Ama nihayetinde ölen insandır. Özellikle medyanın savaş ve terör sahnelerinin görüntülerini evlerimizin içine kadar getirmiş olması bize insanın ölümünü de kanıksatmıştır. Evindeki evcil hayvanının ölümüne günlerce yas tutan birinin uzaklardaki bir deprem felaketinde yıkıntılar altında can veren binlerce insana bir dil ucuyla “Vah vah!” demesi “Allah’ım niçin ben?” sorusunu daha baştan hükümsüz kılmaktadır. İnsanın ve insan hayatının kıymetini anlamak için tehlikenin bam telimize dokunması gerekmez.

Dünyaya gelmeyi bahtsızlık olarak gören bir anlayış var. Bu anlayışa göre dünyaya gelmiş olmak insan için büyük bir kötülüktür. Hayat denen kısacık

● **Hayatının belli bir anında kaygı, umutsuzluk, çaresizlik, çöküntü, bunalım, sıkıntı, bela, tehlike yaşamamış bir insan yoktur. “Allah’ım niçin ben? Benim günahım neydi de başıma bu geldi?” demenin izahı kolay değildir. Hayat bir bilmeceyse, sürprizlerinin bir kısmının bu anlarda saklı olması gerekmez mi?**

zaman dilimine sayısız kötülük sığar. Yeryüzüne adım atan insan tahammül edemeyeceği ıstırap ve zorluklara lades demiştir. Dünyaya geldiği güne lanet eden ve bu dünyayı hayal kurulacak, mesken tutulacak, çocuk yapılacak bir yer olarak görmeyen bu anlayışın da tutar tarafı yoktur. Öyle ki bu anlayışın sahipleri gelecek adına ideal nüfusun “sıfır” olması gerektiğini savunurlar. Bu konuda okumak isteyenlere Cape Town Üniversitesi felsefe profesörü David Benatar’ın *Keşke Hiç Olmasaydık, Var Olmanın Kötülüğü* adlı eserini (Doğu Batı Yay., Ankara, 2018,) tavsiye edebilirim. Bu çerçevede, tam da yeri gelmişken, “Aslında Allah beni bana sormadan yarattı. Sorsaydı ben böyle bir dünyaya gelmek istemezdim.” serzenişini yapanlara bu dünyanın nimet, haz, zevk ve lezzetlerini tadarken niçin kimsese sorma ihtiyacı duymadıklarını sormamız gerekir.

Hazcılığın, lüksün, israfın, vurdumduymazlığın artış eğiliminin olduğu bir dünyada sırf fikir

jimnastiği adına üretilen bu tür soru ve ifadelerin felsefi temelleri varsa da şahit olduğumuz genel insanlık manzarası dikkate alındığında bir kıymeti harbiyesi yoktur.

Görünen o ki unuttuğumuz ve yeniden hatırlamamız gereken bir şeyler var.

Bizler elimizden kayıp giden pek çok şeyin farkında değilizdir: Zaman, ömür, gençlik, sağlık, huzur, ana babamız, kardeşlerimiz, sevdiklerimiz... Kaybettiğimiz şeylerin anılarıyla ve hayalleriyle teselli buluruz. Tam da emin olmadığımız bir geleceğe yürürken şu anda elimizde olanların kıymetini anlamak için hâlâ vaktimiz var. İnsanın her şeyi kaybettiğini düşündüğünde bile elinde kalan ve uğrunda mücadele etmesi gereken bir şeyleri mutlaka vardır. Ancak bu şeylerin de sabır, sebat, tevekkül, rıza, kanaat-kârlık eşliğinde elde edilebileceğini unutup merhamet, şefkat ve biricik yoldaşlığına tam da

ihtiyacımız olduğu anlarda isyan dolu sitemlerle Allah’a öfkelenmek de neyin nesi? Kapitalizmin acımasız dünyasında “Kahrın da hoş, lütfun da hoş.” diyebilmeyi yeniden hatırlamaya muhtacız. Allah bizim zorlukta da kolaylıkta da en büyük yâr ve yardımcımızdır. Hem unutmayalım ki geride hâlâ bize ihtiyacı olanlar var.

Kur’an-ı Kerim’de dünya hayatı yağmura benzetilir. Bu su ile yeryüzü bitkisi yetişir, birbirine karışır, ardından rüzgârın savurduğu çer çöpe döner. (Kehf, 18/45.) Bu benzetme dünya hayatının geçiciliğini anlatmanın bir başka yoludur. Vurgulanan şey, dünya hayatının geçiciliği ve ölümün yakınlığıdır. Bu hayat geçici olmakla birlikte bir imtihanı geçirilmeden yalnızca iman etmekle geçip gidecek bir hayat değildir. (Ankebut, 29/2.)

İmtihanların dünyasında “Niçin başkası değil de ben?” sorusu hayatın ve dünyanın kalıcılığına ikna olmuşlar için dayanılmaz bir çiledir. ■

BİR ARAYA GETİREN CÂMİ'

Fatma BAYRAM

İstanbul Üsküdar Başvaizi

Cem' kökünden türeyen Câmî' sözlükte "toplayan, bir araya getiren, buluşturup birleştiren" anlamlarına gelir. Birbirinden farklı unsurları bir araya getirecek varlıkları yaratan Yüce Rabbimiz günü gelince dağılıp gidecek olan insan bedenini ahirette bir araya getirmek suretiyle yeniden canlandırarak hesaba çekecek, aralarındaki davaları çözmek için bir araya getirecek ve sonunda da iyileri cennette, kötülerini cehennemde cemedektir. Buna ilaveten âlimlerimiz bu ismin Allah Teâlâ'nın bütün erdem ve övgüleri en mükemmel düzeyde kendi zatında bir araya topladığını ifade ettiğini de söylemişlerdir. (Fatır, 35/10.)

Bu isim dağınıklık, parçalanmışlık ve düzensizliğin zıddıdır. Bir amaç etrafında buluşturan, ilişkilendiren, kavuşturan, bütünlüğü koruyan, kaosa müsaade etmeyen demektir. Allah Teâlâ birbirine benzeyen şeyleri bir araya getirip topladığı gibi birbirinden ayrı unsurları da bir araya getirmekte, onların iç içe birlikte yaşayacakları düzeni kurmaktadır. Bu ilahi terkinin nasıl gerçekleştiğini anlayabilmek için kâinattaki bütün birleşimleri ve etkileşimleri bilmek gerekir. Bütün bunları yapanın varlıkları en ince noktalarına kadar bildiğinde, yaptığı her işi bilinçli bir hikmetle yaptığında ve tasarladığını hayata geçirecek kudrete

malik olduğunda zerre kadar kuşku yoktur. Şüphe yok ki tabiat bilimleri alanında kaydedilen ilerlemeler evrenin tanınmasına, dolayısıyla Câmî' isminin sırlarının peyderpey açılmasına yardımcı olacaktır.

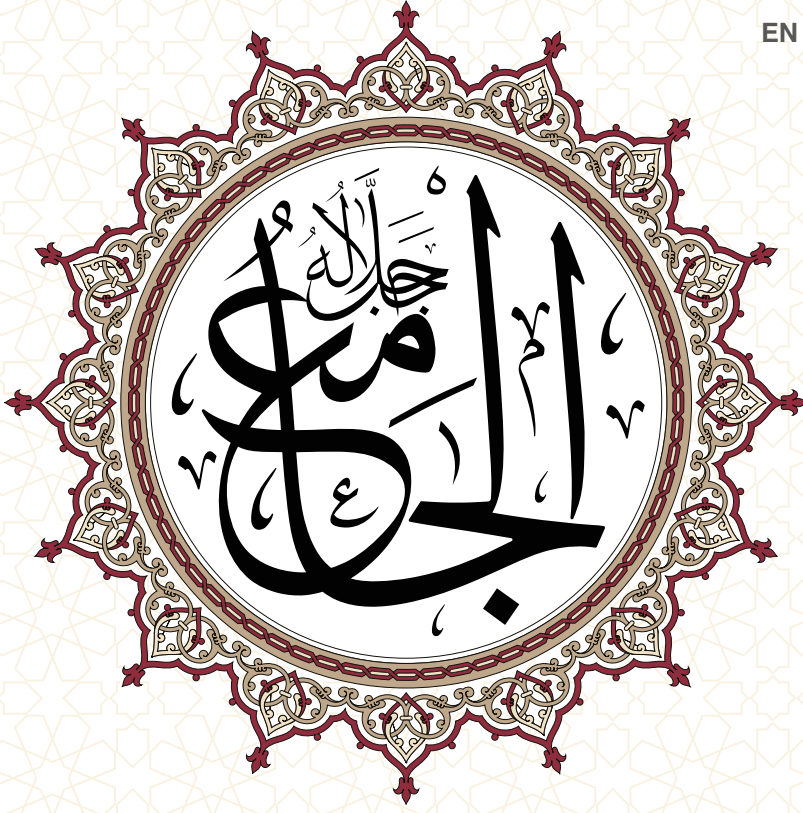
Müminlerin bir araya toplandığı gün olan cuma gününün de aynı kökten gelmesi ve "toplanma günü" anlamında olması bu açıdan manidardır. Cemaat kelimesinde de cuma kelimesinde de dikkatimizi çeken belli bir amaç uğruna bir araya gelmektir. Bu açıdan baktığımızda gönülleri ve yolları birleştiren niyetlerin birliğidir.

Bu isim dağınıklık, parçalanmışlık ve düzensizliğin zıddıdır. Bir amaç etrafında buluşturan, ilişkilendiren, kavuşturan, bütünlüğü koruyan, kaosa müsaade etmeyen demektir.

Kur'an'da Câmî'

Kur'an-ı Kerim'de yirmiyi aşkın ayette yer alan cem' kavramı daha çok Rabbimizin kıyamet günündeki cem' fiilini ifade etmektedir. (Âl-i İmran, 3/9; Enam, 6/22; Yunus, 10/28; Kehf, 18/99; Yasin, 36/53.) Bu sebeple Kur'an-ı Kerim'de ahiretten "toplanma günü" (yevmü'l-cem') diye de söz edilmiştir. (Şura, 42/7; Tegabün, 64/9.) Bazı ayet ve hadislerde ise bu ismin O'nun dünya hayatıyla ilgili toplama ve düzenleme fiillerine işaret edilir.

Rabbimiz Kur'an'da yüce kitabını Allah'tan kullarına uzatılan bir ipe benzetmiş ve bu ipe topluca yapışmamızı emretmiş (Âl-i İmran, 3/103.), bizlere içinde bulunduğumuz topluluğun nelerle meşgul olduğuna dikkat etmemizi ve haddini aşarak Allah'a karşı kasti hata yapanlarla beraber bulunmamamızı emretmiştir. Zira O'nun bildirdiğine göre bu işleri yapanlar ahirette bir araya getirilecektir ve o günde, o işleri yapanlarla bir arada olmak istemeyenler bugünden ayrılmalıdır. (Nisa, 4/140.) Herkesin bir istikameti vardır. Mümin olan kendine hedef olarak hayırları seçer. Çünkü hangi işle meşgul isek o işle meşgul olanlarla bir arada diriltileceğiz. (Bakara, 2/148.) Yine müminler, bir iş için bir araya geldiklerinde gerçek bir mazeretleri olmadan orayı terk

Hat: Erman YORDAM

edip birliği bozmazlar. (Nur, 24/62.) İnsan bu dünyada günah yolunda kimlerin peşinden gittiye ahirette onlarla bir araya gelecek ve karşılıklı lanetleşecektir. (Araf, 7/38; İbrahim, 14/21.)

Câmi' tecelli ederse

Rabbimizin bu ismi inançlarımızda, düşüncelerimizde, iç dünyamızda ve günlük hayatımızda, oradan da tüm toplumla ilişkilerimize kadar çok kapsamlı bir alanda tecelli eder. Öncelikle Allah'ın isimlerinin tamamına iman etmek bu ismin tecelli etmesi için şart olduğu gibi Allah ile peygamberlerinin arasını ayırmamak, Yaratana nasıl iman ediyorsa O'nun gönderdiği elçilere ve onların getirdiği mesajlara da aynı şekilde inanç ve bağlılık göstermek Câmi' isminin inanç boyutundaki tecellisidir. Bu ismin tecelli ettiği kişinin düşünce ve duygularında dağınıklık ve tutarsızlık olmaz. İç dünyası böyle olduğu gibi davranışlarında ve işlerin-

de de tutarsızlık ve dağınıklık görünmez. Bütün işlerini hedefine yönelik bir biçimde birbirini destekleyecek şekilde organize etmeye dikkat eder.

Gazali'ye göre bu ismin tecelli ettiği kişiler basiret ve sabrı kişiliklerinde cem etmiş, hem görüşleri isabetli hem de o görüş doğrultusunda kararlılıkla yürüyen kişilerdir. Çok yönlüdürler. Şahsiyetlerindeki bu zenginlik insanların onda kendilerinden bir şeyler görme ihtimalini artırarak mihver kişilik olmalarını sağlar.

Nerede bir düzen ve sistem varsa orada bu ismin tecellisi vardır. Hatta insanlar arası ilişkilerde görülen sevgi, bağlılık ve beraberlikler dahi bu ismin tecellisi ile olur. (Enfal, 8/63.) İnsan türünün fertleri arasında eş, ebeveyn, evlat, kardeş, meslektaş, arkadaş gibi bağlılıklar insan etmek suretiyle aralarında mevcut olan kalbî bağlılık, Câmi' isminin tecellileriyle gerçekleşen ilahi lütuftan başka bir şey

değildir. Allah Teâlâ farklı farklı kimliklerde yaratmış olmasına rağmen iç dünyalarına bir arada yaşama becerisi ve isteği koyduğu insanları, tanışmaya, kaynaşmaya, birbirlerini sevmeye ve ortak hareket etmeye teşvik etmektedir. Bu ismin tecelli ettiği kişiler insanları toplayıcı, ilişkileri koruyucu ve bağları onarıcı özelliklere sahiptirler. İnsanları bir hedef etrafında toplayabilme ve aralarında çıkan sorunları büyümeden çözme kabiliyetleri yüksektir.

Bu ismin bizi davet ettiği bütünlüşme ve cemaat olma çağrısına karşın insan nefsi ayrışma, bölünme ve biricik olma temayülündedir. Aslında birey olmadan cemaat olunmaz ise de bireysellikte takılıp kalmak da nefsin azgınlığının neticesidir. Her daim kendi çıkarını öncelemek, bu uğurda aile/millet ve saire topluluğun bölünüp parçalanmasına aldırmamak bu azgın nefsin son mertebesidir. ■

ÖNCÜ BİR KUR'AN ÂLİMİ MEHMET RÜŞTÜ AŞIKKUTLU

Bünyamin ALBAYRAK
Ahmet ÜNAL

Her hâliyle örnek bir mümin. Hayatı boyunca öğrenmekten ve öğretmekten geri durmayan bir din görevlisi. Yumuşak huylu, şefkatli, yardımsever, misafirperver, cömert, kararlı ve sabırlı, öncü bir âlim, Mehmet Rüştü Aşıkkutlu.

Mehmet Rüştü Aşıkkutlu, 1901 yılında Of ilçesinin Cufaruksa (Uğurlu) beldesinde dünyaya gelir. Babası Ahmet Cemaleddin Efendi, annesi Hanife Hanım'dır. İlk tahsilini kasabanın öğretmenini olan babasında tamamlar. Küçük yaşta Kur'an-ı Kerim'i ezberleyerek hafızlığını ikmal eder. Devrin önde gelen üstatlarından yaz kış demeden aralıksız yedi yıl Arapça, tefsir, hadis, usul-i fıkıh, kelam, meânî ve feraiz gibi dersleri okuyarak icazet alır.

Mehmet Rüştü Aşıkkutlu, ilim yolculuğunu devam ettirmek üzere 1930 yılında İstanbul'a gider. Önce Serezli Ahmed Şükrü Efendi'de Kıraat-i Aşere okumaya başlar. Hocasının vefatından sonra Kesikbacak İs-

mail Efendi diye bilinen Serezli İsmail Hakkı Bayrı'da Aşere okumaya devam eder. Kısa bir sürede Aşere'yi ve Takrîb'i bitirir ve Fatih Camii'nde yapılan icazet merasimi ile icazetini alır.

Mehmet Rüştü Aşıkkutlu, 1932 yılında memleketine geri döner. Kur'an-ı Kerim öğreticiliği için Diyanet İşleri Başkanlığı nezdinde girişimlerde bulunur. 1936 yılında Türkiye'de fahri Kur'an kursu öğreticiliği yapmak üzere resmî izin almayı başaran ilk kişiler arasında yerini alır.

Aşıkkutlu Hoca, Of ilçesinden Türkiye'yi aydınlatan bir kandil olmuştur. Zira o, 70 metre kare alana sahip medresesinde yetiştirdiği talebeleriyle Kur'an'ın meşalesini ülkemizin dört bir köşesine taşımıştır. Medresesine gelen her bir talebeyi evladı gibi görmüş, onların yetişmesi için var gücüyle gayret göstermiştir.

Aşıkkutlu Hoca, yurdun muhtelif bölgelerinden gelen öğ-

rencilerini bir baba şefkatiyle bağrına basar, önce barınma ve geçim ihtiyaçlarını sağlardı. Eğer münasip bir barınma yeri temin edemezse o vakit kendi evinde misafir ederdi. O devirde henüz yatılı kurs veya pansiyon sisteminin bulunmadığı köyünde, Kur'an ve ilim hizmetine gönül veren köylülerin yardımıyla bazen kullanılmayan boş evlere, bazen evlerin kullanılmayan müstakil odalarına, bazen de durumu müsait olan ailelerin yanlarına talebelerini yerleştirir ve her birinin geçimine yardımcı olurdu.

Aşıkkutlu Hoca, bütün bu ilgi ve desteğe rağmen başarıyı gösteremeyen öğrencilerine asla sert davranmazdı. Onlara nasihat eder, yapmaları gerekenleri bir bir anlatırdı. Yine de olumlu sonuç alamazsa velisine bir mektup yazarak talebesini bir müddet memleketine gönderirdi. Bütün bunlardan da sonuç alamazsa öğrencisini karşısına

alır ve “Ailen sana daha fazla masraf etmesin; memleketine git, ailenin işlerinde onlara yardım et.” diyerek memleketine geri gönderirdi.

1941 yılına gelindiğinde Aşıkkutlu Hoca, dönemin Diyanet İşleri Reis Vekili Ahmed Hamdi Akseki imzasıyla “aday vaiz” olarak Of Merkez Vaizliğine tayin edilir. Resmî olarak vaizlik, fahri olarak da imam-hatiplik ve Kur’an kursu öğreticiliği olmak üzere aynı anda üç ayrı görevi sürdüren Aşıkkutlu Hoca, görev yaptığı bu süre içinde başta hafızlık ve kıraat olmak üzere, Arapça, tefsir, hadis, akâid, usul, fıkıh ve ferâiz gibi dersler okutmaya devam eder.

Aşıkkutlu Hoca, Kur’an-ı Kerim’in doğru okunmasına önem verdiği kadar onun doğru anlaşılmasına da önem vermiştir. Nitekim bir hac yolculuğunda Mekke’de talebeleri Kamil Şenocak ve Mustafa Kılıç ile birlikte kıraat ilmine ait bir kitabı almak üzere bir kitapçıya girerler. Kitapçı istenilen kitabı müşterilerine doğru uzatırken “Siz Türklere hayret ederim. Gelen giden kıraat kitabı soruyor. Kur’an’ın tilavetiyle uğraştığınız kadar niçin tefsirle meşgul olmazsınız?” der. Bunun üzerine Aşıkkutlu Hoca, “Efendi! Biz kıraat da okuruz tefsir de okuruz.” diye karşılık verir. Kitapçı, “Haydi! Size bir sahife açayım da orayı tefsir edin. Eğer tefsir ederseniz istediğiniz kitap elli riyaldır. Ben onu size otuz riyale vereceğim.” der. Aşıkkutlu Hoca, sadece tefsir etmekle kalmaz, o ayetlerde yer alan birkaç mesele hakkında da geniş izahatlarda bulunur.

Kitapçı “Efendim! Siz büyük bir âlimmişsiniz. Söz olsun talebeleriniz de tefsir yapsalarsa bu kitabı on riyale üçünüze de vereceğim.” der. Kitapçının bu sözü üzerine önce Kamil Efendi sonra da Mustafa Efendi hocalarının kaldığı yerden tefsir etmeye devam ederler. Adam hayretler içinde onlara bakar ve söz verdiği gibi kitapları onar riyalden onlara verir.

1968 yılının bahar günleridir. Bu bahar Uğurlu beldesine başka güzelliklerle gelecektir. Aşıkkutlu Hoca, dönemin önde gelen kıraat âlimlerinden olan Ali Haydar Efendi’nin tavsiyesiyle Diyanet İşleri Başkanlığı yetkililerince İstanbul’da açılmak istenen Kur’an-ı Kerim İhtisas Kursu’na öğretici olarak davet edilir. Ancak Aşıkkutlu Hoca, o günlerde annesiyle ilgilenmektedir. Bu sebeple Uğurlu’dan ayrılamayacağı mazeretini yetkililere bildirir ve “Diyanet İşleri Başkanlığımız uygun görürse, seçilecek hafız görevlilerin işe ve ibatesi tarafımcı karşılanmak üzere Uğurlu beldesinde okutabilirim.” diye teklifte bulunur. Bu teklif kabul görür ve Diyanet İşleri Başkanlığınca ilk defa 24.06-24.10.1968 tarihleri arasında 33 hafız görevlinin katılımıyla Kur’an-ı Kerim İhtisas Kursu, Trabzon Of ilçesi Uğurlu beldesinde icra edilir.

Aşıkkutlu Hoca, resmî olarak ilk defa açılan ihtisas kursunun başarıyla nihayetlenmesi için gece gündüz demeden çalışır. Kursu katılanların bilgi seviyelerine göre, kimine Aşere; Aşere’yi daha önceden okumuş olanlara Takrib ve Tayyibe, kimilerine ise Aşere, Takrib ve

Tayyibe’yi birlikte okutmuştur. Dört ay gibi kısa bir sürede talebelerini yetiştiren Aşıkkutlu Hoca’nın talebelerine dönemin Diyanet İşleri Başkan Vekili Lütfi Doğan’ın da iştirak ettiği törende ihtisas belgeleri verilir.

Aşıkkutlu Hoca, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 1974-1975 yılları arasında Ankara’da, 1976-1979 yılları arasında İstanbul Haseki Eğitim Merkezi’nde açılan Aşere-Takrib-Tayyibe İhtisas Kursu’nda hocalık yapar. 1976 yılında ise emekliye ayrılır.

Mehmet Rüştü Aşıkkutlu, belki yaş haddinden emekliye ayrılır ancak o, son nefesine kadar görevini sürdürür. 1976 yılında İstanbul’da Haseki Eğitim Merkezi fiilen açılır. Eğitim merkezinde 1979 yılına kadar üç yıl Mısır tariki üzerine kıraat ilmi okutur. İlk dönem mezunlarını veren eğitim merkezine ikinci dönem kursiyerlerin seçimi yapılır. Tam dersler başlamak üzereyken Hoca rahatsızlanır. İyileşeceği umuduyla derslerin başlangıcı tehir edilir. Ancak hastalığı iyileşmez. 1980 yılının bir Ağustos gününde hastalığının tedavisi için İstanbul’a gitmek üzere Trabzon’dan uçağa binen Aşıkkutlu Hoca, uçak-tayken ruhunu Rabbine teslim eder. 31 Ağustos 1980’de Türkiye’nin dört bir yanından gelen on binlerce seveninin katılımıyla doğduğu Uğurlu Köyü Merkez Câmii hazinesine defnedilir.

Okumak ve okutmak üzere bir hayatı benimseyen Mehmet Rüştü Aşıkkutlu Hocamıza ve onun nezdinde tüm öncü âlimlere Yüce Rabbim rahmet eylesin. Makamları âli, mekânları cennet olsun. ■

ALLAH'IM HAYRETİMİ ARTIR!

Dr. Lamia LEVENT ABUL
DİB Diyanet İşleri Uzmanı

Yüce Rabbimiz ilahi hitabında bizlere şu soruyla seslenir: “Onlar göklerdeki ve yerdeki sınırsız hükümlanlık ve nizamı, Allah’ın yarattığı her şeye, ecellerinin yaklaşmış olabileceğine hiç bakmadılar mı?” (Araf, 7/185.) Bu soru ile Hak Teâlâ, bir taraftan insanı sınırsız hükümlanlığını temaşaya çağırırken diğer taraftan gören gözler, işiten kulaklar ve akleden kalp verdiği hâlde insanın bu hassalarını yerli yerince kullanmadığına işaret eder. Her sabah gözlerimizi açtığımız bu harikulade âlem, benzersiz bir yaratılışla vücuda getirilmiştir. İnsan için kâinat, ibret ve hayretle bakacağı Cenab-ı Allah’ın kudret ve azametini gösteren büyük bir ayet/delil olmasına rağmen insanın idrak etmemesi ne büyük kayıp! Kâinat her an yeni bir oluş ve yaratılışla yeni baştan var olurken göklerde ve yerde üzerinden geçip de bakmadığımız nice ayetler vardır. (Yusuf, 12/105.) Yaratılan her şey O’nun benzersiz ve hayranlık

Fotoğraf: Lokman BAŞ

uyandıran sanatının bir delili değil de nedir?

İnsanoğlunun hemen yanı başında olan harikuladeliklere bakarak Rabbinin kudret ve azametini görememesi ve çok uzaklarda araması onun bir zafiyeti olsa gerektir. Büyük mutasavvıf Cüneyd-i Bağdadi bir gün insanların telaş içerisinde toplandıklarını görür ve böyle heyecanla nereye gittiklerini sorar. Onlar, bir âlimin şehirlerine geldiğini ve Allah’ın varlığını

nı ve birliğini bin bir delille izah ettiğini, onu dinlemeye gittiklerini söyleyerek kendisini de davet ederler. Onların bu cevabına karşılık büyük velinin söyledikleri insanın hakikatlere ne kadar yakın olsa da uzak kalışını ortaya koyar: “Gören gözler, işiten kulaklar ve hisseden kalpler için kâinatta sayısız ilahi şehadet delilleri vardır. Bizzat Cenab-ı Hakk’ın kendisi hakkında nice şehadeti var. Ey ahali bütün bunlara rağmen hâlâ şüphesi olan varsa gitsin. Bizim gönlümüzde şüphenin kırıntısı dahi yoktur.” Baktığı her yerde Rabbinin kudret tecellilerini görenler için başka delile ne hacet! Bu sebeple arifler bir karıncada dahi ibret ve hayret edilecek ne çok şey görürler. Niyazi Mısri: “Bir göz ki onun ibret olmaya nazarında/Ol düşmenidir sahibinin baş üzerinde” beyitiyle gözlerin her şeye ibret ve tefekkür nazarıyla bakmak için verildiğini tembihler. Yeter ki nazarımızı perdeleyen ne varsa aralayıp en büyük sanatkârın sanatlarını temaşa eyleyelim. Muazzam güzellikteki eserlerini

tefekkür ederek O'nun hakkındaki marifetimizi artıralım. Zira Hak Teâlâ hakkındaki marifeti en çok olanlar O'nun eserlerine hayret nazarıyla bakanlardır. (Kuşeyri, Risale-i Kuşeyri, Dergâh Yay., İstanbul 2003, s. 401.)

İbn Ataullah İskenderi, tefekkürün kalbin kandili olduğunu ve eğer tefekkür giderse kalbin ışığının da söneceğini söyler. Tefekkür, insanı içine gömüldüğü cehalet karanlığından aydınlığa çıkaran nurdur. Kalp kandilini uyandırmak isteyenler için afakta ve enfüste, kendi nefsimizde ve kâinatta tefekkür edilecek sayısız ayetler, alametler var. İnsan önce kendisine bakarsa her biri paha biçilmez değerde olan ne çok nimet görecektir. İmam Gazali insanın zahir ve batınında sahip olduğu özellikleri sayar; yaratılışını, organlarının fonksiyonlarını tafsilatlı bir şekilde anlatır. Mesela göz bebeğinin bir mercimek tanesinden küçük olduğu hâlde göğün ve yerin bütün azamet ve genişliği ile ona sığdığını, bir göz açmakla insanın çok uzun mesafedeki gökyüzünü görebildiğini söyler ve şöyle devam eder: “Sübhanallah! Buna şaşılır ki eğer bir ressamın duvarda yaptığı güzel bir resmi görürsen ustalığına hayret edip onu översin fakat zahirde ve batında bir damla sudan meydana gelen bu kadar resimlerin, nakışların ne kalemini ne de ressamını görebiliyorsun ve ressamın azametinden hayret etmiyorsun. Onun kemal, kudret ve ilminden dehşete düşmü-

yorsun ve onun kâmil rahmetinden afetlerinin çokluğundan taaccüp etmiyorsun?” O, bütün bu kudret eserlerini gördüğü hâlde dehşete düşmeyenleri, Cenab-ı Allah'ın kâmil lütuf ve şefkatinden hayrette kalmayanları, onun cemal ve celaline âşık olmayanları basiretsiz ve âmâ olarak nitelendirir. (İmam Gazali, Kimya-yı Saadet, Ataç Yay., İstanbul 2019, s. 674-675.)

İnsanoğlu kendinden başladığı tefekkür ameliyesine Rabbinin kâinattaki benzersiz sanatını temaşa ederek devam etmelidir. Zira Cenab-ı Hak, pek çok ayet-i kerimede ısrarla âlemi ve onun üzerindeki düşüneye davet eder bizleri: “Göğe bakmıyorlar mı, nasıl yükseltmiştir! Dağlara bakmıyorlar mı, nasıl dikilmişlerdir! Yeryüzüne bakmıyorlar mı, nasıl yayılmıştır!” (Gâşiye, 88/17-20.) O'nun yarattığı her şey küçük ya da büyük, göğün enginliğinde ya da yerin üzerinde olsun hayret uyandıracak kadar incelikler ve hikmetlerle bezelidir. Sonsuz

**Rabbimizin
sınırsız gücü ve
kudretiyle yarattığı
sonsuz güzellikteki eserleri
karşısında biz kullara düşen
daimi bir tefekkür hâli içinde
ibret ve hayretle temaşa
etmektir kâinatı.**

genişlikteki evrende milyonlarca yıldız, gök cismi ve gezegen seyrane etmektedir. Dünyamız bunların yanında çok küçük kalır ama dünya üzerinde yaşayan hayvan ve bitki türlerini bile sayıyla ifade etmekten aciziz. Âdeta kazık gibi çakılan ve yeryüzünü sabitleyen dağlar, arzın can damarları misali kıvrılan nehirler, gemilerin süzüldüğü masmavi okyanuslar, denizler... Rahmet esintisi rüzgârlar ve yağmurlar... Hayat kaynağımız hava ve su... Rabbimizin lütuf ve nimetlerinden hangi birini sayarsak... Saymak ne mümkün ancak acziyetimizi ve hayretimizi ifade ederiz. Hak Teâlâ'nın buyurduğu gibi bir ağacı dahi halk etmeye hiçbir faninin gücü yetmezken gökten indirdiği suyla göz alıcı bahçeler, ormanlar yaratandır O. (Neml, 27/60.) Ya en çok ihtiyaç duyduğumuz suyunu göndermeseydi, bize onu kim getirebilirdi? (Mülk, 67/30.)

Rabbimizin sınırsız gücü ve kudretiyle yarattığı sonsuz güzellikteki eserleri karşısında biz kullara düşen, daimi bir tefekkür hâli içinde ibret ve hayretle temaşa etmektir kâinatı. Hiçbir uyumsuzluğun, hiçbir düzensizliğin, hiçbir uygunsuzluğun olmadığı mükemmel yaratılış karşısında acziyet ve hayretle Rabbimizi tesbih, tehlil ve tekbir edelim: “Sanatı karşısında akılların hayrete düştüğü, kudretiyle en üstün âlimleri bile âciz bırakan Allah Teâlâ'yı tesbih ederim.” Ve sufilerin duasını vird edinelim kendimize: Allah'ım hayretimi artır! ■

Söyleşi: Mahir KILINÇ

BEKLENEN SENSİN

Diyanet İşleri Başkanlığı kurulduğu günden bugüne kadar dini irşad ve tebliğin yanı sıra milletimizin ve ülkemizin sıkıntılarına bigâne kalmamış ve en ön safta mücadelesini sürdürmüştür. Türkiye'nin dört bir yanındaki görevlisi ile her yaraya merhem olmaya çalışmıştır. Şu son zamanlarda yaşadığımız covid-19 salgını nedeniyle Başkanlık çalışanları toplumun her alanında kendilerini âdeti seferber etmişlerdir. Gerek yurt içinde gerek yurt dışında görevli olan personelimiz, insanların maddi ve manevi tüm sıkıntılarının çözümüne dair elinden gelen her türlü gayreti gönüllü bir şekilde yerine getirmeye çalışmaktadır.

İstanbul Sarıyer'deki Dedeman Camii imam hatibi Abdussamed Çakır da binlerce gönüllü görevlimizden biri. Kendisiyle gönüllü yaptığı faaliyetlerini konuştuk:

Camilerin sadece ibadet edilen yer olmayıp hayata dokunan bir yer olduğunu gösterdiniz. Sizde bu fikir nasıl oluştu ve bunu nasıl hayata geçirdiniz?

Caminin aynı zamanda mahal-
lenin imamı olarak etrafımızdaki ihtiyaç sahibi kimseleri biliyor, gerek evlerine giderek gerek kira ve faturalarını ödeyerek onlara normal zamanda da yardımları ulaştırıyorduk. Koronavirüs pandemisinden

Dedeman Camii imam hatibi Abdussamed Çakır

sonra Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın "Biz Bize Yeteriz Türkiye" ve Diyanet İşleri Başkanımız Prof. Dr. Ali Erbaş Hocamızın "Beklenen Sensin" çağrısına uyarak ekonomik açıdan zor durumda olan ihtiyaç sahibi kardeşlerimizin yüzünü güldürecek, aynı zamanda camiyi canlandıracak ve salgında da olsa camiyi tekrar hayatın merkezine alacak şekilde neler yapabileceğimizi düşündük. Osmanlı dönemindeki "Sadakataşı" geleneği aklımıza geldi. Evde eşimle ve görev arkadaşım, camimizin de müezzini Aziz Erdal Hocamla, ayrıca hayırseverlerimizle istişare ettim. İlk gün yani 6 Nisan'da kendi çabalarımızla birkaç raf doldurduk. Üçüncü günümüzde Sarıyer müftümüz Oğuzhan Kadioğlu'nun da desteğiyle "Sadakataşı Hayır Köşemiz" TDV Sarıyer şubemizin projesi hâline geldi. Sonrasında da hayırseverlerimizin desteğiyle ve Rabbimizin bereketlendirmesiyle "İmkânı olan ikram etsin, ihtiyacı olan alsın." çağrımız sosyal

medyada dalga dalga yayıldı. Hayırseverler bazen kendi elleriyle ikramları getirdi bazen de sosyal medyadan bizlere ulaşarak yardım etmek istediklerini söylediler. Yurt içi ve yurt dışından gelen desteklerle çalışmamız daha da bereketlendi. Camiyi merkeze alarak yürüttüğümüz bu çalışmayla 2000'e yakın kardeşimize ulaştık.

Veren el ile alan el arasında köprü kuran hocalarımızın yanı sıra milletçe dayanışmanın bir örneğini sergileyen, Düzce Müftülüğüne bağlı Kur'an kursunda görev yapan Hatice Dertli Hocamızla

örnek davranışı üzerine konuştuk:

Evinizde 3D yazıcı ile yaptığınız yüz koruyucu maskelerle millî dayanışmanın somut bir örneğini sergilediniz. Bununla ilgili neler söylemek istersiniz?

Dünyayı ve ülkemizi etkileyen bu salgın nedeniyle okullar tatil edilince makine mühendisliğinde okuyan oğlum Furkan eve geldi. Oğlum 3D yazıcıyla yüz siperi yaptı ve onları hastane çalışanlarına gönderdi. Ben de oğlumdan nasıl yapıldığını öğrendim. Gece gündüz demeden yüz siperi yapmaya başladık. Yaptıklarımızı hastane çalışanlarına ve çevremizde kronik rahatsızlığı olan kimselere ulaştırdık. Bu salgın dolayısıyla önemini milletçe daha iyi anladığımız sağlık çalışanlarımıza ve çevremizdeki insanlara faydalı olabildiysek ne mutlu bize. Bu, bize, millet olarak böyle zor zamanlarda her bireyin üzerine düşen bir vazife aslında. Bu sıkıntılı günlerde kendimizi, birbirimizi korumalıyız ve birbirimize destek olmalıyız.

Hatice Dertli

etti. Ancak benim için mühim olan yaşlılarımıza yönelik bu mütevazı ikramımın, onların toplum nezdinde olması gereken değere dikkat çekmesi. Bunu başardıysam Allah'ın izniyle büyüklerimize yönelik güzelliklere vesile olmuşum demektir.

Bu zor zamanda yaşlılarımıza dağıttığı sütle onların bizim kültürümüzde hürmete layık kişiler olduğunu gösteren, Sakarya ili Ferizli ilçesine bağlı Nalköy imam hatibi Niyazi Bayraktar'a sorduk:

Süt ikramında bulunarak yaşlılarımıza verilen önemi göstermiş oluyorsunuz. Bu davranışınızın yansımaları olarak neler söylemek istersiniz?

İmam hatip olarak bizler etrafımızdaki insanlara karşı sorumluluk sahibi kimseleriz ve sorumluluklarımızı yerine getirmekle mükellefiz. Ayrıca Müslüman olarak da insanın doğumundan ölümüne kadar sosyal dayanışma içinde olması ve "Komşusu aç iken tok yatan bizden değildir." düsturuyla hareket etmesi gerektiğini biz uygulamalıyız. Koronavirüs salgını nedeniyle evinden çıkamayan yaşlı ve kronik hastalarımıza eşimin yetiştirip baktığı hayvanlarımızın sütünü dağıtmayı düşündüm. Bununla bizim medeniyetimizde baş tacı olan ve evlerimizin bereketi yaşlılarımızın yüzünde bir tebessüm oluşturmak ve bu sıkıntılı zamanlarda yalnız olmadıklarını hissettirmek istedim. Büyüklerimizin memnuniyetlerini görmek beni fevkalade mutlu etti. Etraftan bunu gören ya da bundan haberdar olan kimseler beni tebrik

Yaşlılarımızın yanı sıra gençlerimize yönelik online yarışmalar düzenleyen ve dereceye girenlere hediyeler ulaştıran Sivas Karainci Camii imam hatibi Efendi Tek Hocamıza sorduk:

50 öğrencinin katılım sağladığı dinî bilgiler yarışması düzenlediniz ve dereceye girenlere ödülleri verdiniz. Bu zamanlarda gençlere yönelik yapılan çalışmaların önemine dair neler söylemek istersiniz?

Malum dönemde oluşan birçok olumsuzluğun yanı sıra bir de gençlerimizin ve çocuklarımızın içine düştüğü tedirginlik ve korku durumu söz konusudur. "Korku imparatorluğu" diye adlandırdığımız görünmeyen bir düşmana karşı gençlerimizin ve çocuklarımızın inançlarını daha da kuvvetlendirecek ibadetlerin yanı sıra çeşitli aktivitelerin gerekliliğinin bilinci ile neler yapabiliriz diye düşündük. Sonrasında böyle bir yarışmayı yapmaya karar verdik. Sivas Müftülüğü gençlik koordinatörü olarak görevli bulunduğum Karainci Camii'nin Diyanet gönüllüsü gençleriyle yapmış olduğumuz canlı sohbet ve toplantılar neticesinde bir program keşfettik ve Youtube kanalımız üzerinden bilgi yarışmamızı yaptık. Yarışmamız gençlere yönelik olmasına rağmen ailecek katılabileceğimiz,

eğlenirken öğreneceğimiz bir yapıdadır. Bu etkinlikler sayesinde artık tek gündemimiz koronavirüs değil. Bu da bizim için en büyük başarıdır.

Türkiye'nin dört bir yanında Vefa Destek Grubuna kayıtlı 61 bin kişiden biri olan, Kastamonu'nun Bozkurt ilçesinde, Yeni Mahalle Camii'nde imamlık yapan Dursun Açı'l'a sorduk:

Vefa Destek Grubu olarak Türkiye'nin en ücra köşelerine uzanan ellerimizden birisiniz. Yapmış olduğunuz çalışmalar sürecinde unutamadığınız bir anınızı paylaşır mısınız?

Kaymakamlık tarafından gönüllü sosyal vefa destek görevlisi olduğum tebliğ edildi, çok mutlu oldum. Görev mahallimdeki vazifemin ardından yaşlıların, engellilerin ve sosyal destek alan vatandaşların adreslerine maaşlarının teslim edilmesi görevi Kaymakamlık tarafından bizlere tebliğ edildi. Bozkurt ilçemizin en uzak dağ köyüne, en ücra yerlerine gerekli yardımları ve emeklilerin maaşlarını götürüyorduk. Bu dağ köylerinden birinde 88 yaşında bir teyzemiz yanıma geldi. "Evladım haberlerde duydum bir yardım kampanyası varmış. Telefonda yardım oluyormuş, ben telefonda anlamıyorum, bana yardım ediverir misin?" dedi. İşminin sonradan Safiye olduğunu öğrendiğim Safiye Teyze "Biz Bize Yeteriz Türkiye" kampanyasından söz ediyordu. Ben telefonu elime alınca "Oğlum, onlar 10 lira diyorlar, sen 50 yatırır. Bu topraklar, bu toprağın üstündekiler hep bizim evladımız. Biz ne yaparsak azdır bu vatan için." deyince uygulandım. O zaman anladım ki yaşlılarımızdaki birliktelik bilinci, vatan, millet aşkından alacağımız çok ama çok ibretler var. ■

İKİ CİHAN BEDBAHTI KİM GÖNÜL YIKAR İSE

Ayşeli POLAT

Isparta İl Vaizi

Mümin; Yüce Yaratıcı'nın Bürhân-ı Nâtık olan peygamberi aracılığıyla Ahse-nü'l-Hadîs olan kitabında iki cihan saadetinin tahsili için gönderilen hakikatlere bütünüyle inanıp teslim olan kişidir. Bu teslimiyetle; ahireti kazanma yolunda kendisine sermaye olarak verilen hayat nimetinin kadrini bilip o minvalde bir ömür tüketme çabası içinde, önüne çıkan nefis ve şeytan engelini aşma mecburiyetindedir. Bunun bilincinde olan kişi, nefes alıp verdiği her saniye içinde, yaptığı veya yapmadığı en ufak hayrın veya en küçük

kötülüğün, kıyâmet gününde kılı kırk yararcasına sorulacağını bilir. Zira iman ettiği kitapta: "Kim iyi bir iş yaparsa kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa kendi aleyhinedir. Rabbin, kullara (zerre kadar) zulmedici değildir." (Fussilet, 41/46.), "İyilik ederseniz kendinize iyilik etmiş olursunuz, kötülük yaparsanız yine kendinize yapmış olursunuz..." (İsra, 17/7.) buyurulmaktadır.

Bu emirlere muhatap olan mümin, iyiliği önce kendi nefsinde, sonra da bilcümle âlemde hâkim kılmayı kendine şiar edinir. İyilik, yaratılan her şeyi Yaratan'ın emaneti telakki ede-

rek, emanete riayette hassas davranmaktan başka nedir ki zaten? Bu düşüncede olan bir gönül, irtibatla olduğu cümle gönülleri nazargâh-ı ilahî olarak bilip kalp kırmaktan sakınır. Böylece gönlünü, dert çeken ızdıraplı ve yorgun gönüllerin huzura kavuştuğu, sürur bulduğu bir dergâh hâline getirir. Çorak gönülleri, gönlünden sızan abıhayat ile sular. Kurumuş sinele-ri ilahî aşk denizine daldırarak yeşertir. Zulümâta gark olmuş yürekleri, sinesinden yayılan sevgi ziyâsıyla aydınlatır. Enaniyet bürudetiyile donmuş kalpleri, muhabbet ateşiyle ısıtır. Tıpkı Derviş Yunus gibi: "Yunus Emre

der hoca, gerekse bin var hacca / Hepisinden iyice, bir gönle girmektir” der ve gönüllerin kapısını zorlar.

Gönlü kötülük zulümatıyla kap-kara olmuş, iyilik ziyasını bulamamış nadan ise hayatı boyunca ektiği rüzgârların fırtınalarını biçmekle uğraşır. Gönül tarlasına ektiği nefret tohumlarının ağulu meyvelerini toplar. Geçmişe şöyle bir baktığımızda, hayatını kötülük üzerine bina eden, dünyada sefa sürmek için herkese cefa çektiren kişilerin, zulüm ile abat olacağını zannedip ahirlerini berbat eylediklerini müşahade ederiz. Mevlana Hazretleri; zalimin, ahiretin tarlası hükmünde olan dünya toprağına serptiği zulüm tohumlarının ukbâ âleminde nasıl yeşereceğini şöyle ifade etmiştir: “Elinden bir mazlum yaralandı, zulüm gördü ise o zulüm cehennemde bir ağaç olur, ondan zakkum meyvesi husule gelir. Sen hiddete kapılıp gönüller kırıdı, gönüllere ateş düşürdü isen, o ateş cehennem ateşinin mayası olur. Senin öfke ateşin bu dünyada insan yakardı. Ondan doğan cehennem ateşi de orada seni yakar, yandırır. Senin hiddet ateşin, burada, insanlara kastederdi. Ondan doğan cehennem ateşi de orada yine insana, yani sana saldıracaktır. Dünyada hiddete kapıldığın zaman ağzından çıkan yılan ve akrep gibi insan sokan sözlerin, orada yılan ve akrep olup senin kuyruğundan yakalayacaktır.”

Mümin; talip olduğu Hak rızasını tahsilin, ancak yaratılanların gönlüne girmek ile mümkün olacağını bilir. Bir gönle giremeyen kişinin cennete giremeyeceğinin bilincindedir. Mevla-

na Hazretleri ne güzel demiş: “Eğer bizi ve rızamızı istiyorsan, bunun ancak bir gönül kazanmaya bağlı olduğunu unutma!” Gönle girmek hakikaten çok mühimdir. Çünkü gönül ayine-i samettir. Molla Câmi’nin şu beytinde ifade buyurduğu hakikat penceresinden bakmak lazımdır gönle: “Bir gönül yapmak hacc-ı ekberdir. Binlerce Kâbe yapmaktan bir gönül almak daha iyidir. Kâbe Hz.İbrahim’in binasıdır. Gönül ise yüce Allah’ın nazargâhıdır.”

Kolay mıdır gönül kazanmak? Tabii ki zordur. Öncelikle sabır ister, emek ister, samimiyet ister, vefa ister, fedakârlık ister... Bazen ümitler söner, bazen beklentiler artar, bazen ne yaparsan yap bir arpa boyu ilerlenmez. Lâkin asıl böyle durumlarda bulunduğu yeri terk etmemektir sevgi.

İşte kararlılıkla yerini terk etmeyen, karşılık beklemeden hep veren, ömrünü sevmeye adayan kişi girebilir kilitli gönle. Ama esas mesele gönle girmek değil orada ebedî kalabilmektir... İçerideki tahta kurulabilmektir. Zira gönül, girilip çıkılan uğrak yeri değildir.

Bir gönlün nasıl kazanılacağıнын yolunu öğretir bize Hz. Mevlana, “Gönül kazanmak istiyorsan, sevgi tohumları ek. Cenneti kazanmak istiyorsan, yollara diken serpmekten vazgeç.” der. Zira sevgiyle açılır bütün kapalı kapılar, sevgiyle dirilir ölü gönüller, sevgiyle yeşerir kurumuş kalpler...

Kur’an, Efendiler Efendisi’nin gönle girme metodunu şöyle açıklamıştır anlamak isteyen gönüllere: “Allah’ın rahmeti sa-

yesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah’tan bağışlama dile...” (Âl-i İmran, 3/159.)

Allah’ın Elçisi (s.a.s.) de: “Mümin, başkasıyla hoş geçinen ve kendisiyle hoş geçinilen kişidir. İnsanlarla güzel geçinmeyen ve kendisiyle güzel geçinilmeyen kimsede hayır yoktur.” (Ahmed, Müsned, 2/400, 5/225.) “(İyi) Müslüman, dilinden ve elinden diğer Müslümanların güvende olduğu kimsedir.” (Buhari, İman, 4/10; Müslim, İman, 65/162.) ifadeleriyle gönle girecek vasıfları sıralamıştır.

Bu hakikatlere göre; insanlara karşı hoşgörüsüz ve geçimsiz, hayvanlara karşı merhametsiz ve acımasız davranan biri Yaratıcı’nın sevgisine erebilir mi? Mevcudata emanet gözüyle bakmayan Hakk’ın rızasına kavuşabilir mi? Rahmet nazarı kör olan, Hakk’ın rahmetini bulabilir mi? Rızaya eremeyen cennete girebilir mi?

Gelin Seyyid Nesimi’nin sözleriyle seslenelim nefsimize ve diyelim ki:

“Çünkü bildin müminin kalbinde Beytullah var,

Niçin izzet etmedin ol evde ki Allah var.

Her ne var Âdemde var Âdemden iste Hakk’ı sen,

Olma iblis-i şâki Âdem’de sırrullah var.

Yılda bir kez hac olursa Kâbe’de ey hâcegân,

Gir gönüller kâbesine nice hac-cullah var.” ■

SONSUZ İNCELİK

Esra BERTAN

İstanbul Üsküdar Kur'an Kursu Öğreticisi

*Sağlam bir zırh yapacağım
kendime, sözlerden,*

*kişiliklerden, güzel
davranışlardan bir zırh.*

*böylece çıkacağım karşısına
kötü insanların*

*korkusuzca ve hiç zayıflık
duymadan.*

Kavafis

Mesel

“Hayatı insan için çekilmez kılan şey nedir?” diye sorsalar, kısaca birbirimize göstermediğimiz ya da göstermek istemediğimiz “saygı” derdim. Göstermememiz, bunu bilmemekten kaynaklanıyorsa anlaşılabilir fakat bile isteye yapılıyorsa bu durum insanları ya da karşımızdakini önemsiz görmekten kaynaklanır. Bilmemek insan için daha az kusurken önemsememek affedilebilecek bir kusur değildir.

Saygı kelimesi sözlükte, “değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram” demektir. Saygı hem sevgiyi hem hürmeti hem dünü hem bugünü hem de geçmişi anlatır. Saygı, eşyaya, tabiata, canlı cansız tüm varlıklara, yaratılmışlara, Allah’ın insanda değerli gördüğü tüm duygulara karşı hürmettir... Saygı, muhababımızla karşı gösterdiğimiz zorunlu

bir hâl olmaktan çok yekdiğesine karşı yüreğimizden gelen hissiyatla gösterdiğimiz özen demektir. Saygının muhababımızı ilgilendiren boyutu böyleyken bize dönük yüzü daha da önemlidir. Çünkü bir başkasına saygı gösteren insan evvela kendisine saygı duyuyordur. Kendisine karşı öz saygısını yitirmemiştir. Hâlâ sağlam bir iple bağlıdır kendisine, yani kendini insan kılan değerlere: Yüreğine, fıtratına, Rabbine.

Son yıllarda sosyal medyaya her yaştan insanın rağbet etmesi, yediden yetmişe birçok insanın sosyal medyayı aktif kullanması, saygı kavramını yeniden tanımlama ihtiyacını da gündeme getiriyor. Ne yazık ki sosyal medya iletişim dilini yok eden bir alan olmaya başladı. İş tam da bu noktada çıkmaza giriyor. Gerçek dünyada bir başkasına belki zorunlu belki içtenlikte saygı duyarak da sosyal medyada özellikle çok sık kullanılan uygulamalarda saygı ya da adab-ı muaşeret kurallarını hiçe sayabiliyoruz. Karşımızdaki insan tanımadığımız bir insan olsa da en bayağı ifadelerle yorum yazabiliyor, tahkir ifadeleriyle haysiyetini zedeleyecek cümleler kurabiliyoruz. Bu hâl, her geçen gün bir önceki günden güç almışçasına artıyor. Mesajlaşma uygulamalarında yok ettiğimiz saygının gerçekte muhababımıza nasıl yansıdığını bilmeden hareket edebiliyor, karşımızdaki kişinin

hakkımızda yanlış zanlara kapılmasına sebep olabiliyoruz. Belki gerçekten zanna sebebiyet verecek kadar ilgisiz ya da saygısız değildir fakat sosyal medya dilini doğru kullanmadığımızda ya da gündelik hayatta gösterdiğimiz özeni o mecrada göstermediğimizde insanların kötü zanda bulunmalarına sebep olabiliyoruz.

Sosyal medyadaki bu umursamaz tavır yavaş yavaş gerçek hayat dediğimiz, insanların ortak yaşam alanlarında da kendisini belli etmeye başladı. Yarımızdaki insanı önemsemeyen toplu ortamlarda “özgürlük” maskesi takınarak istediğimiz davranışları sergiliyoruz. İkili ilişkilerde bir başkasına karşı sınırları aşabiliyoruz. Makamlarımız, insanlarla ilişkimizde saygı hududunu aşmamıza sebep olabiliyor ve bu durumu normal karşılıyor, hakkımızmış gibi görebiliyoruz. Sokakta, işyerinde ya da mahallede gördüğümüz insanlara hoyratça davranabiliyoruz. Canımızı yanlışlıkla acıtan bir insana karşı aslan kesilebiliyor, arabamızı çizen bir çocuğun canını acıtmaktan çekinmiyoruz artık. Bizlere saygı duyulmadığını hissettiğimiz an biz de saygısızlığı bir zırh gibi üzerimizde taşıyoruz. Şehir yaşamının getirdiği hızlılık ve telaş, insanlardan uzaklaşmamıza sebep oluyor. Bizi yavaşlatan her ne varsa onu hayatımızdan uzaklaştırmak istiyoruz. En nihayetinde bir baş-

kasına saygı bizi hızlıktan alı koyuyor. Akşam eve yetismeye çalışırken trafiği altüst etmekten sıkılmıyoruz. Metrolara binerken üç durak sonra inebilmek için yer kavgası yapmaktan çekinmiyoruz. Birbirimizden, birbirimizin gözlerinden, yaşamından, merhametinden uzaklaştıkça kalbimiz de katılaşıyor. Kalbimizin uzaklaştığı herkesten saygımız da uzaklaşıyor sanki. Eskiden ailelerimizin, bizden büyüklere karşı “Saygıda kusur etme evladım.” ihtarları, artık yerini karşılık verme tavsiyelerine bırakıyor. Zaman bizleri öğretiyor. Bizse zamana, tavrımızı haklı gören sarsılmaz bir zırla karşı duruyoruz. Saygıda kusur ettikçe kusurlarımız çoğalıyor.

Öğrencisini, kıyafetinin eskiliğinden yani ailesinin statüsünden dolayı tahkir eden bir öğretmen ya da başarısızlığından dolayı sürekli azarlayan bir öğretmen nasıl “irfan” eğitimi verebilir? Yolcusuna hakaret eden bir şoför, yol boyunca nasıl “canını emanet edeceğin” bir insan olabilir? Bir müdür, yeterli koşulları sağlamadığı işçisinden nasıl verimli olmasını bekleyebilir? Saygı, bir başkasının, ötekinin, “ben olmayanın” varlığını, kişiliğini, eylemlerini, duygularını, insan olarak biricikliğini onaylamakken, böylesi tavırlar insanın eşref-i mahlukat olduğu gerçeğini incitmez mi?

Yıllar önce bir doçent tanıdım. Kendisinden, fakültemden almadığım İngilizce dersini alacak, vize ve final sınavlarına katılacaktım. Onu tanıımıyordum fakat içinde bulunduğum durumu anlatınca, dersten sonra beni çağırmış, vize ve final sınavları yapacağını, tarihler fa-

kültemdeki sınavlara denk gelmiyorsa herkesle birlikte sınav olacağımı, diğer sınavlarımla çıkışıyorsa ayrı olarak sınav yapabileceğini söylemişti. Bu inisiyatif kullanmaktı ve bir hoca için ne demek olduğunu biliyordum. Konuşmamızdan sonra beni zor durumda bırakmak istemediğini ayrıca beyan etmiş, öğrenci olmanın zorluklarından bahsedip hocaların “kolaylaştırıcı” olması gerektiğini vurgulamıştı. Ve evet, İngilizce vize ve finalleri fakültemdeki sınavlarımla çıkışmış ve Hoca bunu öğrendiğinde, sınavlarımı diğer öğrencilerden ayrı bir tarihte yapacağını söylemişti. O gün, vize sınavı için kararlaştırdığımız gün ve saatte odasında olacağımı söyleyerek yanından ayrıldım. Şaşkındım. Bir hocanın bunu yapması benim için çok değerliydi ve bunun olabileceğine inanımıyordum. Karşısındaki kendisinden yaşça çok küçük olsa da o şahsın varlığına saygıydı. Nezaketti.

Hürmetti. Ve bu tavrı ile tüm insanlığa örnek olan Efendimizin (s.a.s.) sünnetini ihya etmişti. O, bunun bir sünnet olduğunu bil-mese de...

O gün, saygının, hürmetin ve nezaketin yaşla, makamla, statüyle alakalı olmadığını, bize ön kabul olarak sundukları, saygının makamla ve yaşla ilişkilendirilmesinin de büyük bir hata olduğunu anlamıştım. Sınavlarımın bitiminde kendisine teşekkür etmek için gittiğimde “Teşekkür edeceğin bir şey değildi yaptığım, siz seçeceğiniz meslekle topluma hizmet edeceksiniz bırakın biz de size hizmet edelim.” demişti. “Size hizmet edelim.” kelimesi yankılandı odada. O bir öğrenciye hizmet etmekten bahsediyordu. Varlığıyla eşyayı dahi incitmeyen bir derviş gibiydi tavırları ve sözleri. Hayatım boyunca unutamayacağım o günde saygının en içten hâline şahit olmuşum: Sonsuz inceliğine. ■

GÖNÜLLÜ ESARET

| Emin GÜRDAMUR

Goethe Üniversitesi tarafından organize edilen ve her yıl bir yazarı ağırlayan Frankfurt Dersleri'nde konuşan Peter Bichsel, "Ben kendi kendimin kurbanıyım, kendimi yazarak kandırdım ve esir ettim. Tıpkı bir okurun kendisini okuyarak kandıracağı gibi." der. Bu kıskırtıcı itiraf, yolu kitaplarla kesişen herkese bir şey söyler. Yazmanın ve okumanın insanı nasıl gönüllü bir esarete, bilinçli bir aldanışa sürüklediğinin izini sürmeden önce birkaç hususu netleştirmemiz gerekiyor.

Evvela yazının ve edebiyatın insanları iyiye, güzele ve doğruya çağırarak gibi bir misyona sahip olduğuna dair klişeyi, en azından sonuçları itibarıyla bir kenara bırakmalıyız. Bir sözün dünyanın neresinde hangi taşı yerinden oynatacağını, hangi bardağı taşıracığını bilemeyiz. Kıvılcımlar dünyanın dört bir yanına dağılır ve alev almaya hazır çıra yığınları gibi zihinleri, kâh aydınlatarak kâh körelterek ama her hâlükârda geri dönüşü imkânsız bir şekilde tutuşturur. Sözün iyi niyetle ortaya konulmuş olması onun kaderini tayin edemez. İyimser bir söz kötümserliği, kötümser bir söz iyimserliği tetikleyebilir. Belki de yazının en güçlü yanı müellifi bile dışarıda bırakan bu öngörülemez kabiliyetidir. Kemal Tahir'in ifadesiyle bir söz kalemden çıkıp dünyaya salındıktan sonra, "kopar gider, nerde n'işler" bilinmez. Onu geri toplamak, dediğini dememiş olmak artık imkansızdır. Örneğin ne Mevlana öğretisinin Batı toplumlarında ezoterik grupların başucu kitabı olacağını ne

de Marx iktisadi tezinin bir gün milyonlarca insana kan kusturan totaliter rejimlere ilham vereceğini tahmin edebilirdi.

Gerçekte yeryüzünde hangi edimin hangi sonucu veya sonuçları doğuracağını kestiremeyiz. Sadece iyi niyetlere ve yüzeysel akıl yürütmelere sığınarak kimi çıkarımlarda bulunabilir, böylece okumanın veya yazmanın ahlaki sınırları hakkında birtakım kurgusal şemalar oluşturabiliriz. Bütün kurgusal şemalar, bir yandan yolumuzu açar bir yandan adımlarımıza dolanır. Işık, felsefi açıdan körlüğün de kaynağıdır. Kant, "İnsanlar ışığı görmez, ışıkla görür." derken onun edilgenliğine vurgu yapar. Gecenin içinde bir fenerle hay-

ra koşmak da şerre yürümek de mümkündür. Bu açıdan sözle ışığın doğası birbirine benzer.

Jean-Paul Sartre da yazmanın her şeye bir ad vererek ona sahip olmak gibi bir illüzyon içerdiğini, "bu temel yanılsama olmasaydı" hiçbir zaman yazamayacağını söylemişti. (Jean-Paul Sartre, *Sözcükler*, Çev. Bertan Onaran, İstanbul, Payel, 1989. s. 47, 48.) Yazmak gibi okumak da gönüllü bir yanılsamadır. Başkalarının yereceği, yadsıyacağı bir hayatı tercih etmektir. Peter Bichsel, Frankfurt Dersleri'nde söylemini bir adım daha ileri götürür ve yazarlara "Neden yazıyorsunuz?" gibi kolay cevaplandırılacak bir sorunun sorulmaması gerektiğini savunur. Doğru kalıp şöyle olmalıdır: "Yazı yazmak için kendinizi nasıl kandırıyorsunuz?" (Peter Bichsel, *Edebiyat Dersleri*, Çev. Ahmet Sarı, Şahbender Çoraklı, İstanbul, Ketebe, 2020. s. 78.) Biz bu yenilikçi soruyu okur olarak kendimize de yöneltebilir miyiz? Evet, insan okumak için kendini nasıl kandırır? Okumayı bir zihinsel genişleme çabası, kendinden dışarı doğru adım atma cesareti; çok katlı bir esaretten kurtulmak için aşağıya, zemin kata, yani çıkış kapısına doğru yürüme faaliyeti olarak betimlediğimizde, kendimiz hakkında ne tür cevaplar elde edebiliriz?

İflah olmaz bir yolculuk

Kitaplarla birlikte, kitaplara doğru yürümeye başlayan insanın artık hızlanmak için herhangi bir gayret sarf etmesi gerekmez, aksine durmak veya yavaşlamak için çaba göstermesi lazım gelir. Bilincin merdivenleri bitmek bilmeyen katlara doğru açılmaya, açıldıkça sahi-

● **İyimser bir söz
kötümserliği,
kötümser bir
söz iyimserliği
tetikleyebilir. Belki
de yazının en güçlü
yanı müellifi bile
dışarıda bırakan
bu öngörülemez
kabiliyetidir.
Kemal Tahir'in
ifadesiyle bir
söz kalemden
çıkıp dünyaya
salındıktan sonra,
"kopar gider,
nerde n'işler"
bilinmez.**

bini hayretler içinde bırakmaya başlar. Kişi bunca zaman çıkış kapısından bu kadar uzakta nasıl yaşadığına hayret eder. Kitaplar o yürüyüş boyunca her sahanlıkta kollarını açıp bizi içeri buyur ederler. Hepsi farklı meseleleri farklı biçimlerde ele almış olsa da şu bencil seste birleşir: Burası çok iyi! Birkaç kat merdiven indikten sonra okur, açılan kapıların çok da iyi olmadığını, her zaman daha iyisinin bulunacağını fark eder. İflah olmaz bir yolculuk başlamıştır artık. Yine de kapılardan gelen seslere kulak kabartmak, davetleri kırmayıp evlere misafir olmak, yazarla uzun mükalemelerde bulunmak, bazen tartışıp evi terk etmek tipik okur davranışlarıdır. Her kitap bizi içeri buyur ederken asıl niyetimizle aramıza girmiş olur. Asıl niyetimiz, çıkış kapısını bulmak, hayatın ışığını aracısız temaşa etmek, hakikate çıplak elle dokunmaktır.

Kitaplar da daireler gibi mühendisliğin zorunlu tekrarına tabidirler. Söz gelişi bizi insan psikolojisinin labirentimsi odalarına çekerken, tarihin derinliklerine buyur ederken ya da evrenin uçsuz bucaksız boşluklarında seyahate çıkarırken en geniş anlamıyla birbirini

tekrar ederler. Okumak baştan sona bu huzursuz ve tekdüze yolculuğun adıdır. Kişi bazen kendi dairesindekilerle bazen de yolda karşılaştığı bir dairede bulduklarıyla yetinebileceğini zanneder. Ya da yolculuk esnasında bir an durup dış kapıya dair hayaller kurmanın anlamsızlığına hükmedebilir. Ancak bu düşünceyle yaşayamaz. Çünkü yaşamak, başka insanlarla ilişki içinde olmayı, kendi kovuğumuzdan dışarı çıkmayı zorunlu kılar. Bu zaafımızı iyi bilen kitaplar bize çıkış kapısını tarif ederken farkında olarak ya da olmayarak kendi kapılarını tarif ederler. Oysa bu apartmanda bir kez evinden çıkıp dış kapıya doğru inmeye başlayan herkes bilir ki bütün katlar bitmedikçe, son merdiven inilmedikçe, dış kapıdan çıkıp hayata karışmadıkça insan için ebedî bir uzlaşıdan söz etmek güçtür. Bir süre sonra okur, her katta içeri çekistirilen bir zavallı olduğu gerçeğiyle yüzleşir. Her daire, her kapı kıskançtır. En az dışarıdaki hayat kadar iddia, mükellef sofralar ve teklifler barındırır. Kitapların sayfalarında, gerçek benim, diyen bir müzik hep çalar. Cemil Meriç bu yüzden kitapları “bütün sevgililer gibi kıskanç” olarak tarif

eder. İnsanı realiteden koparan, realite benim, diyen sevgililer olarak. (Cemil Meriç, *Bu Ülke*, İstanbul, İletişim, 1992, s. 50.)

Bir kez okuduktan sonra

Realiteden koparmak demişken iki kitabı anmadan geçemeyiz. Mustafa Kutlu'nun *Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı* hikâyesi ile Carlos Maria Dominguez'in dünyaca ünlü *Kağıt Ev'i*, kitap tutkuları yüzünden oldukça dramatik bir sona sürüklenen iki insanın hayatını konu edinir. Kitaplar bu iki insana yeni bir dünyanın kapılarını açmakla kalmamış onların hayatla irtibatını kesmiştir. Sunduklarına karşılık olarak yaşamlarının geri kalanını istemişlerdir. Kutlu'nun deyişiyle, “Kitap aşkı başka sevda kaldırmaz.” (Mustafa Kutlu, *Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı*, İstanbul, Dergah, s. 75.) Kitaplar bencil ve saplantılıdır. Kendilerinin gelip geçici bir heves olarak kullanılmalarına razı gelmezler. En hercaisi bile arka cebinde okurun parmağına ansızın geçirmek üzere bir yüzük taşır. Peki, kitaplar bu medeni cesareti nereden alırlar? Şuradan: İnsan için bir kez okunmuş olana okunmamış gibi davranmak neredeyse imkânsızdır. Bu yüzden Dominguez, “Çoğunlukla bir kitaptan kurtulmak ona sahip olmaktan daha zordur.” der. (Carlos Maria Dominguez, *Kağıt Ev*, Çev. Seda Ersavcı, İstanbul, Jaguar, 2019, s. 20.) Hayattan beslenen kitaplar her zaman hayatın yerini almaya taliptir. Oscar Wilde gibi kimi yazarlar, sanatın hayatı değil hayatın sanatı taklit ettiğini iddia etmek suretiyle “mimesis”in yerleşik anlamını tersine çevirmeye bile yeltenmiştir. Mimesis, doğa ve

- **Okur, misafir olarak girdiği dairede bulacağı sesi, ışığı ve dekoru dilediğince algılamak, yorumlamak ve hepsinden önemlisi gönlünce istiflemek gibi bir imtiyaza sahiptir.**

insan davranışlarının sanat ve edebiyatta taklit edilmesi anlamına gelen Latince bir kelimedir. Bu girişim, modern sanat için bir miladı temsil eder. Sanatın insana, topluma ve tarihe karşı sorumluluğunu yitiren özerkliği buradan doğar. Realite hayattan alınıp altın tepsi içinde sanata sunulmuştur. Ama burada saklanması imkânsız bir yırtık daima göze batar. Dikkat edilirse sanat hayatı taklit ederken, hatta onun üzerine çıkarırken bile gücünü “hayata benzemekten” alır. “hayattan daha gerçek” denildiğinde de aslında yegâne ölçü yine hayattır.

Okumanın ve yazmanın kaderi

Bütün iyi kitapların, “gerçekte olanlardan daha sahici” bir etki bıraktığını söyleyen Hemingway, “Birini okumayı bitirdiğinde olan biten senin başından geçmiş gibi hissedersin ve sonra iyisi, kötüsü, coşkusu, pişmanlığı ve hüznü, insanları ve yerleri ve havasıyla tamamen sana ait bir parça olur.” der. (Ernest Hemingway, *Yazmak Üzeri-*

ne, Çev. Deniz Kurt, İstanbul, Altıkırkbeş, 2015, s. 5.) Hemingway, böyle diyerek Schopenhauer’un, okuru pasif bir dinleyici konumuna indirgeyen görüşünü reddetmiş olur. Bilindiği gibi Schopenhauer, okurken yazarın bizim adımıza düşündüğünü, bizimse sadece onun düşünsel izini sürmekle yetindiğimizi savunur. (Arthur Schopenhauer, *Okumak Yazmak ve Yaşamak Üstüne*, Çev. Ahmet Aydoğan, İstanbul, Şule, 2007. s. 37.) Hâl-buki insan, okurken en az yazar kadar iktidar sahibidir. Okuduğunu eleyerek, yadsıyarak, yargılayarak, yoğurarak yeniden biçimlendirir. Zaten kitap, hayatla boy ölçüşme cesaretini okura sunduğu bu özgür alan sayesinde kazanır. Okur, misafir olarak girdiği dairede bulacağı sesi, ışığı ve dekoru dilediğince algılamak, yorumlamak ve hepsinden önemlisi gönlünce istiflemek gibi bir imtiyaza sahiptir.

Zihin kendi seçkisini yapar. Her tercih, diğer iskanlıklar için yanılgıdır. Ama yaşarken de okurken de insan mecburen tercihlerde bulunur. Bu bakım-

dan her birimiz aslında hikâye anlatıcısıyızdır. Örneğin dostumuza, yaptığımız bir seyahati anlatırken onu dakika dakika sahnelemek yerine, muhatabımızın ilgisine göre biçimlendirir, süreç hakkında fikir verecek sembolik pasajlarla ihata etmeye çalışırız ki aksi zaten imkânsızdır. Sanatın hayatı taklit ederken ortaya koyduğu bilinçli yanılgı aşağı yukarı budur.

Nitekim her kitap bilinçli bir esaret, taammüden bir yanılgıdır. Okuyarak içine girdiğimiz evren ister istemez bizim kaderimizin, biyografimizin parçası olur. Veleve ki sonradan çıkıp gideceğimiz bir ev olsun bu. Orada kaldığımız zaman dilimini yok sayarak kendimizden söz edemeyiz artık. Hayattan da kitaptan da geriye kalan anımsayılar ve hatıralardır. İkinci Dünya Savaşı’nda görevli bir savaş muhabirinin cephe hatıraları ile Tolstoy’un Savaş ve Barış’ını okuyan birinin hatıraları bu yüzden on yıllar sonra birbiriyle aşık atabilir. Okuma sürecinde Bichsel ya da Sartre’in yazarlar için sözünü ettiği gönüllü yanılgı, neredeyse aynı boyutlarıyla okur için de tecelli eder. Neticede dünya ne kadar yalansa kitaplar da o kadar yalandır ve dünya ne kadar gerçekse kitaplar da o kadar gerçektir. Merdivenlerden inerken önümüzde açılan her kapı bize hayal edip durduğumuz çıkış kapısı hakkında ikircikli sözler mırıldamaya devam edecektir. Fakat bizler, bizden öncekilerin tecrübesinden az çok sezeriz, kitaplarla dolu bu fani apartmanın belki de ölümden başka çıkış kapısının bulunmadığını. Sezer ama yürümekten de kendimizi alamayız. ■

DÜNYAYI MI YADIRGAMAK, DÜNYADAKİ YERİNİ Mİ?

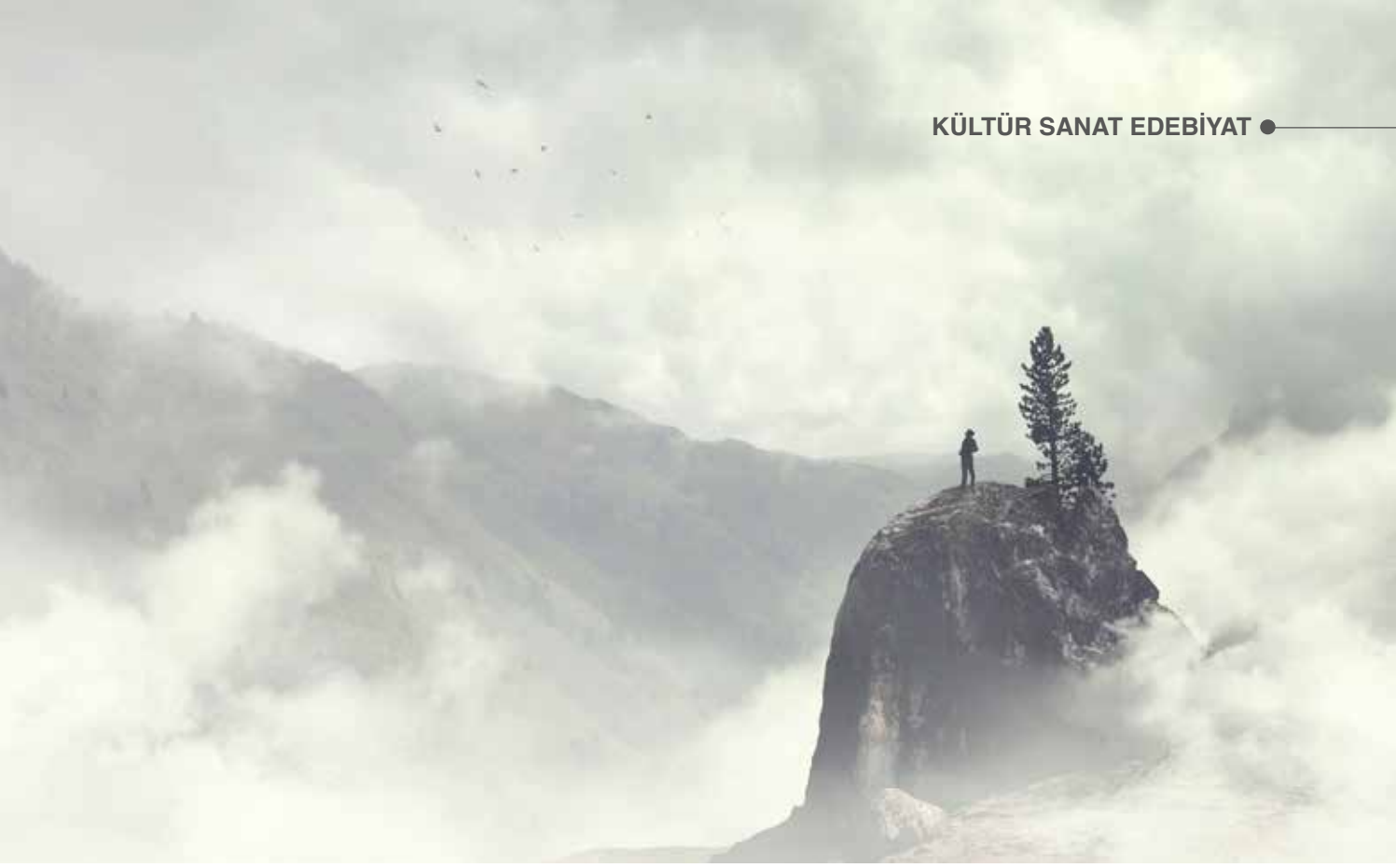
| Leyla ARSAL

Gözle görülebilir ışığın çok daha ötesinde, gözün algılamakta aciz kaldığı bambaşka mahiyet ve nitelikteki ışık frekanslarının tüm evreni sarmalayan fizyolojik ve metafizik yapısından bilimin geldiği son nokta itibarıyla sınırlı da olsa bir bilgiye sahibiz. Bir yaratım harikası olan göz, gözle görülebilir ışığı algılamaya programlı gizemli doğası sebebiyle evrendeki diğer tüm ışık frekanslarını algılayamadığı gibi bu frekansların fizik ve metafizik boyuttaki işlevselliğinden, etkileşiminden de yaratımın sürekliliği bağlamında haberdar olamıyor. Zihin, bunu bir bilgi olarak bilse bile, bu eyleme bizzat görerek şahit olamadığı için niteliğini ve derinliğini anlamakta aciz kalıyor. Dolayısıyla zihnin arka planında güncelliğini yitirmiş, mahiyeti kavranamamış bir sıradanlığa hapsolarak bu devrimin görkeminden habersiz, rutine teslim bir kısır döngüyü algısının başat karakteri hâline getirmiş oluyor. Sanki bütün evren bu gözle görülen ışık boyutundan, onun sınırlılığından ibaretmiş gibi...

Işığın fizik ve metafizik boyuttaki etkileşimini, insan metabolizmasının hücreler arasındaki ışık işlevselliğini, tüm evrenin

âdeta bir gökkuşağı gibi bu ışık sarmallarıyla sarmalanan doğasını ve bu mekanizmanın metafizik evrenle iç içeliğini içeren yaratım sürecini başka metinlerimde detaylıca anlatmıştım. Burada bu kadarlık bir izahat ile esas belirginleştirmek/bağ kurmak istediğim hususa geçmek istiyorum. Evrenin bu gizemli ihtişamına, akıllara durgunluk veren görkemli muhtevasına odaklanamayan, bu fikrî boyutu hayatının başköşesine koyarak hayret duygusunu devrim üzere tutamayan, düşünmenin ve sorgulamanın hazzının/huzurunun farkında olamayan bir birey, kaçınılmaz olarak zihnin dar girdaplarına hapsolacak, bu hapsolmuşluğun eksik kanı ve vehimleri de dünyayı bir hapisane olarak algılayacaktır. Neden? Çünkü yaratıcının ihtişamı sadece öte âleme mahsusmuş gibi bir zan üzere hareket eden bellek, o ihtişamın kusursuz bir benzerinin, yansımalarının -dahası ta kendisinin- bütün evreni kapsamış olduğunu gerektiği gibi kavrayamayacağı için dünya hayatını küçümsemeye, hatta vehimden ibaret bir yokluğa vardırırmış olacak. Işığın metafizik âlem-den fizik âleme sırlarla geçişini, her iki âlemin bu ışık enerjisi ile birbirleriyle etkileşen ayrıl-

maz bir aradalığını, fizik âleme geçen ışığın metafizik âlemden getirdiği kaideleri de bünyesinde taşıdığını, bu taşımanın bizzat o âlemin aşkınlığını içerdiğini; onunla hayat bulup onunla harekete geçtiğini, son tahlilde “o” olduğunu ve aralarında hiçbir ayrılık/aykırılık olmadığını da dikkatten kaçırınca; dolayısıyla yadırgayacak içinde bulunduğu dünyayı. Ancak buradan kurtulursa, uzaklaşırsa, buraya yabancılaşırsa huzura ereceği zannını besleyip büyütecek, yanılgısını bir ömür fark edemedi. Buraya bir parantez açarak dünyayı mı, dünyadaki yerini mi yadırgayacak olacağı meselesi üzerinde durmak istiyorum. Zira, bu ikisi bambaşka anlamları içeriyor. İlkinde dünyada olmaklığı yadırgayan, öte âlemin hasretini duyan bir birey söz konusu iken; ikincisinde dünyada bulunduğu konumu, dünyalık olarak ona verilen, bizatihi lütfedilen hakkını yadırgayan, beğenmeyen bir birey anlamı ortaya çıkıyor. İkincisinde daha dünyevi, daha maddi bir anlam koşutlanırken, ilkinde daha tinsel bir anlam izlenimi uyanıyor gibi görünse de aslında her ikisi de sorunlu bir anlamı barındırıyor bünyesinde. Şöyle ki; az evvel yukarıda değindiğim, insan zihninin dünya hayatının esas

mahiyetini kavramaya yeltenmeyerek vehimden ibaret bir yokluk, darlık, hapsolmuşluk yanılgısına kapılması sonucu; dünyadaki bu hasretlik hâlinin sonlandırılarak dinmesini, sönmelerini beklemek değil de; hasretliğin söndürülmesinin daha çok alevlenerek büyüyüp yayılmasında, artmasında, ateşin ve ızdırabın çoğalmasında olduğunu fark edemeyişi, bu denklemi çözemeyişi, maalesef yadırganma olarak tabir edilmesine, bu tabirin de kutsanmasına yol açıyor. Hâlbuki yadırgamak değil sahip çıkmak, dört elle sarılmak gerekiyor bu yoksunluk duygusuna. Yoksunluktan neşet eden varlığın devinimine, zihinde beliren hayret duygusuna, bu duygunun yarattığı hazzı ve doyunluğa teslim olmak, razı olmak, rıza makamına oturmak gerekiyor. İnsanın o kısıtlı darlık alanına zihnini kilitleyip evreni rutin bir sıradanlık, devinimsiz bir kısır döngü olarak algılaması ne kadar sorunlu bir

düşünüş şekli. Ne büyük eksiklik. Oysa gerçek bu durumun tam tersi istikamette seyrediyor: Doğa aralıksız, nihayetsiz, sonsuz bir ilk yaratımla dur durak bilmeden devinim hâlinde. Yaratılan tek bir zerre dahi bir öncekinin aynı yahut tekrarı değil. Nasıl ki asırlardır her doğum ile yepyeni, biricik bir insan dünyaya geliyor, asla hiçbirinin tekrarı değil; doğada da aynı şekilde gerçekleşen her yaratımla her zerre her seferinde ilk olan bir biriciklikle yaratılıyor, hiçbirinin tekrarı yahut aynı değil ve fakat birbirinin devamı olarak tekâmül sürecini içeriyor: Hiç nihayete ermeyecek bir tekâmül sürecini yalnız. Şimdi, böylesi bir yaratım mucizesini içeren, insan aklının algılamakta dahi aciz kaldığı bir evreni yadırgaması, kıymetini teslim etmemesi ve dahi edemeyişinin acziyetini fark etmeyişi ne kadar doğru, ne kadar hakkaniyetli olabilir? Yaratıcı bu evreni insan için

onun şanına yaraşır şekilde yaratmıştır ve nice hikmetlerle doludur. Yüzeysel algıya değil de derindeki bu hikmetlere sabitlenen bir zihin her iki âlemde de tekliğe odaklanır ve tekliğin çokluğuyla huzura ram olur. Huzuru bulanın bulunduğu hiçbir ortamı yadırgaması gibi bir sonuç teşekkül edemez. Dünya hayatının geçici sıkıntıları ve ızdıraplarının karşısında o, ebedî olan kalp âleminin genişliğiyle ne darlık bulacak ne yadırgayacaktır darlık gibi algılananı: Geçici olan, ebedî olanın dışı kabuğuna yansıyor yansıyor sönen, bir varlık gösteremeyen; lâkin bu yansıyışın hakikatiyle ecre ve ilerlemeye vesile olan bir akistir zira.

“Manevi istirahat, ancak manevi ızdıraptır. Ne zaman ki manevi ızdırap söner, manevi istirahat yok olur. Onun için; manevi istirahatı, manevi ızdırapta aramalıdır...” ■

Bİ' DUR!

Sema ÇAKIR

İstanbul Müftülüğü Din Hizmetleri Uzmanı

Bir virüs geldi. Bi' dur, dedi. Durdu dünya! Görünmüyor çıplak gözle ama etkisi öyle çok ki sayesinde yeni yeni alışkanlıklar ediniyoruz. Önce sosyal mesafe denen kavramı öğrendik ve hayatımızın her alanında bu mesafeyi korumaya gayret ediyoruz. Tokalaşmıyoruz, sarılmıyoruz artık. Sosyal normlarımız mı değişiyor yoksa? Ya da bu süreç geçince her şey yine eskisi gibi mi olacak?

Takip, yüz tanıma, retina imzası gibi teknolojileri, evden

çalışma, öğrenme, öğretme yöntemleri geliştiriliyor ve ülkelerin sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel kodları hızla değişiyor. Korona öncesi farkında bile olunmayan nice değerler, güzellikler görülüyor, keşfediliyor. Akademisyenler, fütüristler küresel değişime dair nice öngörülerde bulunuyor. Belli ki bundan böyle birçok şey eskisi gibi olmayacak. Analog dünya yerini dijital dünyaya bırakacak.

İşin erbabları ekranlarda anlatıyor gece gündüz, pandemiye dair ne varsa. Hayretle ve ür-

kekçe izliyor olan biteni sade vatandaş, anlamaya çalışıyor. Direk koşa koşa evine geçiyor. Dinlenmeye başlıyor. Asırlarca koştuğundan dinlenmeye hiç vakit bulamayan insanoğlu şaşkın, evde ne yapacağını evvela bilemiyor. Sonra keşfe çıkıyor evinin köşe bucağını, şifalanıyor. Umutlarını tüllendiriyor dinlenirken, soluklanırken... Herkes gibi ben de soluklanıyorum bu günlerde, umutlarımı tüllendirirken...

Doğma büyüme İstanbullu olduğum için hep sanıyordum

ki ben bu şehrin hengâmesine alışkındım. Sanıyordum ki bu şehrin gürültüsü; insanların oradan oraya koşturması; sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel hareketlilik beni böyle, bu kadar çok yormuyor. Ne çok yorulsam da bu şehrin bir tutam rüzgârı değince çehreme yorgunluğum geçiyor; ne zaman gürültüden bunalsam boğazın dalga sesleri martılarla gelip tüm sıkıntıyı alıp götürüyor sanıyordum... Meğer öyle değilmiş. Her ne kadar heybemizde tedbir, tevekkül ve dua olsa da yine yoruyormuş bizi İstanbul, yoruyormuş bizi bu dünya! Öyle ya olmak için oldurmak için ihtilaç ediyorduk! Ama bazen durmak lazım! Nefeslenmek, dualanmak, tazelenmek gerek!

Virüs geldi, insanlar içerilere çekildi, sahillerdeki banklar kedilere, meydanlar kuşlara, gölgeler köpeklere kaldı. Oradan oraya savrulan insanlar mecburen evlere kapandı. Artık ıssız İstiklal Caddesi, Tarabya sakin mi sakin... Üsküdar mahzun... Minarelerden çok şükür ki ezanlar yükseliyor yedi kat semaya, dualar yükseliyor, salât-ü selamlar, tekbirler...

Bi' durdum şöyle baktım olana bitene, dünya darda! Nefesler tükeniyor, küçücük ve görünmez bir illet boğarak öldürüyor ve süratle yayılıyor dünyanın dört bir yanına. Neler oluyor Allah'ım? Önceki insanlar da nice salgınlar, belalar gördü. Milyonlarca insan virüslerin pençesinde can verdi, ülkelerin sağlık sistemleri çöktü, ekonomileri iflas etti. Nice toplu mezarlar kazılırken insanlık tarihine neler yazıldı neler... Şimdilerde bu

● **Virüs geldi,
insanlar
içerilere çekildi,
sahillerdeki
banklar kedilere,
meydanlar
kuşlara, gölgeler
köpeklere kaldı.
Oradan oraya
savrulan insanlar
mecburen evlere
kapandı.**

yaşadığımız çetin kaygı, sıkıntı, imtihan sadece bize has değil ki! Değil mi ya, insanız beşikten kefene nice süzgeçlerden geçeriz! İyi de niye böyleyiz? Meydanların sahibi miyiz ki evlere çekilmek bu kadar zor geldi? Ağaçların gölgesi, denizlerin dalgası, güneşin sarısı ve sokaklar bizim mi ki?

Ayrıca aç kalma korkusu niye bu kadar çok ürküttü bizi? Asırlardır yiye yiye doyamamıştık hâlbuki...

Şükür, nimeti çoğaltır. Sabır, hayatı kolaylaştırır... Tedbir ve takdir dengesi, huzur ve güven getirir. Unutmuşuz! “Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah’a aidiz ve şüphesiz O’na döneceğiz.” (Bakara, 2/156.) Unutmuşuz!

Koşturuyorduk soluksuz. Savruluyorduk. Durmak, durulmak varken... Dünya sessize aldı kendini. İstanbul sessiz. İstanbul dinleniyor. Caddeler, sokaklar yorgundu yoğunluktan, keşmekeşten. Bunalmıştı kavgadan, gürültüden İstanbul.

Hele İstanbullular. Hele dünya, hele dünyalılar...

Belki de çok zamandır bu içeri çekilişe hazırlanıyorduk, ismini koyamadığımız his, düşünce ve eylemlerimizle. Hadsiz hudutsuz fitrata aykırılıklar, güneşleri balçıklamalar ve daha nice-si. Tamam, şimdi evde dünya. Hele de şu en güçlü çağını yaşarken dünya, nasıl da çaresizce bükte başını ve meydanlardan vazgeçti. Evet...

Balkondan annemiz çağırdı, çıktuk hepimiz dışardan içeri girdik. Beşikte ve kefende tek olduğumuz gibi evlerimizde de şu günlerde tek olmanın, tek gitmenin provasını yapıyoruz aslında bir nevi. Çünkü bi durmak lazım! Nefeslenmek, dualanmak, tazelenmek gerek!

Yine İstiklal Caddesi pek sakin... Diyorum ki acaba şu sıkıntı, imtihan, virüs, bela gelmeden sakinleşemez miydi yollar ve yolcular? Ülke olarak hatta “dünyanın insanı” olarak “evrensel bir imtihanın” süzgecinde geçerken hikmet ve maneviyat pencereleri iman, tevhit ve marifet anahtarlarıyla açılmaz mıydı? Zira: “Her canlı ölümü tadacaktır. Ancak kıyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tas-tamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete sokulursa gerçekten kurtuluşa ermiştir. Dünya hayatı, aldatıcı metadan başka bir şey değildir.” (Âl-i İmran, 3/185.)

Sakinleşmek elzem, durmak ve durulmak. Artık aynalarda gördüklerimizi doğru yorumlama, hayatın ve varoluşun anlamını sorgulama zamanıdır. Durma, durulma zamanıdır. ■

SIKINTILI ZAMANLARDA İNANÇ

Kafama takılan şu: Sıkıntılı zamanlarda yani bir musibet söz konusu olduğunda insanlarda çok farklı davranış örnekleri gözleniyor. Bazıları olayları sabır ve metanet içinde karşılarken bazıları hırçın bir tavır içine girip isyan görüntüsü sergiliyor. İnsanlardaki bu davranış farklılıklarını nasıl anlamalıyız?

Özellikle ağır musibet dönemlerinde insanların sosyal, psikolojik ve hatta inanç bakımından savrulma yaşadıkları tarihte de görülen bir gerçek. Ara kategoriler olmakla birlikte insanların geneli temelde iki gruba ayrılır böylesi dönemlerde: Birincisi musibeti ve afeti kabullenip çözüm arayanlar, ikincisi ise musibet üzerinden isyan görüntüsü sergileyenler. Birinci grup toplum içinde sorun oluşturmaz esas ikinci gruba bakmak gerekir. Bu kesim musibeti başkalarından bilir, kendi başlarına gelmeyeceğini düşünür, gelince de haksızlık görür ve isyan eder. Günümüzde yaşanan koronavirüs hadisesi tam da bu tür tavır ve davranışların

sergilendiği bir arena görüntüsü vermektedir. Salgın ortamında bilinçli ve sorumlu insanlar çözüm aramaya veya çözümün bir parçası olmaya çalışırken diğer bir kısmı ise sorumluluk almadıkları gibi üretilen çözümün küçük görme yolunu tercih ederler. Bu da musibetin daha fazla büyümesine yol açar.

Tarihte bu tür olaylar olmuş mu, olduysa nasıl bir tavır takınılmış?

Bu tür musibetler her dönemde yaşanmış. İnsanlar tecrübe, bilgi birikimi ve var olan tedavi yöntemleriyle bu hastalıkla mücadele etmeye çalışmışlar. Bazı eski din ve kültürlerde bu tür hastalığın şeytan, hastaların da içine şeytan girmiş lanetli insanlar olduğu inancı yüzünden çok kötü muameleler ortaya konulmuş. Bugün bile sağlık sisteminin yetersiz kalması dolayısıyla bazı ülkelerde yaşlı insanların nasıl ölüme terk edildiği görülüyor. Bu görüntüler, böylesi dönemlerde insana verilen değerlerin nasıl yerlerde süründüğünün acı örnekleridir.

İslam özelinde düşünülürse nasıl bir görüntü söz konusu?

Hz. Peygamber (s.a.s.) başta olmak üzere sahabe ve sonraki İslam âlimleri bu tür olayları inanç açısından ilahi bir ceza veya birilerinin laneti şeklinde değil, tamamen doğal bir gelişme ve adetullah-sünnetullah çerçevesinde bir imtihan olarak görmüşler ve bu doğrultuda çözüm üretme yoluna gitmişler. Kimseyi suçlamadan musibetin üstesinden nasıl gelineceğinin yollarını aramışlar. Önerilen en iyi çözüm bugün dahi geçerli olan karantinedir. Peygamberimiz bu konuda “Bir yerde veba olduğunu duyarsanız oraya girmeyin, bulunduğunuz yerde veba çıkarsa o bölgeden ayrılmayın.” (Buhari, Tıp, 30; Müslim, Selam, 92-96.) talimatını vermiş. Bunun uygulamasını ikinci halife Hz. Ömer, bulaşıcı hastalık çıkan bir şehre girmeden geri dönerek bizzat göstermiş.

Konumuza gelirse bu dönemde insanlar nasıl bir inanç savrulmasına uğrar?

Efendim İmam Matürîdî, böylesi olaylar karşısında insanla-

rın dört tür davranış sergilediği tespitinde bulunur: a. Sıkıntılı zamanda inançlı, rahatlık zamanında inkarcı ve nankör, b. Tam tersi rahatlık zamanında inançlı, sıkıntılı zamanda inkarcı ve nankör, c. Her iki durumda da inkarcı, d. Her iki durumda inancında, ibadetinde ve edebinde.

Bunu nasıl değerlendirmemiz lazım?

Öyle görünüyor ki sıkıntılı zamanlarda bazı insanlar inançlı olmaya yönelirken, bazıları tam aksine inançsızlığa kaymaktadır. Bunların dışındaki iki kesim asla inançlarından ödün vermiyor. İnanan inancında sabit, inanmayan da inkârında sabit. İlk iki grup her iki yöne de kayabilmekte. Anlaşıyor ki bu iki grubun ne sabitesi ne de inançta tutarlılık gibi bir derdi var. Söz gelimi rahatlık zamanında inanmış görünüp sıkıntı zamanında terk edenleri Matüridi münafık veya münafık karakterli kişiler olarak niteler. Onlar nerede, nasıl ve ne şekilde rahat ediyorsa oraya yönelirler. Onların birinci amacı inanç ve değer değil, her zaman rahat ve refah içinde olmak. Bu yüzden bunlar beklemez ilk gelen araca binerler. Kendilerinden başka kimseyi de düşünmezler.

Sıkıntılı zamanda bazı insanlar niye inanca yönelir?

Çünkü bunları inanca yönelten biraz da çaresizliktir. Kur'an'da bu şöyle anlatılır: “Denizde size

bir sıkıntı dokunduğunda bütün taptıklarınız (sizi yüzüstü bırakıp) kaybolur, yalnız Allah kalır. Fakat sizi kurtarıp karaya çıkarınca yüz çevirirsiniz. Zaten insan çok nankördür.” (İsra, 17/67.) Günümüzde de ölümle yüze gelen inançsızların nasıl dua ve yakarış içinde olduklarına zaman zaman şahit olunur. Ama bunlar sıkıntı hâli geçince ayette de ifade edildiği gibi eski hâllerine derhal dönerler. Sadece inkârcılar da değil, ibadet ve itaatten uzak inançlı insanlarda da benzer davranışlara rastlanır. Bunlar, ihtiyaç ve sıkıntı zamanı yalvarıp yakarırlar hatta türbelerin yolunu tutarlar. Ama ihtiyaçları hallolup sıkıntıları geçince eski hâllerine dönerler. Bu iki grubun inançları sabun köpüğü veya yalancı şafağa benzer. Kalıcılıkları ve tutarlılıkları söz konusu değil.

Diğer iki grubu nasıl değerlendirmeliyiz?

Diğer iki grup inançlarında sabit ve tutarlı. Anlık ortaya çıkan afet ve musibetlerle bunların inançları sarsılmaz. Ancak uzun süreli krizler söz konusu olduğunda bu kesimlerin de inançlarında zaman zaman kırılmalar yaşanır. Avrupa'da ortaya çıkan salgın hastalıklar, kilisenin dayanılmaz baskısı, milyonlarca insanın ölümüne sebep olan büyük savaşlar ciddi inanç kırılmalarına yol açtı. Batı'da inanç karşıtı akımların güçlenmesinin temel nedeni büyük ölçüde

bu olaylar. İslam dünyasında ise yüzyıllardır süren sömürge yönetimleri, ardından ortaya çıkan Batıcı anlayışlar dindar insanların inançları üzerinde ciddi tahribata yol açtı. Hâlâ bu gelişmenin yaraları, sarılabilmiş değil İslam dünyasında.

Bunun sonuçları kısaca ne oldu?

Sonuçta İslam dünyasında üç eğilim ortaya çıktı: a. Batılı değerleri, yerli ve millî değerlere tercih edenler, b. Güncel gelişme ve ihtiyaçları göz ardı edip geleneksel değerleri olduğu gibi koruyanlar, c. Geleneksel değerleri koruyarak günceli takip etmeye çalışanlar. Şu anda İslam dünyasında çeşitli adlar altında bu üç eğilimin çatışması yaşanmakta. Ancak ilginç bir gerçek, bunların üçü de iç içe geçmiş durumda. Bazen kimin nerede durduğunu, kimin samimi, kimin fırsatçı olduğunu tespit bile imkânsız. Anlık veya uzun vadeli gelişmelere göre insanlar garip savrulmalara maruz kalmakta. Kur'an'daki şu ayet bütün bunları özetlemekte: “De ki: ‘Herkes kendi yapısına uygun işler görür. Rabbiniz, en doğru yolda olanı daha iyi bilir!’” (İsra,17/84.) Demek ki insanların mizacı ve samimiyeti, rahat ve refah zamanlarında olduğu gibi sıkıntı ve zorluk anlarında da ortaya çıkmakta. Şükreden ve sabreden kazanmakta, aksi davranan kaybetmektedir. ■

CEZAYİR'İN DİRENİŞ BAYRAĞI: EMİR ABDÜLKADİR

| Koray ŞERBETÇİ

XVI. asır, İslam dünyasının hâkimiyetinin Akdeniz sularında zirveleştiği bir dönemdi. Midillili bir sipahinin çocukları olan atılgan Türk denizcileri Oruç ve Hızır Reis kardeşler, başta İspanyollar olmak üzere diğer Batılı krallıklara bu denizi âdeta dar etmişlerdi. Ama faaliyetleri sadece denizde değildi. Bugün Kuzey Afrika olarak bildiğimiz ve bilindik ismiyle Mağrip denilen bölgenin de talihini değiştirmişlerdi. Çünkü İspanya, bölgeye istila kollarını göndermiş ve Cezayir'e yerleşmeye başlamıştı. İşte bu hengâmede hiçbir devlete bağlı olmayan Oruç ve Hızır Reis kardeşlerin komutasındaki deniz akıncıları, İspanyollarla çarpışmış, onları mağlup ederek Cezayir'den çıkarmışlardı. Böylece belki de ikinci bir Endülüs olacak ve Hristiyanlaşacak bir İslam beldesi kurtarılmış oluyordu. Bu

gözü pek kardeşler daha son-
raki dönemde bir adım daha
atacak ve Cezayir'deki yöne-
timlerini Osmanlı Devleti ile
birleştireceklerdi. Böylece hem
Cezayir hem de Mağrip bölgesi
İslam dünyasının batı ucu ola-
rak güvenceye alınmış olacaktı.

Osmanlı idaresine giren Ce-
zayir, bir eyalet statüsüne ka-
vuştı. Ülkenin yönetimi Türk
yeniçeriler ve onların seçtiği
Dayı adı verilen bir vali eliyle
yürütülüyordu. Zaman içerisinde
Türk-Cezayirli karışımı bir
kökene sahip olan ve "Kuloğlu"
adıyla bilinen bir topluluk ida-
resinde yerli kabilelerden des-
tek gören bir sistem oturdu. Ta-
ki 1830 yılındaki Fransız işgali-
ne kadar.

Peki, Fransızların ne işi vardı bu
ülkede? Bu sorunun cevabını
aramak, bu yazının öznesi olan
Emir Abdülkadir El Cezairî'nin
de mücadelesini ve kişiliğini
daha iyi anlamamıza zemin ha-
zırlayacaktır.

Fransızların sömürge zihniyeti

Fransızların Cezayir'i işgal etme
girişimini anlamak için Fransız
aklına bakmak gerekir. Bu tes-
piti yaparken daha objektif ol-
mak adına da bir Fransız düşü-
nüre başvurmakta fayda vardır.
Bu konuda fikirlerine başvur-
cağımız Fransız düşünür Alfred
Fouille'dur. Kendisi kendi mille-
tinin düşünce yapısının âdeta
tomografisini çekercesine şu
satırları yazmıştır: "Fransızlar
kendilerini mutlu edecek şeyin
bütün dünyayı mutlu edece-
ği gibi bir saflığın içindedirler.
Bütün insanlık Fransızlar gibi

düşünsün ve hissetsin isterler.
Fransız ulusal ruhunun yayıl-
macı ve bulaşıcı olması bun-
dandır."

Peki Fransız zihni nasıl işler?
Buna da şöyle yanıt veriyor
Fouille: "Fransızlar öyle bir akıl
mantık yürütürler ki tümüyle
gerçeklik sanırsınız. Fakat göz-
leme dayanmadığı için bulunan
gerçeklik olayda değil sade-
ce mantık silsilesindedir. (...) Fransızlar iş yapmaktan çok
söylemeyi severler. Söyleyince
vazifelerini yerine getirdiklerine
inanırlar."

Dahası, XIX. asırda teorik ola-
rak moda olan ama XX. asırda
pratiğe dökülerek insanlığa pek
çok acı çektiren ırkçılık düşün-
cesi de bir Fransız icadıdır ve

pek çok kanlı işgalin bahanesini
de bu hastalıklı fikir oluşturur.

İşte ırkçılığın teorisini kuran
düşünür bu Kont Joseph Arthur
de Gobineau olmuştur. Gobine-
au, İnsan Irklarının Eşitsizliği
Üzerine adlı eserinde beyaz ırk-
ın akıllı ve dürüstlüğü, sarı ırk-
ın aklı ve dürüstlüğü, siyah ırk-
ın ise hırslı ve duygusal yetenek-
leri temsil ettiğini ileri sürdü ve
Nordik adı verilen kuzeyli-be-
yaz ırkı insanlığın en üst basa-
mağına yerleştirdi.

Gobineau'ya göre ırkların kalı-
tımla getirdiği özellikler vardı.
Batılı-beyaz ırk bir çekim gücü-
ne sahipken sarı ve siyah ırklar
itme gücünü bünyelerinde ba-
rındırıyordu. Bu nedenle tarih
boyunca uygarlık beyaz-batılı
ırkın eseri idi. Biz Türklerin için-
de bulunduğunu söyledikleri
sarı ırk ve siyah ırk hayvanlar
gibi uygarlaşmaya yönelik do-
ğal bir isteksizliğe sahipti.

Gobineau'nun bilimsellik diye
piyasaya sürdüğü bu sakat gö-
rüş, dünyayı yağmalayacak olan
Avrupalı sömürgecilere ken-
diliğinden diğer ırklara ne pa-
hasına olursa olsun "uygarlık"
götürme misyonunu yüklemiş
oluyordu. Sanırım Fransa'nın
Cezayir'i işgal düşüncesi şimdi
daha berrak olarak kendisini
göstermiş oldu.

Emir Abdülkadir El Cezairî kimdi?

Takvimler 1807 yılını gösterdi-
ğinde Cezayir'in Oran şehrinin
yakınlarında mütevazı bir köy
olan Kaytana'da dört çocuklu
ailenin üçüncü ferdi dünyaya
geldi. Abdülkadir'in en büyük
şansı bölgede geniş nüfuza sa-

**Abdülkadir,
yirmili yaşlara
eriştiğinde
babasıyla birlikte
hac ibadetini
yerine getirmek
için Cezayir'den
ayrıldı. İlahi plan
onu Mekke'de,
Kafkasya'nın
işgaline karşı
Müslüman
direnişin
önder ismi
Şeyh Şamil'le
buluşturdu.**

hip bir kadiri şeyhi ve İslam âlimi olan babası Seyyid Muhyeddin oldu. Babasının bir İslam âlimi olmasının yanında aile köklerinin Hz. Hasan'a kadar uzanması da bu saygınlığı perçinliyordu. Böylece Abdülkadir de bu geleneğe yakışır bir cidiyetle terbiye gördü.

Altı yaşında okuma yazmayı öğrendi. Dönemin meşhur âlimlerinin ellerinde on iki yaşına kadar akaid, Kur'an-ı Kerim ve hadis dersleri aldı. Abdülkadir on dört yaşına geldiğinde artık bir hafızdı. Fakat kabiliyeti sadece İslami ilimlerle sınırlı değildi. Yaşadığı coğrafyanın ondan beklediği fiziksel dayanıklılığa ait her beceriyi de ilim tahsili ile beraber yürüttü. Öyle ki kendisinin mükemmel bir binicilik becerisi olduğu söylenmektedir.

Abdülkadir, yirmili yaşlara eriştiğinde babasıyla birlikte hac ibadetini yerine getirmek için Cezayir'den ayrıldı. İlahi plan onu Mekke'de, Kafkasya'nın işgaline karşı Müslüman direnişin önder ismi Şeyh Şamil'le buluşturdu. Hac ibadetini yapan ve Şeyh Şamil ile görüşen Abdülkadir, sonra Şam ve Bağdat'a oradan da Mısır'a gitti.

Bulunduğu bu beldelerde de boş durmadı. Kelam ve İslam felsefesi üzerine dersler aldı. Kendisi aynı zamanda bir mutasavvıftı. Bu nedenle Bağdat'da bulunduğu esnada Abdülkadir Geylani hazretlerinin, Şam'da bulunduğu da Muhyiddin Arabî hazretlerinin kabirlerini ziyaret etti.

Bu uzun ayrırlıktan sonra Abdülkadir vatanına döndü. Ama bu vuslattan çok değil üç ay sonra Fransız sömürgeciliği Cezayir'e karabasan gibi çökecekti.

Cezayir'in işgali

XIX. asrın fırtınalı ikliminde bir hadise yaşandığı rivayet edilir. Bir Osmanlı eyaleti olan Cezayir'in son dayısı yani valisi olarak bilinen Hüseyin Paşa, Fransızlara verilen Mercan Avı imtiyazının vergisini yükseltir. Fransa bunu kabul etmek istemez. Böylece Fransa ve Cezayir ilişkileri bozulur.

Fransa İhtilal günlerinde bir anlaşma yaparak Cezayir'den bir hayli buğday ithal eder. Fakat iş buğdayların parasını ödemeye gelince buna yanaşmaz. Böylece Fransa'ya buğday satan tüccarlar da buğdayın parasını valiye ödeyemezler. Hüseyin

Paşa'nın buna cevabı sert olur. Derhâl buğdayların bedeli olarak Fransız gemilerine el koyar. Dönemin Fransız konsolosu Pierre Deval, yaşanan krizi çözmek için paşanın yanına gelir ancak bu diplomatik görüşme bir anda tartışmaya dönüşür. Yine rivayet odur ki Hüseyin Paşa bu tartışma esnasında elindeki yelpazeyi konsolosa fırlatır. İşte bu yelpaze Ceza-yir-Fransa arasındaki savaşın başlama sebebi olarak görülür.

Elbette bu rivayet biraz Fransızları haklı çıkarmanın kokusunu taşımaktadır. Yukarıda belirtildiği üzere mesele bir tartışma ve hakaret meselesi değil, Fransız düşüncesinin ırkçı ve sömürgeci rengidir. Belki fırlatılan yelpaze aranan bahaneyi vermiştir o kadar.

Fransızlar olayı bahane ederek 1830 yılında Cezayir'e asker çıkarırlar. Fransız güçleri karşısında Cezayir savunması zayıf kalır. Dahası, Osmanlı Devleti de çok zor günler geçirmektedir. Bu nedenle uzaktaki bu eyaletinin imdadına koşamaz. Çok değil bu olaydan üç sene önce Osmanlı donanması birleşik bir Batı deniz gücü tarafından Navarin'de yok edilmiştir. Ayrıca Rus-Osmanlı savaşı da sürmektedir. İşte tüm bu olumsuz şartlar altında Cezayir direnemez ve teslim olur.

Emir Abdülkadir'in direnişi başlatması

Hac ve ilim tahsili yolculuğundan vatanına dönen Abdülkadir, bu dönüşten üç ay sonra ülkesinin işgaline tanık olur. Fransa, ilk günlerde Cezayir'i çok kolay

Emir Abdülkadir Cezayir direnişinin sembol ismi hâline gelmiştir. Kendisi cesur ve dindar bir idarecidir. Direnişte askerlik kabiliyetini göstermiş aynı zamanda Fransa ile ilişkilerinde siyasi maharetini de ortaya koymuştur.

bir şekilde işgal edebileceğini düşünür. Ama ülke içlerine sokuldukça meselenin kolay olmadığını anlar. Hiç beklemediği bir direnişle karşılaşır.

Tam bu noktada yirmili yaşlarda olan Abdülkadir boy gösterir. Kabileler, Fransız sömürgeciliğine karşı direnişin lideri olarak saygın âlim Şeyh Muhyiddin'i sultan ilan etmek isterler. Fakat o yaşlılığını ileri sürer ve liderlik için oğlu Abdülkadir'i işaret eder. Bu teklif kabileler tarafından olumlu karşılanır ve Abdülkadir'in liderliğinde birleşirler. Abdülkadir, Fas sultanını hükümdar tanıdığını ilan eder ve "emîrül-mü'minîn" unvanını alır. Artık bundan sonra o, Fas Sultanı Abdurrahman'ın halifesi sıfatıyla Fransızlara ve onlarla iş birliğinde bulunanlara karşı mücadeleye başlayan Emir Abdülkadir'dir.

Direniş hızlı başlar ve Fransızları âdeta afallatır. Emir Abdülkadir, 1835 senesinde harekete geçer. Makta bölgesinde Fransız ordusuyla çarpışır. Tarihte "Makta Savaşı" olarak bilinen bu muharebede işgal komutanı General Trezel'in birliklerini bozguna uğratır. Kısa sürede Cezayir'i ele geçireceğinden emin Fransız idarecileri şaşırır ve öfkelenirler. Bu yenilgi üzerine bu kez de General Bugeaud'u daha kalabalık bir askerî gücü ile Emir'in üzerine yollarlar. Emir Abdülkadir'in mücahitleri yine Fransız birliklerine ağır kayıplar veririrler. Direnişi kıramayacağını anlayan Fransa, Emir Abdülkadir ile Tafna Antlaşması'nı imzalar. Buna göre Emir Abdülkadir, Cezayir'in yaklaşık üçte ikisine hâkim olacak,

Fransa'ya ise Cezayir'de sadece birkaç liman bırakılacaktır.

Antlaşma sonrası Emir Abdülkadir hemen bir devlet yapısı teşkilatlandırmaya başlar. İslami ilkeler doğrultusunda yasa ve kanunlar hazırlar, bazı kabilelerin geçmişten gelen imtiyazlarını iptal ederek zekât toplanmasını düzenler. Fas üzerinden satın aldığı silahlarla direnişçi grupları düzenli bir orduya dönüştürmeye başlar. Bu ateşkes dönemi ne yazık ki 1839'a kadar sürer. Ardından yeniden savaş patlar.

Yeniden direniş ve son

Fransa kralı Louis Philippe, Cezayir'de Fransa'nın düştüğü durumu kabullenememiştir. 1839 yılında Fransa ülkenin doğusunun kendi nüfuz alanında olduğunu iddia eder ve Konstantin şehrini ele geçirirler. Bunun üzerine Emir Abdülkadir, Fransa'ya karşı tekrar cihat ilan eder.

Emir Abdülkadir ve kuvvetleri direnişlerini aynı kararlılıkla sürdürür. Fakat Cezayir genel valiliğine atanan Bugeaud, güçlendirilmiş askerî birlikleriyle Emir Abdülkadir'in üzerine gider. Bu kez Fransızlar daha temkinlidirler. Adım adım Emir Abdülkadir'in elindeki bazı şehirleri işgal ederler. Öyle ki Emir Abdülkadir'in ordugâhını bile basarlar. Zor durumda kalan Emir Abdülkadir Fas'a sığınır.

Fransızlar durmaz. Emir Abdülkadir'i topraklarında barındırmaması için Fas sultanına baskı uygularlar. Fas sultanı buna yanaşmayınca bu kez Fas'a saldırırlar. 1844'te Fas ordusu

mağlup edilir. Yapılan antlaşma gereği Fas sultanı, Emir Abdülkadir'i haydut ilan eder.

Ama Emir de vazgeçmez. Yine Cezayir'e gider. İki yıl boyunca Fransızlar kendisini yakalamak için ne kadar uğraşsalar da başarılı olamazlar. Fakat Fas sultanının kendisinden desteğini çekmesiyle yavaş yavaş kabileler de Emir Abdülkadir'den ayrılmaya başlar. Böylece emrinde sadece küçük birlik kalır. 1847'de de bu küçük direnişçi grup Fransız ordusunca kuşatılır ve Emir Abdülkadir ele geçirilir. Elbette silahlı direniş de son bulur.

Sürgün yılları

Emir Abdülkadir'in Fransızlara esir olmasından sonra sürgün günleri başlar. 1852'ye kadar Fransa'da tutuklu kalır. Cezayir'e dönmek şartıyla serbest bırakılınca da Bursa'ya gider. Bir süre burada ikamet eder. Ardından vefat edene kadar yaşamını sürdüreceği Şam'a gider. Burada ölümüne dek ilimle yakından ilgilenip tasavvuf ve marifetle ilgili çeşitli eserler kaleme alır. 26 Mayıs 1883'te Şam'da vefat eder.

Emir Abdülkadir Cezayir direnişinin sembol ismi hâline gelmiştir. Kendisi cesur ve dindar bir idarecidir. Direnişte askerlik kabiliyetini göstermiş aynı zamanda Fransa ile ilişkilerinde siyasi maharetini de ortaya koymuştur. Muhyiddin İbni Arabi geleneğinin takipçilerinden olan Emir Abdülkadir, gerektiğinde sert davranan ama adaleti gözetken ve merhameti elden bırakmayan bir Müslüman lider olarak tarihe geçmiştir. ■

EDİRNE MÜDAFAASI VE GAZİ MEHMET ŞÜKRÜ PAŞA

Nermin TAYLAN

Üstlendiği görev, verdiği mücadele ve gösterdiği şecaat âdeta musalla taşında anlaşılan önemli şahsiyetlerden biri de hiç şüphesiz Edirne Müdafii Mehmed Şükrü Paşa'dır. Erzurumlu bir ailenin yegâne evladı olarak 1857 yılında Erzurum'da dünyaya gelen Şükrü Paşa, çocuk yaşta ilgi duyduğu askerlik mesleği sebebiyle eğitimine Erzincan Askeri İdadisi'nde başlamış, babası Kolağası Mustafa Bey'in vefatı, annesinin yeniden evlenmesi sebebiyle bir müddet tahsiline ara verse de eğitimine İstanbul Sülhçe Topçu Okulu'nda devam etmiştir. Başarılı bir eğitim hayatının bitiminde, 1879 yılında Topçu Teğmeni olarak Harbiye'den mezun olur. Ancak Harbiye'de okuduğu yıllarda matematik zekâsı hocaları tarafından fark edildiğinden Serasker Saip Paşa'nın uygun görmesiyle öğrenimini devam ettirmek için Almanya'ya gönderilir. Almanya'da İmparatorluk Üçüncü Topçu Hassa Alayı'na tayin edilip dört seneden fazla Prusya'nın büyük askerler yetiştiren Potsdam Garnizonu'nda eği-

timini sürdürür. Burada 1880 yılında üsteğmen, 1882'de yüzbaşı ve 1883 yılında da kıdemli yüzbaşı olur. İstanbul'a dönüşünde ise bir süre askerî okullarda ders verdikten sonra 1887 senesinde binbaşı olur.

Nihayet 36 yaşında tuğgeneralliğe yükselen Şükrü Paşa iyi derecede Almanca ve İngilizce bildiğinden dünya neşriyatını yakından takip ederek Harbiye ve Darüşşafaka gibi okullarda balistik ve matematik gibi dersler vermiştir. Dönemin en değerli eğitimcileri arasında yer alan Şükrü Paşa'nın bu vakitlerde dersine girip bizzat yetiştirdiği öğrenciler arasında ünlü Türk matematikçi Salih Zeki de vardır.

Şükrü Paşa topçu komutanı olarak tuğgeneral unvanıyla Edirne'ye tayin edilip az vakit sonra orgeneralliğe yükseltilir. Daha sonra 1905 yılında Selanik'e sürülür. Askerî dehası, aşırı disiplini, ordusunu titizlikle yetiştirmesi ve tahammülsüzlüğü sebebiyle burada Deli Şükrü diye anılmaya başlar. Siyasetle hiçbir zaman işi olmayan ancak

söylemek istediğini cesaretle en üst düzeydeki devlet adamlarına bile çekinmeden söyleyebilen Şükrü Paşa, dönemin padişahına devlet ve millet için öngördüğü konuları ihtiva eden bir rapor sununca; Sultan II. Abdülhamid tarafından 1908 yılında rütbesi mareşalliğe yükseltilmiş olsa da Meşrutiyet'in ilanından sonra yapılan "Askerî Rütbeler Tasfiyesi"nde geri korgenerallığe indirilmiştir. Ancak 1912-1913 Balkan Harbi'nde Edirne Müstahkem Mevkii'nde yaptığı kahramanca müdafaa esnasında tekrar orgeneralliğe kadar yükseltilip yeniden hakkı teslim edilmiştir.

O vakte kadar Deli Şükrü Paşa diye askerî camiada nam salan Mehmed Şükrü Paşa Balkan Harbi'nin hemen öncesinde Edirne Müstahkem Mevkii Komutanı olarak tayin edilmişti. Askerlik hayatının en son ama belki de en şerefli vazifesine tayin edildiği yazılı emirde Paşa'dan düşmanın Edirne'yi kuşatması hâlinde, yalnızca 40 gün kadar müdafaa etmesi istenmiştir.

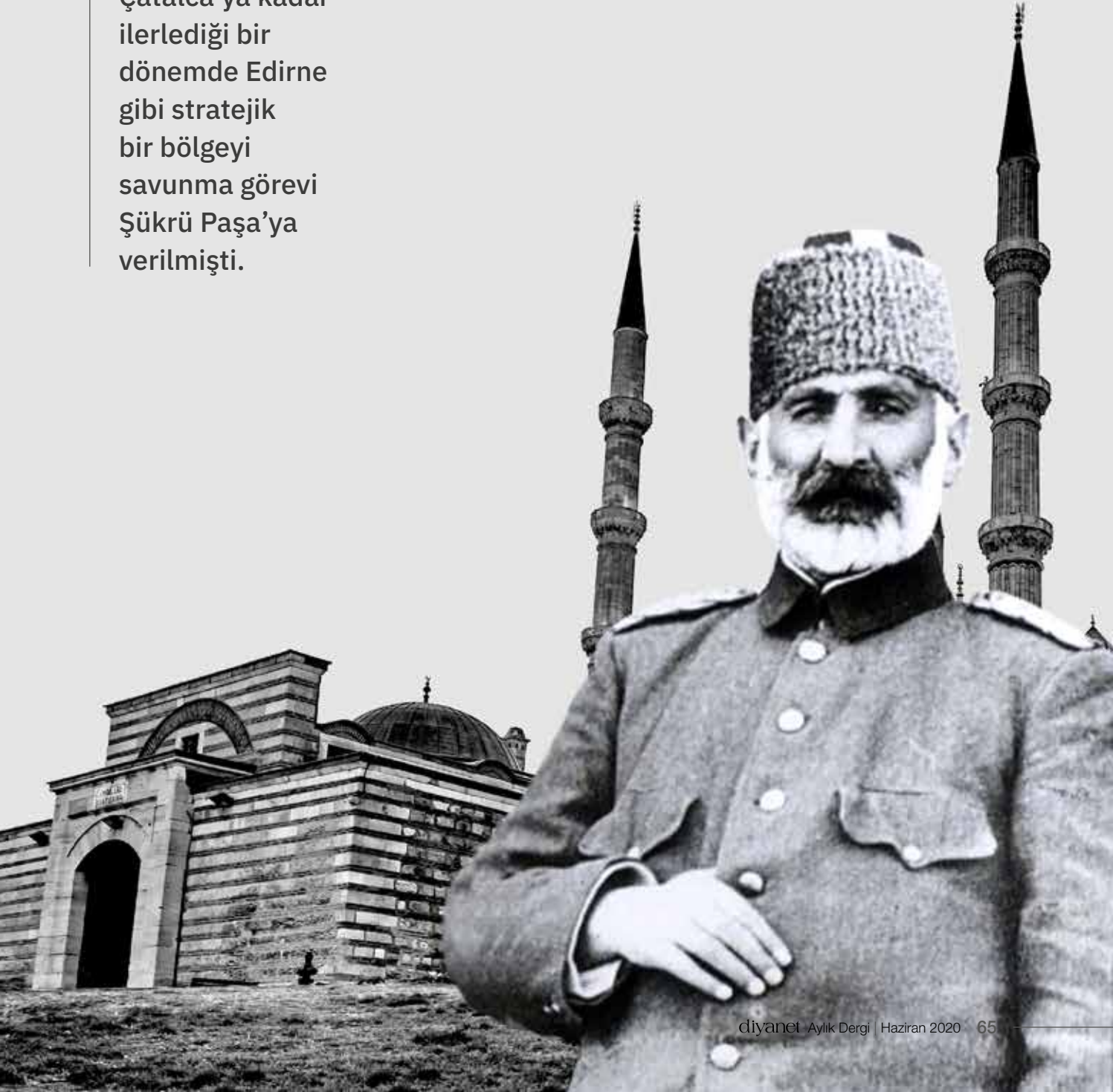
Osmanlı topraklarının masa başında paylaşıldığı, düşmanın gözünü İstanbul'a diktiği ve bu gayeyle Çatalca'ya kadar ilerlediği bir dönemde Edirne gibi stratejik bir bölgeyi savunma görevi Şükrü Paşa'ya verilmişti.

Edirne Müdafaası

XIX. yüzyılda bağımsızlıklarını ilan eden Balkan milletleri ve 1912 yılının Ekim ayında patlak veren Balkan Savaşı ile Balkanlar âdeta yangın yerine dönmüştü. Asırlar evvel kendilerine adaleti ve hoşgörüyü götüren bir devleti el ele vererek parça-

lamaya çalışan bazı milletlerin zulmüne maruz kalan evlad-ı fatihan ise canhıraş bir vaziyette çareyi Anadolu topraklarına kaçmakta bulmuştu.

Osmanlı topraklarının masa başında paylaşıldığı, düşmanın gözünü İstanbul'a diktiği ve bu

gayeyle Çatalca'ya kadar ilerlediği bir dönemde Edirne gibi stratejik bir bölgeyi savunma görevi Şükrü Paşa'ya verilmişti. Şükrü Paşa'ya gönderilen yazılı emirde Edirne'nin muhtemel bir kuşatma hâlinde yalnızca 40 gün müdafa edilmesini ve bu süre zarfında kendisine yardım gönderileceği söylenmişti. Vatan ve millet sevdalı Şükrü Paşa tam 5 ay, 5 gün büyük bir mukavemet gösterdi ve Edirne'ye düşman ayağını bastırmadı.

Yokluk, sefalet ve perişanlığın ayyuka çıktığı, yiyecek olarak yalnızca süpürge tohumlarının kaldığı, cephanenin tükendiği o hazin vaziyette Şükrü Paşa'nın inanç ve direnci herkese cesaret kaynağı oluyordu. Âdeta can pazarının yaşandığı harbin en dehşetli zamanında "Düşman hatlarımızı geçtikten sonra ölürsem, kendimi şehit kabul etmem. Beni mezara koymayın. Etimi itler ve kuşlar çeke çeke yesinler. Fakat müdafa hattımız bozulmadan şehit olursam, kefenim, lifim ve sabunum çantamdadır. Beni bu mahalde gömeceksiniz ve gelen nesiller üzerime bir abide dikeceklerdir." sözleriyle asrın en önemli müdafaalarından birini son karakolun bekçisi olarak en âlâ şekilde göstermiş oluyordu.

Düşmanın bile hayranlığını gizleyemediği Edirne Müdafaası sırasında Şükrü Paşa'nın bu sözleri askerlere sirayet ediyor, askerliğin ve yiğitliğin sembolü bir direniş gösteriliyordu. Tüm cephelerden gelen bozgun haberleri ile bozulan moraller

Edirne Müdafaası sebebiyle ümide tekallüb ediyor, teslim olunmayacağını, bozguna uğranmayacağını Edirne semaları âdeta "Türkün yurdu çiğnenmez, vatan toprağı geçilmez!" nidalarıyla haykırıyordu.

Aradan geçen 5 aydan sonra yardım bir türlü gelmemişti. Hastalıklar, veba ve perişanlık içerisindeki halk yorgun, bitkin düşmüştü. Asker ve en önemlisi ecdat yadigârı eserler, ulu mabetler zarar görmesin diye Şükrü Paşa teslim olup esir düşse de onun yaktığı ümit meşalesi sebebiyle 2. Balkan Harbi'nde Meriç Nehri'ne kadar olan topraklar geri alınmıştır. Düşmanı bile hayrete düşüren bu büyük kumandanı Bulgar Kralı ayakta karşılamış, kendisine büyük hürmet göstererek kılıcını teslim etmiştir.

Esareti ve ölümü

Altı aylık Sofya esaretinden sonra İstanbul'a gönderilmiştir. Edirne müdafi olarak dünyaya nam salan bu şanlı kumandana İstanbul'a getirilirken uygulanan muamele ise içler acısıdır. "Paşa halk seni linç edecek" gibi uydurma bir sözle huduttan itibaren perdeleri indirilmiş bir tren vagonunda getirilir ve Şişli'de ikamet edeceği eve yine kapalı bir faytonla gönderilir. Devlet tarafından askerî alanda gösterdiği başarı sebebiyle emekli edilir ve Şükrü Paşa bundan sonra tüm vaktini Alman Kalis Kütüphanesi'nde ve evindeki mütevazı kütüphanede geçirmeye başlar.

Ruhen mustarip, kalben kırgın son demlerini yaşayan Şükrü

Paşa, Edirne Müdafaası sırasında yaşadığı kötü hayat şartları sebebiyle yakalandığı siyatik hastalık sebebiyle Bursa'ya tedavi olmaya gider fakat Bursa kaplıcalarında zatürreye yakalanarak İstanbul'a dönüşünde, 5 Haziran 1916 tarihinde vefat eder.

Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşı'nın müttefikleri olan Almanya, Avusturya ve Bulgar devlet adamlarının iştirak ettiği büyük bir cenaze merasimi ile Şükrü Paşa'nın naaşı Sultan Mehmed Reşad tarafından yaptırılan Merkez Efendi Mezarlığı'ndaki kabre defnedilir. Ancak Şükrü Paşa'nın vasiyeti üzerine naaş 27 Temmuz 1998'de açılır ve Edirne'ye nakledilir. Böylelikle 85 yıllık bir aradan sonra Şükrü Paşa tekrar Edirnesine kavuşmuş olur. Ömrü boyunca Edirne'yi çok seven ve canı pahasına müdafa eden Şükrü Paşa'nın hayatta kalan dört evladı 1934 yılında çıkan soyadı kanununun kabulünden sonra aslen Erzurumlu olmalarına rağmen Edirne soyadını almışlardır.

Evet, bu büyük kumandanın ne yazık ki kendi ülkesinde kıymeti pek bilinmemiştir. İçinde bulunduğumuz ay Şükrü Paşa'nın vefatının 104. ölüm yıldönümü. Bu vesileyle Paşa'yı minnet ve rahmetle anmış olalım. Ruhü şad olsun.

Şükrü Paşa'ya Fransız milleti adına hediye edilen murassa bir "Şeref Kılıcı" ile içerisinde binlerce imza bulunan altın kitabın mukaddimesinde yer alan mektup:

Edirne'nin Kahraman Müdafii General Gazi Mehmet Şükrü Paşa'ya hayranları tarafından unutulmaz bir müdafaanın hatırası olarak;

General, Vatanınızın üstüne çöken felaketler içinde top sesleriyle katliam korkuları her tarafa ızdırap saçarak, siz en zapt edilmez şecaat ve hamasetle en ulvi gayretlerin en güzel örneğini teşkil etmeğe muvaffak oldunuz. Her taraftan tehdit altında kalan devletin en çaresiz musibetle mahkûm gibi görüldüğü sırada, siz başkaldırınca hayretler içinde kalan dünya, böyle evlatlar yetiştiren bu ırkın damarlarında kendisine feyyaz bir inkişaf temin edecek bir kan bulunması zaruri olduğunu itirafa mecbur olmuştur. Harp ilan edilir edilmez Arnavutluğun içerilerinden kalkıp bundan sonra artık efsanevi bir kale hâlini alan Edirne'nin mukavemet esbabını tanzime koştunuz. İşte, orada gittikçe sizi tazyik eden bir demir ve ateş çemberi içinde her taraftan tecrit edildiniz ve korkunç bir düşmanla çarpışıp duran diğer Osmanlı ordularından da hiçbir yardım beklemediğinizden, sayıca on mislinizi bulan muhasırlara karşı etrafınızda ne varsa hepsi dağılıp devrildiği hâlde, isimlerini daima taziz edeceğiniz kahraman silah arkadaşlarınızın, imrenilecek kadar mükemmel yardımlarıyla, siz yenilmez ve zapt edilmez bir hâlde dimdik durdunuz. Ne mahsur şehrin ahalisini tehdit eden açlık, ne üst üste saldıran hücum dalgaları, ne askerlerinizin başına düşmanın yağdırdığı hücum dalgaları, ne moral bozucu yığınlarla beyannameler, ne soğuk, ne hastalık, ne de ölüm gibi şeylerin hiçbirisi sizin o kaya gibi imanınızı sarsamadı, hiçbir şey sizin o akla sığmaz fedakârlığınızı gevşetemedi.

Bununla beraber, mukadderat, iradenizden daha kuvvetli çıktığı için nihayet onun o zalimane hükmüne boyun eğmek mecburiyetinde kaldınız fakat daha sulh zamanından itibaren bütün gayretinizi takviyesine hasrettiğiniz bu kalenin her surunda sizin isminiz artık silinmez harflerle nakşolup kalacaktır. Ne öyle olacağı içindir ki ilerde, destan rüyaları görecektir şairler bu yıkık istihkâmlardan ilham almaya ve taşların sırlarını söyletmeye geldikleri zaman, kahramanlıklarınızla dünyaya ün salan bu tabyaların üstünden birdenbire onlara, sizin aslan çehreniz görünecek ve en hisli şiirler işte onun o coşkun ilhamından fışkıracaktır. General, siz üstünden ulvi bir lerze geçmesine sebep olduğunuz için bütün dünyanın size bir minnet borcu var. İşte bundan dolayı, düşman eline sağ geçmiş olmaktan mütevellit büyük acınızın içinde eğer size teselli verebilecek bir söz ve kalbinize kuvvet verecek bir işaret tasavvur edebilirse, hayranlarınız şimdi size işte o teselli ile o kalp kuvvetini vermek istiyorlar. Osmanlı padişahlarının eski payitahtını müdafa için o kadar şecaat ile çarpıştınız ki nihayet siz de Şıpka, Plevne kahramanlarının şanlı silsilesine katıldınız. Padişahınızın size tevcih ettiği "Gazi" unvanı, vatanınıza olan hizmetlerinizi ebedîleştirilmiş oldu.

Bu altın kitabın, başından sonuna kadar imzaları sıralanan sayısız hayranlarınız, bugün size takdim etmekte oldukları şeref kılıcının o şanlı müdafaanın bütün hafızalarda nakşolup kalacağını, bu unutulmaz muhasara esnasında sizden uzak bulunmuş binlerce kalbin de sizin kalbinizle beraber çarpıp bütün ızdıraplarınıza iştirak etmiş olduklarını ve siz vatanınıza karşı vazifelerinizi yaparken, onların da size candan hayır dua ettiklerini hatırlatması temennisindedirler.

Paris
1913 Nisan.

YAPAY ZEKÂ GERÇEK HAYAT

Mustafa ÇUHADAR

DİB Radyo ve Televizyon Daire Başkanı

Dünya satranç şampiyonu Garry Kasparov ile Deep Blue bilgisayarının satranç turnuvasını hatırlayanlar olacaktır. Yapay zekânın ve ilk bilgisayarların ortaya çıkmasından beri, bu dev bilgisayar beyinlerinin performansını insan zihniyle karşılaştırma eğilimi bilgisayar bilimcilerin gündemindeydi. Bu nedenle bilgisayarların hesaplama yeteneklerini test etmenin bir yolu olarak satranç oyunu revaçtaydı. Dünyanın önde gelen bir bilgisayar şirketi tarafından bu trendin sonucu olarak bir insan ile satranç oynayabilecek şekilde bir bilgisayar geliştirildi: Deep Blue. 1996 yılında ilk kez Kasparov ile Deep Blue karşı karşıya geldi. Maçın sonunda insan zekâsı, makine zekâsına üstün gelmiş ve maç Kasparov tarafından kazanılmıştı. Ancak şirket, bilgisayarın kapasitesini geliştirdi ve bir saniyede 200 milyon olası hamleyi hesaplayabilmesini sağladı. Ardından insan ile makine arasındaki satranç oyunu yinelen-

di. Tarihler 11 Mayıs 1997'yi gösterdiğinde birkaç gün süren bir mücadele sergilendi ve dünya genelinde kitlesel medya kuruluşları da bu kıyasıya mücadeleyi yayınladı. Çünkü insan zekâsı, makine zekâsına karşı yarışıyordu. Nihayetinde, dünyada merakla takip edilen bu maçı Deep Blue bilgisayarını kazandı. (<https://www.ibm.com/ibm/history/ibm100/us/en/icons/deepblue/>) Böylelikle dünya tarihinde ilk kez yapay zekâ ile programlanmış bir makine insan zekâsını yeniyordu.

Esasında, insanoğlunun makineye karşı yenilgisinin, daha başka ifadeyle teslimiyetinin sanayi devrimiyle başladığı söylenebilir. Çünkü makineler, sanayi devriminin ardından toplumsal değişimin sürükleyici gücü hâline dönüşmüştü. Ancak bu yenilgi ve teslimiyet, bilinç dışında, gündelik hayatta, kendiliğinden işlerlik kazanmıştı; zekâ bağlamında değil.

Dolayısıyla Kasparov'un yenilgisinin bu bağlamda önemli bir

kırılma olduğu ifade edilebilir. Çünkü bu gelişmeyle birlikte, 1950'li yıllardan itibaren bilim insanlarının, üniversitelerin, endüstri kuruluşlarının, sinema filmlerinin üzerinde durduğu “düşünen makineler” üretme ve onlarla yaşama fikri, gündelik hayatta yapay zekâyla karşılık buluyordu.

“Yapay zekâ”, herhangi bir canlı organizmadan faydalanmaksızın, tamamen yapay araçlarla oluşturulan, insan gibi davranışlar sergileyebilen makinelerin geliştirilmesi teknolojisine verilen genel addır. (İ.H. Aydın ve C. H. Değirmenci, Yapay Zekâ, s. 20.) Ancak oluşturulan, üretilen zekânın yapaylığı, gerçek hayattaki tesirlerinin gücünü azaltmıyor, aksine artırıyor. Zira yapay zekâ uygulamaları, teknolojik bir ilerleme olmakla sınırlı kalmıyor, hayatın merkezine sirayet ediyor. Otomotiv sektöründe yapay zekâ uygulamaları, sürücüsüz araçların testleri yapılıyor söz gelimi. Diğer yandan yapay zekâ, hastalıkların teşhisi ve tedavi-

sinde kullanılıyor. Tüketicilerin verilerini toplayan ve bir arada tutan uygulamalar sayesinde perakende sektöründe üreticilere çeşitli olanaklar sağlanıyor; chatbotlar sayesinde insana ihtiyaç duyulmaksızın insan müşterilerin sorularına cevap verilebiliyor. Tarım, gıda, sanayi, mühendislik... İnsan hayatını düzenleyen bütün zeminlerde yapay zekâ uygulamaları bariz bir şekilde genişliyor. Sektörel gelişmelerin yanı sıra bireylerin ihtiyaç ve beklentilerine cevap verecek uygulamalar da geliştiriliyor. Örneğin cep telefonlarındaki sesli asistanlar; kişiyi arama, aramaları hatırlatma, mesajları seslendirme, trafik durumuna göre ne zaman yola çıkılacağı konusunda öneride bulunma, sadece sesinizi kullanarak evlerde bulunan “akıllı makineleri” kontrol etme gibi son derece kişiselleştirilmiş olanaklar sunuyor. Dolayısıyla günlük rutinlerin, dijital aygıtlara seslenerek düzenlenebildiği teknolojik çağın içinde yaşıyoruz.

Peki ya yarının dünyasında dinî tasavvurlar da yapay zekâdan nasibini alacak mı dersiniz?

Sâmirî ve yapay zekâ

Bu meseleyi dikkatle ele almak gerekmektedir. Zira makinelere atfedilen değer üç sonucu ortaya çıkarmıştır. Birincisi, makineler artık insanın ölçüsü hâline gelmeye başlamıştır. Çünkü Batı veya Avrupa dışındaki medeniyetler, makinelerle ilişkileri ve onlara olan bağlılıklarına göre değerlendirildiler. Medeniyetin özü olarak görülen makine, aslında bir medenileştiriciydi. Makinesiz bir kültür de bu hâliyle medeni olarak telakki edilmez oldu. Buna bağlı olarak “makinenin metafiziği” Batı’yı kendi suretine doğru biçimlen-

dirmeye başlamıştı. Bu durum, ikinci bir sonucu da peşinden getirdi. Bu bakış açısıyla eğer insan tıpkı bir makine gibiyse ve üstüne üstlük makine de üretiyorsa, insanı insan yaratmaktan alıkoyan bir şey mi vardı? Doğrusunu söylemek gerekirse bu, Aydınlanma sonrası Avrupa düşüncesinin baskın tavrı hâline gelen seküler mantığın bir semeresidir. Zira bu çerçeveye göre ahlakı, sanatı ve bilimiyle tüm insanlık, insanoğlunun gayret ve istidadının meydana getirdiği yararlarından başka hiçbir şey olarak kabul edilmez. Buna bağlı olarak yaratılış ve varoluşu için insan, ne bir insana ne de bir tanrıya minnettar olmaya gerek duyar! Üçüncüsü ise diğer ikisinin doğal bir sonucudur. İnsan, ancak insan yarattığı takdirde tanrı olabilir. Zaten diğer kültürlerin yanında maddi dünyayı da ele geçirmekte kullanılagelen makinelerin daha ilk icadında, tanrı olma arzusu içindeki Batılıların kökleri bulunabilir. Avrupalı hümanistler, bu başlangıcı, tanrı olma yolunda uzun uzadıya sürececek bir sürecin daha ilk adımı olarak görmüşlerdir. Bütün bu sonuçlar etrafında, haşa, tanrı olma arzusu, Batılının en önemli tutkusu olmuştur denebilir. Makine ise yalnızca bu amacın gerçekleştirilmesinde değil Batılı insan ve onun dünya görüşünün şekillenmesinde de giderek artan bir role bürünmüştür. (Ziyyuddin Serdar, Makine ve Metafor, Notlar Dergisi, Ankara, Sayı 1, s 192-193.)

Bu bakımdan, yapay zekâ teknolojisi “tanrı olma arzusu”nun bir aracı hâline dönüşme istidadına sahiptir. Batı’da hazırlanan sinema filmlerinde de görülen bu düşünce; “Geleceğin Yolu” ismiyle Batı’da ortaya çıkan bir hareketle kendini göstermiş-

tir. Bu hareket, yapay zekâyı bir tanrı hâline getirerek yapay zekâyı tapınma temelli bir din ortaya çıkardı ve bu tanrıya inanan, Hristiyanlığa bağlı kimi dinî gruplar bulunuyor. Bu yönüyle, dijital putperestlik, yapay zekâyı şekillenebiliyor. Dolayısıyla da tabiri caizse “Sâmirî”nin buzağısı” günümüzde yapay zekâ ile tekrar ortaya çıkarılıyor.

Bilindiği gibi Hz. Musa kırk gün sürecek bir buluşma için Allah’ın huzuruna çağırılmış, bu amaçla kavminden ayrılırken kardeşi Harun’u vekil olarak bırakmış ve ona şöyle demişti: “...Kavmim arasında benim yerime geç ve yapıcı ol. Sakın bozguncuların yoluna uyma.” (Araf, 7/142.) Bu süre içinde Sâmirî isimli bir kuyumcu, altından bir buzağı yaparak İsrailoğullarının ona tapmalarını sağlamıştı. (Kur’an Yolu Tefsiri) Sâmirî’nin ürettiği put, rüzgâr estiğinde ses çıkarıyordu ve Kur’an’ın ifadesiyle “böğürebilen bir buzağı heykel” idi (Taha, 20/88.)

Sâmirî’nin putu, altından yapılmıştı ancak günümüzde yapay zekâ putları, bilişim teknolojilerinden faydalanan. Sâmirî’nin putu rüzgârdan ses çıkartırken, yapay zekâ ile üretilen putlar, “0” ve “1”lerin meydana getirdiği bir ses çıkartıyor. Sâmirî, putuyla, yalnızca sınırlı sayıda insanı saptırmıştı ancak yapay zekâ putunun, internete erişebilen herkese ulaşması mümkün.

Dolayısıyla yapay zekânın, gerçek hayattaki iz düşümleri, maneviyat arayışındaki insanları saptırma istidadına sahip bulunuyor ve yarının dünyasında, bilhassa dijital yerlilerin yapay zekâyı karşı yaklaşımını, putlaşma tehlikesini de dikkate alarak inşa etmek gerekiyor. ■

EĞİTİM MUTFAKTA BAŞLAR

Ayşe Nur ÖZKAN

İstanbul Kadıköy Vaizi

“İnsan pişmeye mutfakta başlar.” dedi, Konya Mevlana müzesini gezdiren rehberimiz. Ama bu mutfak bildiğimiz, artık neredeyse fastfood salonlarına benzemeye başlayan, içinde sıcak yemeklere hasret kaldığımız modern çağın mutfaklarından değil elbet!

Bu öyle bir mutfak ki tüm felsefesi yiyeceklere saygı duymak üzere kurulmuş. Mutfakta yüksek sesle konuşulmaz mesela. Gürültü yapmak yiyeceklere saygısızlık olarak kabul edilir. Yemeğe topluca oturulur, besmele ile başlanır, sofrada biri su içtiğinde hak geçmesin diye diğerleri yemeğe ara verip bekler. Yemek dua ile bitirilir ve topluca sofradan kalkılır. Ne müthiş bir eğitim!

Yeme içme kültürü yaşadığımız toplumun ortamını gözler önüne seren bir olgu olduğu kadar aynı zamanda nesilden nesile aktarılan kültürel bir mirastır. İnsanlık tarihi boyunca sadece karın doyurma ile sınırlı kalmayan bu kültür, uygarlığın temelini oluşturarak eğitimin, sosyal dönüşümün, ekonominin de belirleyicisi olmuştur.

Her kültür yeme içme meselesine kendi değerlerini yüklemiş ve bu kodlara uygun davranışlar ortaya sermiştir. Bir Rus ailesine yemeğe davetli iseniz tabağınıza

konulan her şeyi yemek görgüsüzlük olarak kabul edilir. Ruslara göre tabakta yemek bırakmak kibarlıktır. Fransızlara göre tabakta bırakılan yemek beğenilmemiştir. Koreli bir ailenin misafiriyseniz sofrada en yaşlı kişi yemeğe başlamadan sizin yemek yemeniz saygısızlıktır. Tanzanyalı bir ailenin sofrasına davet edildiyse tam vaktinde gitmek ev sahibini aşağılamak olarak kabul edilir. Kazakistanlı bir ailede size ikram edilen yarım çay, “muhabbete devam edelim, gerisi gelecek” anlamını taşıırken, bardağın tam olarak doldurulması ise “bir an önce iç de git” ifadesinin sözsüz aktarımıdır.

İslam medeniyetinde yeme içme algısının ve bu algıyla şekillenlen davranışların ana kaynağı

ise elbette Kur'an ve sünnettir. Ayetler yeme içme ve yiyecekler konusunda ilkeleri net olarak açıklarken, Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) uygulamaları bu kültürün sünnet çerçevesinde oluşmasına zemin hazırlamıştır.

“Ey İnsanlar! Yeryüzünde helal/temiz yiyeceklerden yiyin!”

Allah Teâlâ'nın Kur'an-ı Kerim'de yemek konusunda ilk belirleyici ilkesi, yiyeceklerimizin helal ve temiz olmasıdır. “Helal hoş olsun.” cümlesi ile gündelik hayatımıza da yansımıştır bu ayet. İlginç olan şudur ki Allah Teâlâ bu ilkeyi sadece inanan insanlar için vazetmemiştir. Ayetin “Ey Müslümanlar!” değil de “Ey insanlar!” şeklinde başlaması, inanan inanmayan her insanın yiyecek konusunda helal/temiz

standardını gözetmesi gerektiğini hatırlatır. Ayet, helal ve temiz yiyecekler tüketilmediği zaman, ortaya çıkacak olumsuz etkinin sadece yiyenlerle sınırlı kalmayacağını göstermesi açısından da önemlidir. İçinde bulunduğumuz şu günlerde dünya çapında bir salgına dönüşen Koronavirüsün de bu ilkenin ihlali ile ortaya çıktığını düşündüğümüzde, ayetin kapsama alanını ve tüm insanlık için taşıdığı evrensel mesajın değerini çok daha iyi anlayabiliriz.

Matbah-ı Şerif

Yiyeceklerin helal/temiz olması, sadece bedensel sağlık açısından önemli bir mesele olarak karşımıza çıkmaz. Bu hassasiyet aynı zamanda neslin devamı, güç, kuvvet ve iktidar ile de ilişkilidir. Yapılan birçok araştırma, temiz olmayan, genetiği ile oynanan yiyeceklerin sağlığını tehlikeye attığı kadar, neslimizin fitratını da bozduğunu gösterir.

Kişinin dindarlığı, ekmeğinin helalliği nispetindedir

İbadetlerimiz vücudumuza giren temiz gıdalardan gelen güç ve enerji ile yerine getirilirken, manevi hayatımızın kalitesi, bu gıdaların helal olması ölçüsünde değer kazanır. Sağlam imanın gerekleri içinde yer alır “helal lokma”. “Ey Peygamberler! Temiz şeylerden yiyiniz ve iyi ameller işleyiniz.” (Müminun, 23/51.) ayeti, helal yiyeceğin salih amelle ilişkisini gözler önüne serer. “Haram yediğiniz sürece, hikmet ve marifet hakkında bir şey elde edeceğinizi zannetmeyin.” sözü ile bu ayeti açıklayan İbrahim Desuki, helal gıdaların bünyemize feyz ve bereket olarak, haram ve şüpheli gıdaların ise gaflet olarak sirayet edeceğini de hatırlatır.

Besmele ile küçülür mideler

Yiyeceklerimizin helal ve temiz olması kadar, neyi ne kadar ve nasıl yediğimiz de inancımızla ilişkilidir. Peygamber Efendimizin (s.a.s.) canına kastetmiş Sümame üzerinden öğrendiğimiz bir olay vardır siyer kitaplarında. Üç gün boyunca Mescidi Nebi’de göz hapsinde olan Sümame, bu zaman zarfında Peygamberimizi ve ashabını gözlemleme imkânına da kavuşur. Mescidi Nebi’de kaldığı sürece sahabe

İbadetlerimiz vücudumuza giren temiz gıdalardan gelen güç ve enerji ile yerine getirilirken, manevi hayatımızın kalitesi, bu gıdaların helal olması ölçüsünde değer kazanır.

Sümame’ye yemek yetiştirmek zorlanır. Sümame ne zaman ki İslamı seçer, kendisine ikram edilen yemeklerin çok daha azını yemeğe başlar. Bu durum karşısında şaşkınlık yaşayan sahabeye Peygamberimiz; “Mümin tek mide (iştah) ile kâfir ise yedi mide (iştah) ile yer.” (Buhari, Etime, 12.) cümlesiyle üzerinde düşünmemiz gereken bir mesaj verir hepimize.

Başka bir gün Peygamberimize; “Ey Allah’ın Resulü, yiyoruz ama doymuyoruz!” diyen sahabeye “Yemeği topluca yiyin ve (başlarken) Allah’ın adını anın ki bereketli olsun.” (Ebu Davud, Etime, 14.) tavsiyesinde bulunur.

Midelerimiz mi aç yoksa duygularımız mı?

“İnsan, midesinden daha kötü bir kap doldurmamıştır.” (Tirmizi, Zühd, 47.) diyen Peygamberimiz, belimizi doğrultacak yiyeceğin bize kâfi olduğunu ama bunu başaramadığımız takdirde en azından midemizin üçte birini yemeğe, üçte birini suya ayırmamızı, geri kalanını da nefes

alıp verebilmemiz için boş bırakmamızı tavsiye eder. Peygamber Efendimizin (s.a.s.) hayatı, yeme içme konusundaki tavsiyeleri, bir Müslümanın bu konuda tutum ve davranışlarının nasıl şekillenmesi gerektiği hakkında çok açık ve net bilgiler sunar bize. Fakat bu bilgileri ne kadar uygulamaya gayret edersek edelim bazen kendimizi frenlemekte zorluklar yaşarız.

Araştırmalar pek çok insanın normalin üstünde yemek yeme isteğinin % 75 gibi bir oranla, duygusal sorunlarla ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar duygularımızla başa çıkmak için yemeği tercih ettiğimiz anlamına gelir. “Duygusal yeme” olarak tanımlanan bu durum, negatif duygulara karşılık gelişen bir yeme bozukluğudur. Yoğun kaygı, stres, öfke gibi olumsuz duyguların yaşandığı dönemlerde daha çok karşımıza çıkan bu açlık, fiziksel açlık değil, duygusal açlıktır. Böyle bir durum söz konusu olduğunda olumsuz duygularımızı yemek ile telafi etmeye çalışmak yerine, yaşadığımız olayın bizi rahatsız eden yönüne odaklanmak ve bu konuyu çözmek için çaba sarf etmek, gereksiz kilolardan ve olumsuz duygulardan kurtulmamıza yardımcı olur.

Beslenme şeklimiz, yemek tercihlerimiz, kimlerle yemek yediğimiz, nasıl yediğimiz, kullandığımız baharatlar... Uzmanlara göre tüm bunlar kişiliğimiz, duygularımız, düşüncelerimiz, inancımız ve davranışlarımız hakkında birer ipucu.

İşte eğitime nereden başlamalı sorusunun cevabı:

Tabii ki evimizden, tabii ki mutfaqlardan... ■

BİR EKSİK KALMAK

Rukiye DEMİRCİ KÖKLÜ

Kütahya Merkez Kur'an Kursu Öğreticisi

Bir telefonla başladı hayatımı etkileyecek yolculuğum... Kolilerde taşınmayı bekleyen eşyalarımızın gideceği adres belliydi. Yeni evimizi almış, anahtar elimizde neyi nasıl yapacağımızı düşünüyorduk. Telefonun diğer ucundan gelen şefkat yüklü ses hayatım boyunca her daim yol göstericim olan babama aitti. Diyanet İşleri Başkanlığınca 2500 Kur'an kursu öğreticisi alımı yapılacağını öğrenen babam müracaat etmemi istiyordu. Hemen gerekli evrakları hazırlayıp İstanbul Müftülüğünün yolunu tuttuk. Beni götürmek için işyerinden izin alamayan eşim, işi bırakmış ve bütün umudunu benim umudum üzerine bina etmişti. Üzüntü ve heyecanla karışık uzun bir yolculuktan sonra başvurumuzu yaptık. İkamet yerimiz İstanbul, memleketim Kütahya olmasına rağmen gönlümüze bir Trabzon sevdasıdır düşmüştü. Daha önce hiç görmediğimiz ve Trabzonlu hiçbir tanıdığımız olmamasına rağmen aklımız hep oradaydı. Sonuçların açıklanmasını beklediğimiz günlerdi. Arayan babamdı. Önemli bir haber bekliyor olmamın etkisiyle telefonu hızla açtım. Babama verdiğim ilk tepki "Trabzon değil mi?" olmuştu. "Evet," dedi babam, "görev yerin Trabzon, hayırlı olsun." Heyecandan adeta yerimde duramıyordum.

İstanbul'da farklı bir semte taşınma niyetiyle toplanmış eşyalarımız nihayet Trabzon'a gelebilmişti. Henüz bir yaşına basmış olan minicik kızımız, eşim ve ben sadece bir sırt çantasıyla kilometrelerce yol gidip kültürünü, havasını, suyunu; dahası hakkında yüreğimize düşmüş bir Karadeniz sevdasının dışında hiçbir şeyini bilmediğimiz bir gurbete doğru kendimizi bırakıvermiştik. On beş günlük bir hizmet içi eğitimin ardından göreve başlamaya hazırdım. Trabzon'un Çarşıbaşı ilçesinin Kovanlı köyü sakini olmuştum artık. Öğrencilerimin çoğu annemden bile büyüktü. Köye adımımızı atar atmaz ilk dikkatimi çeken şey dağınık mezarlıkları olmuştu. Dağınık bir şekilde üçer beşer mezarlar vardı. Daha da ilginç evlerinin bahçelerinde bile mezarları vardı. Bir Egeli olarak, baktığım her tarafta mezar görmek beni çok şaşırtmıştı. O günden sonra bana en büyük desteği sağlayacağını bilmeden tanıştım ilk komşumuzla. Kucağımda uyuyan bebeği alıp araba yolu olmayan patikadan kilometrelerce uzağa evlerine götürüp bana nasıl bir iyilik yaptıklarını hâlâ hatırladıkça gözlerim dolar. Hiç tanımadığım, ilk defa karşılaştığım ama içimde "evladını gözü kapalı teslim edebilirsin bu insanlara" duygusu uyandıran o ilk tanışma anı... Hemen

akabinde beni bekleyen bir küçük sürpriz daha. İlk defa göreceğim, yuvam olacak lojmanın önündeki merdivenlere sıralanmış, hepsi de birbirine benzeyen en büyükleri kız, diğerleri birkaç yaş arayla üç sevimli erkek çocuğu. Ve dördünün yüzünde tarifsiz tatlı bir tebessüm. En büyük ablası İremgül o günlerde on iki yaşında, iki numara Ogün on yaşlarında, bir diğeri sekiz yaşındaki Soner ve en küçükleri o gün yaşını tahmin edemediğim minik Ahmet. Hayatım boyunca unutamayacağım dört güzel çehre. O günden sonra her daim yanımda olacak yaşı küçük gönlü büyük dostlarım. Kısa bir selamlaşma ve tanışma evresinden sonra almış olduğumuz erzak poşetlerindeki küçük hediyelerle başladı daimi dostluğumuz. Lojman tamirinde ellerine birer çekiç, birer çivi alarak eşime yardım etmeye çalışan gönlü ve çehresi güzel çocuklar. On yıldır hiç kullanılmamış, iyi bir bakım isteyen Kur'an kursu lojmanını temizlemek hiç de kolay olmadı. Bir başıma üstesinden gele-meyeceğim ne kadar iş varsa bu küçük çocukların anne ve babaları girdi devreye. Cefakardı Karadeniz insanı...Ve o günden sonra ne zaman ihtiyacım olsa ne zaman bunalsam ilk kapısını çaldığım insanlar oldular; anneleri Yeter abla, babaları İbrahim abi.

Soner de hiç yalnız bırakmadı beni ve henüz düşe kalka yürümeye çalışan kızımı. Kızım yürümeyi öğrenince ilk onların evine yürüyüp gitmişti. Evimizin etrafını saran uçurumdan yuvarlanma pahasına. Zordur Karadeniz’de düz arazi, araba yolu bulmak. Fındıklık kaplıdır her yer. Havası mis gibi kokar. Bardaktan boşanırcasına yağar her daim bereketli yağmur. Toprağa diktiğin küçücük bir fidan bile meyve verir daha sen arkanı dönmeden. Öyle bereketli, öyle huzurludur suyu, ekmeği, insanı; doyurur seni. Hiç bitmez lahanası, hamsisi, mısır ekmeği... Fındık desen sebil, ayağını bastığın toprağın dibi.

Hayat bu ya; hiç beklemediğimiz imtihanlar yokladı bizi. Her günümüz gülerek geçmedi tabii. Ve bir gün boğazımıza düğümlendi yediğimiz tarhana... Her daim gülen yüzüyle yoldaşımız olan sekiz yaşındaki Soner’in kanser hastalığına yakalandığını öğrendik. Artık hiçbir şey eskisi gibi değildi. Günaşırı gidilen Trabzon Fakülte Hastanesi yolları, alınan kemoterapi ilaçları, gülümsediğinde direk enerjisini karşısındakine geçiren o inci gibi tebessümün yerine zorla geçen bir beyaz maske! Yerinde duramayan Soner’in yerinden kalkacak hâli bile kalmamıştı. Her akşam ona moral olsun diye onlara giderdik. Mısırı çok sevmesine rağmen onu bile yiyemez olmuştu hayat dolu çocuk. Ve bir gün bana hayatımın dersini verdi Soner... Ne zaman kan değerleri düşse, boğazına bir şey takılıp yutkunamasa “Onbir ihlas suresi okuyorum, boğazımdaki düğüm çözülüyor Rukiye abla” derdi. Ben Kur’an’ın rahmet,

**Ben Kur’an’ın
rahmet, bereket
ve şifa kaynağı
olduğunu bilirdim
ama hiç bu kadar
yakından şahit
olmamıştım. Ben
öğrencilerime
Kur’an öğrettiğimi
düşünürken aslında
yaşı küçücük,
kalbi tertemiz olan
Soner’den almıştım
asıl Kur’an dersini.**

bereket ve şifa kaynağı olduğunu bilirdim ama hiç bu kadar yakından şahit olmamıştım. Ben öğrencilerime Kur’an öğrettiğimi düşünürken aslında yaşı küçücük, kalbi tertemiz olan Soner’den almıştım asıl Kur’an dersini. Ne zaman İhlas suresi okusam aklıma o gelir. Evlerine çıkan bir araba yolu olmadığı için babası İbrahim abi her gün sırtında indirirdi Soner’i. Ayak seslerini duyunca çıkıp camdan bakamamak üzerdi beni. Dayanamazdım Soner’i o yarı baygın halde görmeye. Ben görmeye dayanamazken; anne ve babasında muazzam bir teslimiyet vardı, anlayamazdım. İlahi kaderin öyle hikmeti var ki doktorlar ilik nakli yapmak istediğinde kardeşlerin iliği birbiriyle uyuşmuş ama hiçbirinin iliği Soner’le uyuşmamıştı. Rabbimin bir bildiği vardı şüphesiz.

Yarıyıl tatili için memlekete geldiğimde yürekleri dağılayan o

haberi aldım. Soner’i kaybetmiştik! Artık birbirine benzeyen dört kardeş, biri eksik kalmıştı. Duramadım Trabzon’da... Soner terk-i diyar eyleyince kırılmıştı kanadım. Niyetim Yozgat’a tayin isteyip kederimden uzaklaşmaktı. Taşınma günü gelip çattı, artık veda zamanıydı. Can öğrencilerimle, dostlarımla, komşularıyla, Kur’an kursumla, Yeter Abla’yla, en zoru da Soner’le vedalaşmak oldu. Evleri hemen evimizin üzerinde olduğu için mezarları da evimizin hemen arkasındaydı. Yeter Abla her gün pencereden seyrederdi Soner’i... Mezarını çiçek bahçesi yapmış, tam da oturdukları odanın karşısına defnetmişlerdi ciğerparesini. En son arabaya binmeden müsaade isteyip koştum nur yüzlü Soner’in mezarına. Dualar ettim gözyaşlarım toprağına karışırken; usulca eğildim kulağına “Hani,” dedim “gelirken beni sen karşılamıştın, şimdi niye uğurlamaya gelmiyorsun, bak, sen gelemedin diye ben sana geldim.” Allah’a emanet ol güzel çocuk!

Soner’in istediği gibi on bir ihlas-ı şerif okuyup ruhuna bağışladım. Ve bir kez daha hissettim boğazındaki düğümün çözüldüğünü kendi boğazımda düğümlenen hıçkırıklara inat. Geçen sene bu zamanlar bezelye ekilmiş toprağı bu sene Trabzon’un bereketli yağmuru ve annesinin gözyaşlarıyla sulanmıştı. Dönüp arkama baktığımda İremgül, Ogün, Ahmet, hepsi oradaydı. Aralarındaki büyük boşluktan tebessüm edip bana el sallamasını hayal ettiğim Soner’i aradı gözlerim....

Ah Trabzon...Ah yürek sızım... Bir eksik şimdi! ■

DIYANETE SORALIM

“

AKÎKA KURBANİ NEDİR?

Yeni doğan çocuk için şükür amacıyla kesilen kurbana, “akîka” adı verilir. Akîka kurbanı kesmek sünnettir. İbn Abbas’tan (r.a.) rivayet edildiğine göre Resulüallah (s.a.s.), Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için akîka kurbanı kesmiş (Ebu Davud, Dahâyâ, 21; Nesâî, Akîka, 1.) bir hadisinde de şöyle buyurmuştur: “Her çocuk (doğumunun) yedinci gününde kendisi için kesilecek akîka kurbanı karşılığında bir rehine gibidir. Akîka kurbanı kesildikten sonra çocuğun başı tıraş edilir ve ona isim verilir.” (Ebu Davud, Dahâyâ, 21.) Bu açıdan akîka kurbanı, çocuğun doğduğu günden buluş çağına kadar kesilebilirse de doğumun yedinci günü kesilmesi daha faziletlidir. Aynı günde çocuğa isim verilmesi ve saçı ağırlığında altın veya değeri miktarınca sadaka verilmesi müstehaptır. (İbn Rüşd, Bidâye, I, 463-464.)

”

“

NAMAZLARIN REKÂT SAYILARI VE KILINIŞ ŞEKİLLERİ NEYE GÖRE BELİRLENMİŞTİR?

İbadetler tevkîfidir. Yani hem farz oluş gerekçelerinin hem de uygulamalarının her yönüyle akılla bilinmesi mümkün değildir. İbadetlerle ilgili hususlar Kur’an’da genel olarak emredilmiş, Hz. Peygamber’in (s.a.s.) uygulamasıyla belirgin hâle gelmiştir. Kur’an’da, namazların belli vakitlerde farz kılındığı (Nisa, 4/103.) ve kıyam, kıraat, rükû ve secde gibi bir takım rükünlerinin olduğu bildirilmiş; söz konusu ibadetin ayrıntıları ve namaz içerisinde yapılması gereken diğer davranışlar ile ilgili hususlar Hz. Peygamber’in (s.a.s.) sünneti ile sabit olmuştur. (Buhari, Ezan, 95; Müslim, Salât, 45, Mesâcid, 176; Ebu Davud, Salât, 150; İbn Mace, Salât, 1; Tirmizi, Salât, 114.) Bütün bunların bir ifadesi olarak da Hz. Peygamber (s.a.s.), “Beni namazı nasıl kılarken gördüyseniz siz de öyle kılınız.” (Buhari, Ezan, 18.) buyurmuştur. Buna göre namazla ilgili genel hüküm, rükün ve şartlar Kur’an’la, bunlara ilişkin ayrıntılar ise Resul-i Ekrem’in (s.a.s.) sünnetiyle belirlenmiştir.

”

“

ÇOK KATLI MEZAR YAPILMASI DİNEN UYGUN MUDUR?

Yer darlığı ve ekonomik zaruretler nedeniyle, bölümleri birbirinden beton kapak ve ayrıca toprak tabakayla ayrılmış katlı mezarlar yapılmasında ve bunlara cenaze defnedilmesinde dinen bir sakınca yoktur.

”

“

CENAZENİN BULUNDUĞU YERDE KUR’AN OKUNABİLİR Mİ?

Hanefilere göre yıkanıncaya kadar cenazenin bulunduğu odada Kur’an okunması mekruhtur. Başka bir yerde okunmasında sakınca yoktur. Cenaze yıkandıktan sonra yanında da okunabilir (el-Fetâva’l-Hindiyye, I, 173; İbn Âbidîn, Reddû’l-muhtâr, III, 83-84.) Şafilere göre defin-den önce Kur’an okunması mekruhtur. (Remlî, Nihâyetü’l-muhtâc, II, 438.)

”

“

MUSKA, DİNÎ KİTAP VE ÜZERİNDE ALLAH YAZISI OLAN TAKILARLA TUALETE VB. YERLERE GİRMEK CAİZ MİDİR?

Tuvalere girerken kişinin üzerinde Allah adının yazılı olduğu kâğıt, kitap veya Mushaf bulunması mekruhtur. (Şürûnbülâlî, Merâkı’l-felâh, 23.) Zira Hz. Peygamber (s.a.s.), yüzüğünün üzerinde “Muhammedün Resulüllah” ibaresi yazılı olduğu için tuvalete girmeden önce yüzüğünü çıkarırdı. (Ebu Davud, Tahâret 10.) Ancak bu yazılar açıkta değilse, örneğin cepte bulunuyorsa veya bir şeye sarılı ise bunlarla tuvalete girmek mekruh olmamakla birlikte imkân dâhilinde bundan da sakınmak daha uygun olur. (Tahtâvî, Hâşiye, 54.)

”

“

ÇOCUĞU DÜNYAYA GELEN BİR KİMSE NE YAPMALI VE NASIL DUA ETMELİDİR?

Hz. Peygamber (s.a.s.), yeni doğan çocuğun sağ kulağına ezan okunmasını, sol kulağına da kamet getirilmesini tavsiye etmiş ve bizzat kendisi, torunu Hz. Hasan’ın sağ kulağına ezan okumuş, sol kulağına da kamet getirmiştir. (Beyhakî, Şu’abü’l-îmân, XI, 105-106.) Dolayısıyla, çocuk dünyaya geldiğinde sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okunarak isminin verilmesi sünnettir. Bunu babası veya aile büyüklerinden başka birisi de yapabilir.

”

“

HÜKMİ KİRLİLİK/HADES VE HÜKMİ TEMİZLİK/HADESTEN TAHARET NE DEMEKTİR?

Dinî literatürde hükmi kirlilik, abdestsizlik veya cünüplük sebebiyle insanda meydana geldiği var sayılan manevi kirlilik hâlidir. Kaynaklarda bu durum hades terimiyle ifade edilir. (Buhari, Vudû, 2; Meydânî, el-Lübâb, I, 5.) Hades, büyük hades ve küçük hades olmak üzere ikiye ayrılır. Cünüplük, hayız ve nifas gibi hükmi kirlilikler büyük hades, abdest gerektiren hükmi kirlilik ise küçük hadestir. (Meydânî, el-Lübâb, I, 5.) Büyük hükmi kirlilikten gusül ile küçük hükmi kirlilikten abdest ile temizlenilir. Suyun bulunmaması veya bulunduğu hâlde kullanma imkânının olmaması hâlinde her ikisinden temizlenme yolu ise teyemmümdür. (Kâsânî, Bedâî, I, 44.)

”

SULARI DURULMAYAN ŞEHİR: BEYRUT

F. Hilâl FERŞATOĞLU

İstanbul Kadıköy Vaizi

Kuzeyden ve doğudan Suriye topraklarıyla kuşatılan, güneyinde İsrail ve batısında Ak-

deniz'in yer aldığı küçük bir ülke Lübnan. Başkenti, Doğu Akdeniz'in en önemli liman şehri Beyrut. Akdeniz'e uzanan

bereketli bir yarımada üzerine kurulmuş. Şehrin sırtını dayadığı tepeler ve Lübnan dağları sedir ormanlarıyla kaplı. Tarihi

milattan önce 3000 yıllarına kadar giden Beyrut'un ticaretle geçimini sağlayan sakinleri eski çağlardan beri gemi yapımı için çok elverişli olan sedir ağacını kullanmışlar ve bu ağaç Lübnan bayrağında da yerini bulan bir sembol olmuş.

Farklı din ve mezheplerin ve etnik kesimlerin yaşadığı çok kültürlü bir memleket olan Lübnan'ın halkını oluşturan başlıca unsurlar: Sünni ve Şii Müslümanlar, Katolik Mârûnîler, kendilerini İslam dairesi içinde kabul eden fakat İsmailiyye Şiası'ndan olup Fatımi halifesi Hakim bi-Emrillah'ı ilah sayan Dürziler, Ortodoks Rumlar ve Katolik Ermeniler'dir. Resmî dil Arapça olmakla birlikte halkın çoğu Fransızca ve İngilizceyi rahatlıkla konuşur. Lübnan'ın en kalabalık ve kozmopolit şehri

Beyrut'un Ortadoğu'daki diğer Arap şehirlerinden farkını ve bunun nedenlerini tarihine göz atarak kavramamız mümkün.

Tarihte Beyrut

M.Ö. 1500'lerde bağımsız Fenike kolonilerinin biri olduğu bilinen Beyrut, Asur, Babil, Pers ve Makedonya gibi krallıkların hâkimiyetinde kaldıktan sonra M.Ö. 64'te Roma İmparatorluğu'nun, daha sonra da Bizans'ın liman şehri olur. Akdeniz ticaret havzasıyla, Suriye üzerinden Asya ve hatta Avrupa ticaretinin irtibatını sağlayan önemli bir kavşak noktasıdır. Romalılar şehri imar ederek donatırlar ve diğer sahil şehirleri içinde Beyrut ticaret, kültür ve yönetim merkezi olarak önem kazanır. İmparator Severus'un (193-211) kurduğu hukuk mektebi sayesinde Beyrut, Roma hu-

kunun öğretildiği bir eğitim merkezi olarak tanınır. Bizans döneminde açılan yeni hukuk mektepleriyle de Hristiyan dünyanın eğitim merkezi olarak nam salar.

Hz. Ömer döneminde, Bizans'la İslam ordularının karşı karşıya geldiği Yermük Savaşı (636) sonrasında bugünkü Suriye, Lübnan, Ürdün ve Filistin topraklarını kapsayan bölge İslam mülkü olur. Bu coğrafyanın fethi ile hem Hicaz'dan kuzeye giden kervan yolu hem de bölge ticaretinin dışı açılan liman şehirleri Müslümanların kontrolüne geçmiştir. Beş asır boyunca Emevi, Abbasi, Tolunoğulları, İhşidî ve Fatımi hanedanları hüküm sürer Beyrut'ta. Ancak Bölge Hz. İsa'nın Sur ve Sayda şehirlerinde bulunmuş olması ve havarilerden Aziz Pavlus'un Sur'da inşa ettiği kilise sebebiyle Hristiyanlar için de mühimdir ve vazgeçilebilecek bir yer değildir. Nitekim Beyrut, Haçlı seferleri ile Kudüs Krallığı'nın eline geçecek (1110) ve yaklaşık iki asır Haçlıların elinde kalacaktır. Beyrut'u Haçlılardan alarak yeniden İslam toprağı yapan Memlükler döneminde, Fatımiler zamanında bölgede yaygınlaşan Dürzilik, İsmaililik, Nusayrilik gibi mezheplerin aksine Sünni Müslüman nüfus artış gösterir.

Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferiyle birlikte Osmanlı hakimiyetine giren (1516) Beyrut, 400 yıl Osmanlı idaresinde kalır. Sayda ve Şam eyaletlerine bağlı bir sancak olarak payitahttan tayin edilen yerel emirler tarafından yönetilir. 1516-1842 yılları arasında yürürlükte olan "emirlik sistemi" döneminde

Osmanlı, iç güvenliğin sağlanması, vergilerin toplanması ve hac kervanlarının güvenliği hususunda titiz davranmış, sair konularda emirlere muhtariyet vermiştir.

1832-1840 yılları arasında Osmanlı'nın başına dert olan Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından zaptedilir Beyrut. Bu dönemde şehirde dengele-ri altüst eden -gayrimüslimler lehine eşitlik, misyonerlik faaliyetlerine izin gibi- bazı kararlar alınarak Osmanlı'ya karşı Avrupa'ya yaranma çabasına girilir. Nihayet Beyrut, asi paşanın elinden geri alınır ancak Osmanlı, İngiliz ve Avusturya müttefik donanmasının bombardımanı ile harap olur.

XIX. yüzyılın ortalarından itibaren bölge Batılı sömürgeci devletlerin nüfuz mücadeleleri ve istismarcı politikalarıyla sancılı bir sürece girer. 1843-1860 yılları arasında Lübnan, Osmanlı hâkimiyetinde güneyde Dürzilerin kuzeyde Mârûnîlerin söz sahibi olduğu "çifte kaymakamlık" usulüyle, 1861'den Cihan Harbi'ne kadar ise "müstakil mutasarrıflık"la yönetilir. Savaş sonrası İngiliz ve Fransız kuvvetlerince işgal edilerek (1918) Osmanlı'nın elinden tamamen çıkan Lübnan, 1943'te bağımsızlığını ilan edene kadar Fransız mandasında kalır.

1967'deki Arap-İsrail savaşıyla birlikte Lübnan, içinden çıkılmaz bir problemler yumağını kucağında bulur. Filistin topraklarını işgal eden İsrail, işgale karşı mücadele eden örgütlerle, mültecilerin Lübnan'a sığınması sebebiyle Lübnan'a saldırır. İsrail'in kıskırttığı Lübnan

nanlı Falanjistler ile Filistinliler arasında başlayan çatışmalar ülkeyi iç savaşa götürür. Olaylar Suriye ordusu ve İran destekli Hizbullah'ın Filistinliler lehine kavgaya dâhil olmasıyla büyür. On beş yıl süren, Hristiyan ve Müslüman halkı birbirine kırdıran, Beyrut'u harabeye döndüren, devlet yöneticilerinin suikasta uğradığı, 200 bin insanın öldüğü iç savaşın (1970-1990) Ortadoğu'da çıkarı bulunan devletlerin tertibi olduğu ve kıskırtmayla tırmandırıldığı muhakkaktır.

90'lı yıllar boyunca ülkede yenden barış, güven ve huzur ortamının tesisine çalışılır. Tam ülke toparlanıyor derken 2004'te Lübnan devlet başkanı Refik Hariri, Beyrut'un orta yerinde suikastle öldürülür. 2006'da İs-

rail hapishanelerindeki binlerce Lübnanlı esire karşılık iki askerinin kaçırılmasını bahane eden İsrail yeni bir savaş başlatır. 34 gün boyunca Hizbullah'ın etkisi altında olan Güney Lübnan'ı bombalar ve sivilleri hedef alır. 1300 kişi hayatını kaybeder. İsrail'in amacı kuzey sınırında bir tehlike olarak gördüğü Hizbullah'ı ortadan kaldırmak ve yeni Ortadoğu projesi ile bölge dengelerini değiştirmektir. Ancak Hizbullah füzelerle karşılık verir ve İsrail'in kuzeyi bir ay sığınaklarda yaşamak zorunda kalır. Sonuçta hem İsrail hem Hizbullah savaşı kendilerinin kazandığını ilan eder.

Beyrut'ta sosyal ve kültürel hayat

Eski çağlardan beri beynelmîl bir ticaret merkezi, zengin ve çok kültürlü bir liman-kent Beyrut. 18 farklı din ve cemaatin olduğu söylenen şehrin bu çeşitliliği zaman içinde çatışmalara yol açmış ama zengin bir birikime de sebep teşkil etmiş. Eğitim ve kültür faaliyetleri alanında her dönemde bölgenin önemli merkezlerinden biri olma özelliğini korumuş.

İslam ordularının fethinden sonra ribat konumunda olan şehir pek çok sahabe'nin yerleşmesiyle hadis öğrenmek isteyenlerin uğrak noktası, bir ilim merkezi olmuş. Hicri II. asırda tebe-i tabiundan büyük âlim İmam Evzai -türbesi Beyrut'tadır- şehirde düzenli ders halkalarını başlatmış. Zaman içinde şehrin kozmopolit yapısına uygun olarak her topluluk kendi siyasi ve dinî yapısına uygun medreseler kurmuş. Bunun sonucudur ki bugün dahi Lübnanlılar ve Filistinliler Arap

İslam ordularının fethinden sonra ribat konumunda olan şehir pek çok sahabe'nin yerleşmesiyle hadis öğrenmek isteyenlerin uğrak noktası, bir ilim merkezi olmuş. Hicri II. asırda tebe-i tabiundan büyük âlim İmam Evzai -türbesi Beyrut'tadır- şehirde düzenli ders halkalarını başlatmış.

dünyası içinde yüksek okuma yazma kültürüne sahip toplumlardır.

XVII. asırda Beyrut'a gelen Evliya Çelebi, 2600 hanelik şehirde, güzel camilerin yanı sıra on yedi medrese, sekiz sıbyan mektebi, dört hamam, yedi çeşme, üç yüz dükkân, kırk kahvehane ve sekiz ticaret hanı olduğundan bahseder. Manastırdan dönüştürülen Ulucami'de kırk-elli ders halkası kurulduğunu da zikreder. Bu şahitlik, işlek bir ticaret şehri olan Beyrut'ta sosyal hayatın, eğitim ve kültür hayatının da ne kadar canlı olduğunun bir göstergesi.

Mehmed Ali Paşa'nın işgali döneminde Beyrut'ta ve civar şehirlerde misyonerler tarafından Cizvit okulları, Amerikan Protestan kolejleri açılır, sözde sanat edebiyat ve siyaset cemiyetleri kurulur. Bu teşkilatlanma sayesinde düvel-i muazzama sömürgeci ve yayılmacı politikalarına bir yol bulmuş, Osmanlı aleyhine faaliyetlerde bulunarak Arap milliyetçiliği fikrini körüklemiştir. Bu okullarda eğitim dilinin Fransızca ve İngilizce olmasıyla, Doğu'nun çocuklarının dimağlarına Batılı zihniyetin kodları yerleştirilir. Bugün hâlâ hizmet veren, Ortadoğu'nun en önemli üniversiteleri arasında olan Beyrut Amerikan Üniversitesi, Amerikalı Protestan misyonerler tarafından (1866); Saint Joseph Üniversitesi ise Fransız Cizvitler tarafından kurulmuştur (1875). Beyrut'ta Müslümanların kurduğu modern eğitim kurumları arasında ise Medresetü'l-İslamiyye (1897) ve el-Mecmau'l-İlmiyyü's-Şarki Lübnan (1882) sayılabilir.

Beyrut'ta ilk matbaa Mârûnîlerce XVII. yüzyıl başlarında kurulur, dinî metinlerin yayımlanmasında kullanılır. Arap dünyasındaki ilk gazeteler Hadikatü'l-Ahbâr (1858) ve Lisânü'l-Hâl (1878) Beyrut'ta neşredilir. XX. yüzyılın başlarında şehre gelen Babanzâde İsmail Hakkı, Beyrut'ta yirmi küsur günlük ve haftalık gazete ile derginin çıktığını zikreder hatıralarında. Beyrut savaş zamanlarında dahi Arap dünyasının önemli basım-yayım merkezlerinden olma özelliğini kaybetmemiştir.

Son yüzyılda Beyrut'a giden Müslüman seyyahlar, modern mektepler sayesinde halkın tahsil ve genel kültür seviyesinin oldukça yüksek, edebiyat zevkinin gelişmiş olduğunu, çocukların bile şiirden hoşlandığını, şairliğe heveslendiğini ifade ederler. Yine Beyrutluların dikkat çekici bir çalışkanlığa sahip ve ticaretin her çeşidinde çok mahir olduklarını dile getirirler.

Beyrut'ta Osmanlı'dan kalan binaların başlıcaları, bugün hükümet binası olarak kullanılan Osmanlı Askerî Hastanesi (1860), Necm Meydanı'nda bir abide gibi yükselen Saat Kulesi (1897) ve Mecidiye Camii (1773)'dir. Şehrin İslam mabetleri arasında Memlükler zamanında kiliseden çevrilen Ömer Camii ve Refik Hariri'nin yaptırdığı mavi kubbeli Muhammedül Emin Camii (2008) zikredilmeye değer.

Bağımsızlığını kazandıktan sonra, XX. yüzyılın üçüncü çeyreğinde, gelişerek dönüşür ve modern bir havaya bürünür Beyrut. Geniş kapasiteli limanı,

uluslararası havaalanı sayesinde artan ticaret ve turizm gelirleri, finans sektörüyle büyüyen ekonomisi, üniversiteleri, öncü yayımcılık faaliyetleri sebebiyle "Ortadoğu'nun Paris'i" yakıştırmaları yapılırken iç savaş ve sonrasındaki kargaşalar sebebiyle Beyrut tarihteki bilmem kaçınıcı harap oluşunu yaşar.

Şimdilerde küllerinden yeniden doğuşunu yaşayan kadim şehir zıtlıklarla tanımlamak mümkün. Batı ufkunda masmavi Akdeniz; doğu ufkunda karlı dağlar... Batı Beyrut'ta Sünniler; Güney Beyrut'ta Şiiler; Doğu Beyrut'ta modern semtlerde Hristiyanlar... Limanda lüks yatlar, kordonda lüks arabalar, şaşılaştıran gökdelenler, milyon dolarlık rezidanlar; iç kısımlarda sefalet içinde yaşayan göçmenler, virane mülteci mahalleleri.

Şehitler Meydanı'nda ibadethanelerini yan yana gördüğümüz bu kozmopolit kentin renkli insanları, Osmanlı idaresinde huzurla yaşamış atalarından tevarüs eden tecrübeyle, oyunlara gelmeyip bir arada yaşama kültürünü edindikleri gün Ortadoğu'ya umut ve örnek olabilecek birikime sahipler.

Cenab Şehabeddin'in "Saf ve pırıldayan bir sema altında pür-ziya, pür-elvan, pür-zehep, pür-evrak, pür-ezhar, güzel Beyrut" dediği... Üzerine ağıt yakılan şehir. Doğu'nun ağıtlar yakılası şehirlerinden sadece biri. Kulağımda Feyruz'un içli sesi: "Li Beyrut!", "Kalbimden selam sana! Denizine, taşına, evlerine selam!" Selam, sana Bahr-ı Sefid'in en doğusu, Ortadoğu'nun en batısı. Selam, suları durulmayan şehir! ■

NİÇİN İNANIYORUM?

Güllü AKSA

Gençliğin inanç sorunlarını ele alan “Niçin İnanıyorum?” adlı bu eser, başta gençler olmak üzere her yaş gurubundan insana hitap eden, sade ve herkesin anlayabileceği bir üslup ile okuyucu karşısına çıkıyor. Kitap, gençler tarafından Din İşleri Yüksek Kurulu’na yöneltilmiş olan sorular ve Kredi Yurtlar Kurumu’nda kalan öğrencilerin akıllarında yer edinen meselelere yanıtlardan oluşuyor. Dinî Yayınlar Genel Müdürü Dr. Fatih Kurt’un editörlüğünü yaptığı “Niçin İnanıyorum?” adlı eserin metinleri donanımlı bir ekip (Ayşe Nur Özkan, Dr. Ravza Cihan, Dr. Nurhayat Haral Yalçı, Dr. Tuğba Duru, Esra Baş ve İmran Elagöz Taşkın) tarafından hazırlanmış.

“Allah’a İman”, “Meleklerle İman”, “Kitaplara İman”, “Peygamberlere İman”, “Ahirete İman”, “Kader ve Kazaya İman” bölümleri ve en

sonda da “Dinden Çıkaran Sözler” yer alıyor.

“Allah’a İman” başlıklı ilk bölümde “İnanmak zorunda mıyım?”, “İnanmak ve bilmek aynı mıdır?”, “Allah yaratılmadıysa nasıl var?”, “Kelime-i tevhidin hayatımızdaki önemi nedir?” gibi gençlerin kafasını meşgul eden sorular yer alıyor.

İkinci bölüm “Meleklerle İman” konusuna ayrılmış. Bu bölümde “Melekler var mıdır, nasıl varlıklardır?”, “Melekleri yapay zekâ olarak düşünebilir miyiz? Melekler birer robot ya da radyo dalgası gibi varlıklar mıdır?” gibi soruların yanıtları veriliyor.

“Kitaplara İman” başlıklı üçüncü bölümde “Kitaplara iman ne demektir?”, “Kitaplar peygamberlere hangi yollarla gelmiştir?”, “Kur’an-ı Kerim’de yer alan bazı ayetleri kabul etmemek inancımıza zarar verir mi?”, “Kur’an-ı Kerim neden tek seferde değil parça parça indirildi?” gibi sorular ve cevapları yer alıyor.

Dördüncü bölüm “Peygamberlere İman” bölümü. Bu bölümde “Allah neden peygamberler göndermiştir?”, “Peygamberlerin görevleri nelerdir?”, “Allah’a inanıp peygamberi kabul etmeyen kişi dinden çıkar mı?”, “Allah’ın Peygamberimizi âlemlere rahmet olarak göndermesi ne demektir?”, “İlk insan peygamber ise hepimiz peygamber soyundan mı geliyoruz?” gibi sorulara cevaplar veriliyor.

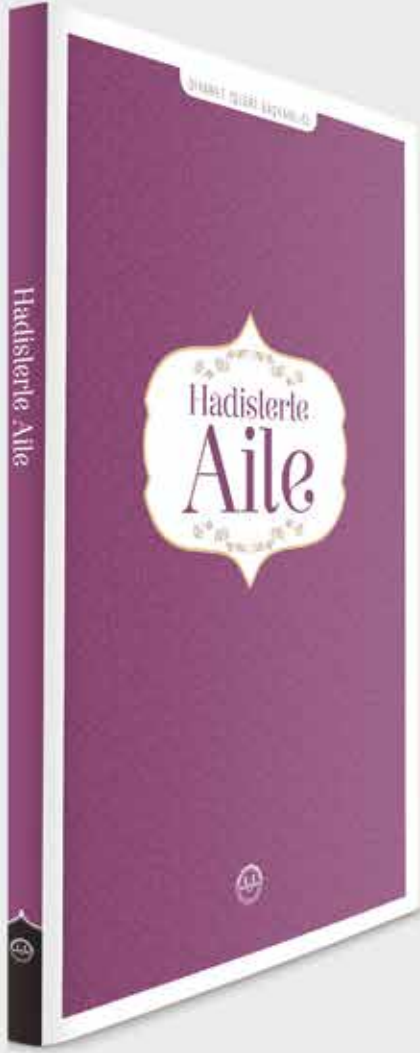
“Ahirete İman” başlıklı beşinci bölüm “Ahiret nedir?”, “Yeniden dirilme nasıl olacak?”, “Cennet ve cehennem ebedî midir?”, “Müslüman olmadığı hâlde erdemli bir hayat yaşayan insanların durumu ahirette ne olacaktır?”, “Allah’ın varlığını kabul ettiği hâlde ahiretin varlığını kabul etmeyen kişi dinden çıkar mı?”, “İslam’da reenkarnasyon inancı var mıdır?” gibi sorulara verilmiş cevaplara ayrılıyor.

Altıncı bölümün konusu “Kader ve Kazaya İman”da “Kader ve kazaya inanmak ne demektir?”, “Kader ve kazaya inanmak imanının şartlarından mıdır?”, “Kaderimiz önceden belirlendiyse yaptıklarımızdan neden sorumlu tutuluyoruz?”, “Kader değişir mi?”, “Dua kaderi etkiler mi?”, “Tevekkül ile kader arasında nasıl bir ilişki vardır?” gibi sorulara yer veriliyor.

Son bölüm “Dinden Çıkaran Sözler”de “Söylediğimiz sözler dinden çıkmamıza sebep olabilir mi?”, “Kur’an’daki bazı hükümlerin geçmişte kaldığını söyleyerek hafife alan kişinin inancı zedelenir mi?” gibi sorular ele alınıyor.

Ayet, hadisler başta olmak üzere temel dini kaynaklar esas alınarak önemli sorulara tatmin edici cevaplar veren “Niçin İnanıyorum?” adlı eser bazı hususlarda dipnotlar yoluyla konu ile ilgili araştırma yapmak isteyenlere iz bırakarak okuyucuya daha geniş bilgiye giden yolu da gösteriyor. ■

YAYINLARIMIZ

Dinimizin aileye bakışını ve ona yüklediği değeri bilmek, aileyi ayakta tutan temel ahlaki değerleri kavramak, aile hayatımızı yeniden gözden geçirip düzenlememize yardımcı olacak, ayrıca yeni bir aile kuracak olanlara ufuk açacaktır. Hadislerle Aile bu doğrultuda kaleme alınmış mühim bir eserdir.

www.yayinsatis.diyagnet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı?
Yoksa kalplerin üzerinde kilitleri mi var?

(Muhammed, 47/24.)

FİYATI: 6 TL